

PRZYRODA NIE ZNA GRANIC - PŘÍRODA NEZNÁ HRANIC

PRZYRODA NIE ZNA GRANIC PŘÍRODA NEZNÁ HRANIC

PŘEKRAČUJEME HRANICE
PRZEKRACZAMY GRANICE
2014—2020

EVROPSKÁ UNIE / UNIA EUROPEJSKA
EVROPSKÝ FOND PRO REGIONÁLNÍ ROZVOJ
EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO

EUROREGION
TĚŠÍNSKÉ SLEZSKO
ŚLĄSK CIESZYŃSKI

PRZYRODA NIE ZNA GRANIC PŘÍRODA NEZNÁ HRANIC

Projekt współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego - Programu Interreg V-A
Republika Czeska – Polska w ramach Funduszu Mikroprojektów Euroregionu Śląsk Cieszyński – Těšínské Slezsko i budżetu państwa.

Projekt byl spolufinancován z prostředků Evropského fondu pro regionální rozvoj - Programu Interreg V-A Česká republika–Polsko
v rámci Fondu mikroprojektů Euroregionu Těšínské Slezsko - Śląsk Cieszyński a státního rozpočtu PR.

Ścieżka przyrodnicza, którą opisujemy, oraz tablice informacyjne ustawione wzdłuż niej mają przybliżyć Wam, drodzy czytelnicy bogactwo przyrodnicze obu gmin partnerskich. Szlak powstały w ramach projektu „Przyroda nie zna granic” ma znów połączyć to, co było przez wiele lat rozerwane. Wszak mieszkańcy naszych gmin wędrowali po stokach Góry Wróżna, Tułu czy Jasieniowej już wiele dziesiątek lat temu. Dziś ponownie chcemy się odwiedzać, przy okazji poznając piękno naszej przyrody oraz kulturowe i historyczne dziedzictwo. W publikacji prezentujemy m.in. największe rzadkości towarzyszące szlakowi, przyrodnicze perły tego terenu, ale przede wszystkim pospolite gatunki roślin czy zwierząt. Wiedza o nich, oczywista dla naszych dziadków, dziś (niestety) zanika. Wędrowanie i poznawanie pięknych zakątków Góleszowa, Dzięgielowia, Lesznej Górnej i Wędryni ma również zachęcić do indywidualnych poszukiwań i rozwijania przyrodniczych zainteresowań. Każda chwila spędzona na łonie przyrody pozwoli także odetchnąć od zgiełku i pośpiechu otaczającego nas świata.

Tomasz Beczała, Damian Chmura, Jiří Czernek

Drazí čtenáři a turisté,
naučná stezka a lemující informační tabule, které popisujeme mají přiblížit Vám, drazí čtenáři, přírodní bohatství obou, partnerských obcí. Stezka vznikla v rámci projektu „Příroda nezná hranic“ a jejím cílem je spojit to, co bylo mnoho let rozděleno. Vždyť již před několika desítkami let se obyvatelé našich obcí procházeli po svazích Jasenové hory, hory Vružná nebo Tuř. Dnes se chceme opět navštěvovat, poznávat krásy naší přírody, kulturní a historické dědictví. V publikaci představujeme nejen největší vzácné klenoty přírody, na které při putování stezkou narazíte, ale hlavně běžné druhy rostlin a zvířat. Znalost těchto druhů byla pro naše dědy samozřejmostí, dnes tomu tak bohužel není. Poznávání a putování pěknými zákoutími Góleszowa, Dzięgielowia, Horní Lištné a Vendryně má také povzbudit zájem o přírodu a samostatné objevování. Ostatně každá chvíle strávená v lůně přírody nám umožní odpočinout si od shonu a spěchu okolního světa.

Tomasz Beczała, Damian Chmura, Jiří Czernek

Szanowni Państwo,
Niniejsza publikacja jest efektem współpracy Gminy Góleszów (Polska) i Gminy Wędrynia (Czechy). Wspólnie uczestniczymy w wielu imprezach - kulturalnych, jak i sportowych. Przyszedł czas na kolejny, niezwykle ważny element łączący nasze gminy. Jest nim przyroda, tak cenna i unikatowa po obu stronach granicy. W tym celu powstał projekt „Przyroda nie zna granic”, który jeszcze mocniej połączy nasze gminy, a także uatrakcyjni ofertę turystyczną. Jest on objęty współfinansowaniem środkami Unii Europejskiej. Wytyczona ścieżka łącząca obie gminy ma promować ich walory przyrodnicze, krajobrazowe, religijne i turystyczne. Mamy nadzieję, iż zarówno mieszkańcy gmin Góleszów i Wędrynia, jak i turyści będą z niej korzystać, poznając w ten sposób nasz piękny zakątek Śląska Cieszyńskiego.

Wójt Gminy Góleszów Krzysztof Glajcar

Vážení,
Tato publikace je výsledkem spolupráce Góleszowa (Polsko) a Vendryně (ČR). Společně se účastníme různých kulturních a sportovních akcí. Nyní nastal čas pro další velmi důležitý prvek spojující naše obce. Tím prvkem je příroda, která je tak jedinečná a cenná po obou stranách hranice. Vznikl proto projekt s názvem „Příroda nezná hranic“, který ještě pevněji spojí naše obce a přitáhne pozornost turistů. Projekt je spolufinancován z prostředků Evropské Unie. Vyznačená stezka spojující naše obce má zviditelnit přírodní, krajinné, náboženské a turistické přednosti obou obcí. Pevně věříme, že tuto stezku budou využívat nejen obyvatelé Holešova a Vendryně, ale také turisté, kteří tak budou mít možnost poznat pěkná zákoutí Těšínského Slezska.

Bohuslav Raszka, starosta Obce Vendryně

Trasa łącząca Góleszów i Wędrynię ma swój początek przed budynkiem Gminnego Ośrodka Kultury w Góleszowie. Przez wielu mieszkańców budynek GOK-u nadal nazywany jest Ozederem od skrótu OZR oznaczającego Oddział Zaopatrzenia Robotniczego. W obiekcie tym mieści się również gminna biblioteka oraz Izba Oświęcimska dokumentująca tragiczny w dziejach Góleszowa czas, kiedy podczas II wojny światowej miejscowa cementownia stała się podobozem obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu. Więziono tu łącznie ok. 2500 ludzi z różnych krajów Europy, w zdecydowanej większości Żydów. Mordercza praca w zakładzie i miejscowych kamieniołomach wielu z nich kosztowała życie. Pamiętać trzeba zarówno o tych tragicznych zdarzeniach, jak i całej, ponad stuletniej działalności nieistniejącej już góleszowskiej cementowni. Zakład ten stał się przyczyną rozwoju gospodarczego Góleszowa, a pracowało tu kilka pokoleń mieszkańców całej gminy.

Duża część trasy, jaką będziemy pokonywać, także związana jest z cementownią. Miejsca te, niegdyś pełne stukotu kilofów, nawoływań robotników czy sapania lokomotywy ciągnącej wagoniki z urobkiem, obecnie w swe władanie objęła natura. Właśnie świat przyrody jest największą atrakcją naszej ścieżki. Obok pospolitych gatunków roślin i zwierząt będziemy mogli zobaczyć wiele osobliwości przyrodniczych. Urokliwe zakątki Góleszowa, Dziegielowa, Lesznej Górnej i Wędryni przeplatają się z pięknymi krajobrazami.

Ruszając w drogę, spojrzymy jeszcze na budynek naprzeciwko, po drugiej stronie ulicy Cieszyńskiej. Został wybudowany w 2. połowie XIX w. i w początkowym okresie jako Hotel Winkler przyjmował gości oraz służył jako stacja przesiadkowa dla podróżujących. Kiedy wybudowano linię kolejową, obiekt stracił na znaczeniu.

*Hotel Winkler, 1911
Hotel Winkler z roku 1911*

Góleszów

Góleszów administracyjnie składa się z trzech sołectw: Góleszowa Dolnego, Góleszowa Górnego oraz Góleszowa Równi. Łącznie zamieszkuje je około 4,5 tysiąca osób. Po raz pierwszy o Góleszowie pisano w 1223 roku. Warte odwiedzenia są neoromański kościół ewangelicki z 2. połowy XVIII wieku oraz kościół katolicki pw. św. Michała Archanioła, wybudowany w latach 1913-21 w miejscu dawnego kościoła datowanego na koniec XIII wieku. W budynku Gminnego Ośrodka Kultury znajduje się Izba Oświęcimska dokumentująca obecność na terenie tej miejscowości podobozu obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu (Auschwitz).

*Szkoła, 1914
Škola*

Góleszów

Góleszów se administrativně skládá ze třech starostenství: Góleszów Dolny, Góleszów Górny a Góleszów Równia. Celkem zde žije asi 4500 obyvatel. První písemné zmínky o Góleszowie se objevují v roce 1223. Za návštěvu stojí novorománský evangelický kostel z druhé poloviny 18. století a katolický kostel svatého Michala archanděla, který byl postaven v letech 1913-1921 na místě někdejšího kostela z konce 13. století. V budově Obecního centra kultury se také nachází místnost, která připomíná existenci góleszowského pobočného tábora koncentračního tábora v Osvětimi.

Trasa vedoucí z Góleszowa do Vendryně začíná před budovou Obecního centra kultury v Góleszowie. Mnoho obyvatel této budově stále říká OZEDER, což je název odvozený od polské zkratky OZR - Oddział Zaopatrzenia Robotniczego, kterou můžeme do češtiny přeložit jako Oddělení podnikového zásobování zaměstnanců. V této budově se nachází také obecní knihovna a místnost věnovaná Osvětím. Bylo zde vězněno kolem 2500 lidí z různých zemí Evropy, ve velké většině to byli Židé. Vyčerpávající práce v cementárně a místních lomech stála mnoho z nich život. Nesmíme zapomenout na tyto tragické události, stejně tak jako na téměř stoletou historii holešovské cementárny. Tomuto závodu vděčí Góleszów za svůj hospodářský rozvoj, pracovalo zde několik generací obyvatel obce Góleszów. S cementárnou je také spjata velká část trasy, kterou budeme procházet. Nad těmito místy, kde se dříve ozývaly hlasy dělníků, řinčení krumpáčů a supění lokomotivy, která za sebou táhla vozy s vytěženou surovinou, nyní převzala vládu příroda. Příroda je vlastně největším lákadlem naší stezky. Kromě běžných druhů rostlin a zvířat uvidíme také mnoho přírodních zvláštností. Malebná zákoutí Góleszowa, Dziegielowa, Horní Lištné a Vendryně se snoubí s krásnou krajinou.

Než se vydáme na cestu, zastavíme se ještě u protější budovy, na druhé straně ulice Těšínská. Byla postavena ve druhé polovině 19. století, v počátcích v ní sídlil Hotel Winkler, kde se ubytovávali cestující, sloužil tedy jako přestupní stanice. Po vybudování železnice ztratila budova svůj význam. Z centrem Góleszowa je spojaná hydrologická zajímavost. Tímto místem prochází vodní dílo 1. kategorie, a to z úbočí Jaseniové hory, částí ulice Těšínská a poté ulici Leteckou směrem k vrcholku hory Chełm, kterou vidíme severně

Z centrum Goleszowa związana jest ciekawostka hydrologiczna. Przez tę miejscowość ze zboczy Jasieniowej, fragmentem ulicy Cieszyńskiej, a potem ulicą Lotniczą w kierunku wierzchowiny góry Chełm widzianej na północ od nas przechodzi tzw. dział wodny I rzędu. Jest to granica między dorzeciami dwóch głównych polskich rzek – Wisły i Odry. Nawet woda spływająca drogą asfaltową w kierunku Cieszyna zasila niewielkie cieki wodne wpadające do Bobrówki, które z kolei zasilają Olzę będącą dopływem Odry. Woda deszczowa padająca tuż za dawnym Hotelem Winkler spływa do niewielkiego strumienia płynącego do potoku Cieplica. Ten płynie do Radonia, który niesie swe vody do Bładnicy łączące się w Skoczowie z Wisłą.

Przechodimy przez jezdni i udajemy się pod górę ulicą Jasną. Co prawda, nie spotkamy tu nezwyklych okazůw przyrodniczych, ale často možna zauwažit rošliny zwiázane z člověkem i jeho džiatalnošciú. W drugiej połowie maja na obrzežach drůg, w rowach, w nieskoszonych częšciach ogrodůw často występuje wysoka, nawet 130-centymetrova, kwitnúca intenzywnie na bialo rošlina. Znamy jü doskonale, gdyž jest nieodlúcznym sklúdníkem receptury zwiázanej z kiseniem ogůrkůw. Tú rošlinú jest chrzan, který bardzo latwo sié rozprzestrzenia i, w poré nieokiełznany, szybko možé zdominová dužú powierzchnię naszych ogrodůw.

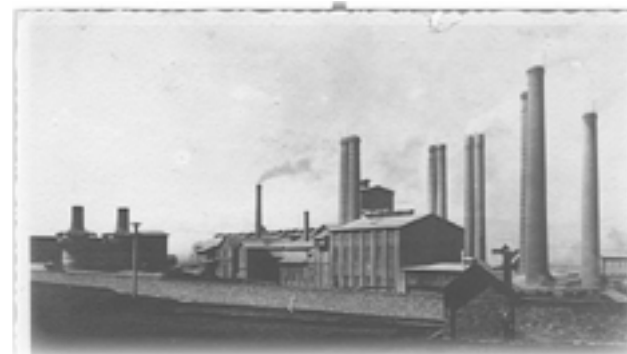
W wielu miejscach wzdłúž drůg, w rowach, w zarošlach spotkamy pokrzywy. Te rošliny sü rošlinami žywielskimi dla gúšienic bardzo wielu motyli z rusałkú pokrzywníkem na czele. Chcúc mieć w naszych ogrodach mnogošć tych bezkręgowcůw, zostawijmy czasem niewielki fragment nieskoszonej, pozornie zanedbanej rošlinnošci. W ten prosty sposób wspomozemy lokalnú przyrodé.

*Jeziorko Ton
Jezero Ton*

*Rusałka pokrzywník
Babočka pokřivová*

*Cementownia, 1930
Cementárna*

*1904 r., budynek dyrekcji cementowni, obecnie GOPS (ul. Cieszyńska)
Budova ředitelství cementárny, nyní Obecní centrum sociální pomoci*

od nás. Jedná se o hranici mezi povodími dvou hlavních polských řek - Visly a Odry. Dokonce voda stékající po asfaltové cestě směrem na Těšín zásobuje menší vodní toky vlévající se do Bobrówki. Ta vtéká do Olzy, což je přítok Odry. Padající dešťová přímo za bývalým hotelem Winkler putuje do menšího potoka, který teče do potoku Cieplica. Ten vtéká do řeky Radoně, která teče do Bładnice. Ve Skočově se pak spojí s Vislou.

Přecházíme ulici a vydáváme se mírně stoupající cestou nahoru ulicí Jasná. Pravdou sice je, že zde nenarazíme na žádné neobvyklé přírodní úkazy, ale často tady můžeme vidět rostliny úzce související s člověkem a jeho činností. Podél cest, v příkopech, na neposečených částech zahrad se ve druhé polovině května hojně objevuje vysoká téměř 130 centimetrů, bíle kvetoucí rostlina. Známe ji velmi dobře, jelikož je součástí každého receptu na kvašené okurky. Jedná se o křen, který se velmi snadno rozrůstá, a to takovým způsobem, že brzy může obsadit velkou část naší zahrady.

Na spoustě míst podél cest, v příkopech a porostech narazíme na kopřivy. Tato rostlina je hostitelskou rostlinou pro housenky mnoha motýlů, hlavně pro babočku kopřivovou. Chceme-li se v našich zahradách kochat těmito bezobratlovci, a tím i pomáhat místní přírodě, nechme část zahrady neposečenou a květenu zdánlivě zanedbanou.

Již po 200 metrech od začátku naší stezky přicházíme k jednomu z nejmalebnějších míst obce Goleszów, a tím také celé naší trasy. Přicházíme k malebnému místu - k jezeru Ton. Tato vodní nádrž vděčí za svou existenci lidem, má antropogenní charakter. Před více než 60 lety, do 50. let 20. století, se v něm těžily spodní těšínské vrstvy

Dochodzimy do jednego z najbardziej urokliwych miejsc w gminie Goleszów – do jeziora Ton. Zbiornik ten ma charakter antropogeniczny, czyli po prostu swe istnienie zawdzięcza ludziom. Przed ponad 60 lat do lat 50. XX w. wydobywano w nim dolne łupki cieszyńskie zwane marglami, potrzebne do produkcji cementu w miejscowej cementowni. Nazwa pochodzi od niemieckiego słowa Ton, czyli glina, bo tak potocznie nazywano wydobywane tu łupki.

Szerokimi schodami możemy zejść nad zbiornik i obejść go naokoło ścieżką przygotowaną i konserwowaną przez gospodarujące na akwenie Towarzystwo Wędkarskie „Ton”. Pamiętajmy jednak o zachowaniu ostrożności. Dawne wyrobisko ma obecnie około 8 metrów głębokości, a jego dno opada bardzo gwałtownie. Spacer wokół zbiornika może dostarczyć ciekawych obserwacji. Co prawda, nie rosną tu rośliny wodne, ale spotkać można wiele roślin ciepłolubnych na brzegach. Smacznym znaleziskiem mogą być licznie rosnące tu poziomki. Idąc ścieżką, uważnie patrzmy pod nogi. Właśnie ona jest ulubionym miejscem wygrzewania się występujących tu zaskrońców.

W słoneczne dni na szmaragdowej tafli wody widoczne są ławice ryb. To głównie karpie, amury, klenie oraz dochodzące do metra długości tołpygi. W głębszych partiach wody czają się drapieżniki – okonie, szczupaki i sandacze. Nie wszyscy zdają sobie sprawę z faktu, iż karp uważany za rdzennie polską rybę nie jest naszym rodzimym gatunkiem. Jego ojczyzną jest zlewisko Morza Czarnego i Kaspijskiego. Do Polski sprowadzono go najprawdopodobniej na przełomie XII i XIII w. z pobliskich Moraw. Z kolei amury oraz tołpygi to wschodnioazjatyccy przybysze. W Tonie spotkamy jeszcze bardziej niesamowitego osobnika. Jest nim żółw czerwonołody, (slíny) a používají se jako příměs do cementu ve zdejší cementárně. Název je odvozen od německého slova Ton, čili hlína, protože tak je nespisovně slín nazýván.

*Dolne łupki cieszyńskie w Tonie
Spodní těšínské vrstvy*

*Samiec kaczki krzyżówki nad Tonem
Samec kachny divoké u Tonu*

(slíny) a používají se jako příměs do cementu ve zdejší cementárně. Název je odvozen od německého slova Ton, čili hlína, protože tak je nespisovně slín nazýván.

Po širokých schodech můžeme sejít k samotné nádrži. Kolem nádrže vede stezka, kterou vytvořilo a spravuje rybářské sdružení Ton. Musíme být ale opatrní. Původní místo těžby je nyní hluboké asi 8 metrů a svažuje se velmi prudce. Procházka kolem nádrže nám nabídne několik zajímavostí. Vodní rostliny se zde sice nevyskytují, ale zato tady můžeme vidět mnoho teplomilných rostlin rostoucích na březích. Sladkou odměnou nám budou lesní jahody, které se zde hojně vyskytují. Při procházce po stezce pozorně hledíme pod nohy. Na tomto místě se velmi rády vyhřívají užovky.

Na blankytně modré hladině uvidíme za slunečných dnů hejna ryb. Jsou to hlavně kapři, amuři, jelci tloušť a téměř metroví tolstolobici. Ve větší hloubce pak číhají dravci - okouni, štiky a candáti. Ne všichni si uvědomují, že kapr, který je považován za čistě polskou rybu, není naším původním druhem. Jeho domovinou je úmoří Černého a Kaspického moře. Do Polska se dostal pravděpodobně na přelomu 12. a 13. století z blízké Moravy. Amuři a tolstolobici jsou pak původem z východní Asie. V nádrži Ton můžeme vidět daleko neobvyklejšího návštěvníka. Jedná se o želvu nádhernou, kterou můžeme na tomto místě pravidelně pozorovat. Přírozeným místem výskytu tohoto druhu jsou Severní i Jižní Amerika. Vypouštěné nezodpovědnými chovateli přežívají zimu v našich klimatických podmínkách. V Evropě je tento druh považován za invazní, ohrožující domácí zástupce fauny a flory. Želva nádherná představuje velké nebezpečí pro jediného zástupce želv vyskytujících se v Polsku, a to želvu bahenní. Želva bahenní je v naší zemi velmi vzácná. Pokud se v místě výskytu objeví

*Zaskroniec w Tonie
Užovka obojková*

*Owoce śliwy tarniny
Plody trnky obecné*

regularnie w zbiorniku obserwowany. Gatunek ten naturalnie występuje na terenie obu Ameryk. Wypuszczany przez nieodpowiedzialnych hodowców może przeżyć zimę w naszym klimacie. W Europie uznany został za gatunek inwazyjny, zagrażający rodzimym przedstawicielom flory i fauny. Żółw czerwonolicy stanowi szczególne zagrożenie dla jedyne go przedstawiciela żółwi żyjącego w Polsce naturalnie – żółwia błotnego. Jest on w naszym kraju bardzo rzadki, a pojawienie się w okolicy jego występowania obcego żółwia czerwonoliciego może doprowadzić do zaniku stanowiska i wyparcia naszych, mniej konkurencyjnych żółwi.

W południowo-wschodnim krańcu zbiornika możemy zobaczyć spływającą do niego strugę wody. Sama woda nie jest wyjątkowa, ale to, co tworzy. Tak spływając przez kilkadziesiąt lat i zawierając węglan wapnia, utworzyła w tym miejscu malowniczą kaskadę porośniętą mszakami. Zbudowana jest z tzw. martwicy wapiennej, a zjawisko to stało się przyczyną utworzenia obszaru chronionego w ramach europejskiej sieci Natura 2000 - „Cieszyńskie źródła tufowe”. Jedną z czterech enklaw tego obszaru na Pogórzu Cieszyńskim możemy odwiedzić w pobliskim Dzięgielowie. Nosi ona nazwę „Las Grabicz”.

Jedyną możliwość dojazdu samochodem nad zbiornik daje tunel, przez który niegdyś wywożono kolejką wąskotorową urobek do cementowni. Na jego murze od strony zbiornika rośnie ciekawa, niewielka paproć. Jest to zanokcica murowa. Zazwyczaj porasta wychodnie skalne, ale chętnie zasiedla też stare mury. Zapewne niegdyś była częstsza na terenie gminy Goleśzów, lecz eksploatacja wapieni doprowadziła do zniszczenia wielu wychodni skalnych.

Wilżyna
Jehlice

Ton - goleszowskie turkusowe jeziorko
Ton - goleszowské tyrkysové jezírko

Tunel do Tonu
Tunel k Tonu

želva nádherná, může dojít k zániku tohoto stanoviště a vytlačení našich želv, které jsou slabší.

Na jihovýchodním okraji nádrže si můžeme všimnout strouhy, která do ní vtéká. Voda samotná není ničím výjimečná, ale to, co vytváří, stojí za pozornost. Voda tekoucí několik desítek let obsahuje uhličitán vápenatý, čímž v tomto místě vznikla malebná kaskáda porostlá mechem. Tvořena je tzv. sintrem, a díky tomu vzniklo chráněné území v rámci evropské sítě Natura 2000 - Těšínské tufové prameny. Jednu ze čtyř enkláv tohoto území na Těšínské pahorkatině můžeme navštívit v nedalekém Děhylově. Její název je les Grabicz.

Jedinou možností příjezdu k nádrži Ton autem je tunel, kterým dříve vedla úzkokolejka pro přepravu vytěžené suroviny do zdejší cementárny. Na zdi tunelu ze strany od nádrže roste zajímavé, menší kapradí. Je to sleziník routička. Obvykle porůstá skalní vyvýšeniny, ale s oblibou osídluje i staré zdi. Dříve se na území obce Goleśzów vyskytoval v daleko větší míře, ale důsledkem těžby vápence bylo zničeno mnohých skalních vyvýšenin. Kromě sleziníku se zde vyskytuje i rozchodník ostrý, který patří do čeledi tlusticovitých. Tato menší rostlina výborně porůstá slunná místa, mimo jiné i železniční náspy, skály a písčité duny. Vytváří nižší trsy vysoké do 10 centimetrů. Jeho květy jsou sytě žluté a je často pěstován v zahradních skalkách.

Vyrážíme dál ulicí Nad Tonem. Houští podél cesty skrývá botanické rarity. Rostou zde keřové druhy javoru babyka, které na větvičkách vytvářejí korkové lišty. Dochází k tomu především na slunečných místech, a těch na území Těšínské pahorkatiny není málo. Korkové lišty jsou tvořené podobnou houbovitou hmotou, kterou vytvářejí duby korkové ve Středozeří a také korkovník amurský, který se vyskytuje v Asii.

Zanokcicy towarzyszy rozchodnik ostry należący do rodziny gruboszowatych. Ta niewielka roślina porasta wybitnie nasłonecznione tereny, m.in. nasypy kolejowe, skały czy piaszczyste wydmy. Tworzy niewysokie darnie sięgające 10 centymetrów wysokości. Kwitnie w intensywnie żółtym kolorze, stąd często jest uprawiana w ogródkach skalnych.

Wracamy po schodach na trasę ścieżki i ruszamy dalej ul. Nad Tonem. Zarośla wzdłuż drogi kryją botaniczną osobliwość. Rosnące tu klony polne w postaci krzewiastej tworzą na gałązkach tzw. listwy korkowe. Dzieje się tak szczególnie w miejscach nasłonecznionych, a tych na terenie Pogórza Cieszyńskiego nie brakuje. Listwy korkowe są zbudowane z podobnie gąbczastej substancji, jaka wytwarzana jest przez śródziemnomorskie dęby korkowe oraz przez rosnącego we wschodniej Azji korkowca amurskiego.

Naprzeciw metalowej bariery ochronnej rośnie duża kępa wysokich, ponaddwumetrowych roślin. Są to przedstawiciele rodzaju rdestowiec - roślin przybyłych z dalekowschodniej Azji. Roślina o dużych liściach to rdestowiec sachaliński, a mniejszy to rdestowiec ostrokończysty. Ciekawostką jest fakt, że w okolicach Golezowa znaleźć można mieszańca tych dwóch gatunków - tzw. rdestowca czeskiego, do niedawna znanego z Europy a nie z rodzimej Azji. Wszystkie rdestowce są szkodliwymi gatunkami, wypierającymi wszelkie inne rośliny, a nawet szkodzą płazom, gadom oraz utrudniają lęgi ptakom. W gęstwinie tworzonej przez rdestowce nie mogą nawet urosnąć drzewa. Bardzo trudno wyeliminować je ze środowiska - zaledwie 7 gram kłącza rosnącego metr pod ziemią wystarczy do pełnej regeneracji tej rośliny.

Suche pędy tej rośliny można wykorzystać w ciekawy sposób.

*Jedno z dawnych goleszowskich wyrobisk
Staré těžebné místo v Golezowie*

*Jaszczurka zwinka - licznie występuje w dawnych kamieniołomach
Ještěrka obecná - hojně se objevuje ve starých kamenolomech*

*Kowal bezskrzydły
Ruměnice pospolná*

*Motyl pař králověj
Otakárek fenyklový*

V úrovni, kde začíná kovová ochranná zábrana umístěná na levé straně ulice Nad Tonem, roste po pravé straně cesty velká skupina více než dvoumetrových rostlin. Jedná se o zástupce čeledi rdesnovité. Tyto rostliny jsou původem z Dálného východu. Rostlinou s velkými listy je křídlatka sachalinská, menší pak křídlatka japonská. Zajímavostí je, že v okolí Golezowa můžeme najít křížence těchto dvou rostlin, tzv. křídlatku českou, která byla donedávna známá z Evropy, nikoli z původního místa výskytu v Asii. Všichni zástupci této čeledi jsou považováni za škodlivé druhy, neboť vytěsňují všechny ostatní rostliny. Neprosplývají obojživelníkům, plazům a ztěžují hnízdění ptákům. V houští tvořeném rdesnovitými nerostou ani stromy. Je velmi těžké se jich zbavit, pouhých 7 gramů oddenku, který roste metr pod zemí, postačuje k plné regeneraci rostliny.

Suché stonky této rostliny můžeme využít zajímavým způsobem. Uvnitř jsou duté, ty tenčí se výborně hodí k výrobě obydlí pro divoké včely, kterým si říká samotářky. Mnoho vzorů a návodů na stavbu obydlí najdeme na internetu. Tato obydlí jsou velmi důležitá pro užitečný hmyz z několika důvodů. Především nahrazují dávné střechy chalup, kde tento hmyz nacházel svá útočiště. Jsou také místem pro kladení vajíček a vývoj larev. Navíc díky nim jejich obyvatelé mohou přežít pozdní podzim a zimu. Včely samotářky jsou neškodným hmyzem (nemají žihadlo a jsou velmi klidné), a stejně tak jako chované včely medonosné opylují mnoho rostlin. Jejich počet ovlivňuje výši sklizně v sadech a zahradách. V dobách velmi těžkých pro včely medonosné jich mnoho uhynie z důvodu nemoci a zamoření prostředí, proto musíme pomáhat přírodě, i kdyby jen pouhým stavěním obydlí pro hmyz v našich zahradách.

Są one puste w środku i cieńsze z nich świetnie nadają się do budowy domków dla dzikich pszczoł zwanych murarkami. Wiele wzorów takich domków i porad, jak je skonstruować, znajdziemy w Internecie. Ważne są dla pożytecznych owadów z kilku powodów. Przede wszystkim zastępują dawne strzechy chat, gdzie te owady mogły się schronić. Są także miejscem składania jajeczek i rozwoju larw. Ponadto umożliwiają przetrwanie podczas późnej jesieni i w zimie. Pszczoły murarki to niegroźne owady (nie posiadają żądła i są bardzo spokojne) i na równi z hodowaną pszczołą miodną zapylają liczne rośliny. Od ich liczebności zależy wielkość i jakość plonów w sadach i ogrodach. W czasach, kiedy pszczołom miodnym jest coraz trudniej, wiele z nich ginie na skutek chorób i skażenia środowiska, musimy wspierać przyrodę, chociażby stawiając domki dla owadów w naszych ogrodach.

Wracając do wątku dendrologicznego, czyli związanego z drzewami, należy wspomnieć o robinii akacjowej, zwanej grochodrzewem. Kilkanaście z nich rośnie w lasku po prawej stronie drogi, kilka metrów nad tunelem prowadzącym do zbiornika Ton. Drzewo to, często mylnie nazywane akacją, pochodzi z Ameryki Północnej. Jest spokrewnione z rodzimymi gatunkami - np. z grochem czy wyką. Podobnie jak one (przez bakterie żyjące w korzeniach) ma możliwość przyswajania azotu z powietrza i użytkowania gleby. Dla tej właściwości i dzięki swej miododajności przez kilkadziesiąt lat był sadzony na wszelkiego rodzaju nieużytkach takich, jak np. hałdy wyrobisk. Obecnie grochodrzew jest uważany za gatunek niepożądany, inwazyjny i nie wprowadza się go do naszych drzewostanów.

Idąc dalej, po kilkadziesiąciu metrach, po naszej lewej stronie

*Domek dla owadów
Domeček pro hmyz*

Když se vrátíme k dendrologickému tématu, tedy ke stromům, je nutné zmínit trnovník akát, zvaný též trnovník. Několik jich roste v lesíku po pravé straně cesty, několik metrů nad tunelem vedoucím k nádrži Ton. Tento strom, často chybně nazývaný akácií, pochází ze Severní Ameriky. Jedná se o druh příbuzný s hrachem nebo vikví. Stejně jako posledně jmenované druhy má díky bakteriím žijícím v kořenovém systému schopnost absorbovat dusík ze vzduchu a tím zúrodnovat půdu. Právě pro tuto schopnost a svou medonosnost byl několik desítek let vysazován na nevyužívaných půdách, jako třeba na důlních haldách. V současnosti je trnovník považován za nežádoucí druh, invazní, a již není vysazován do našich porostů.

Pokračujeme dále. Po několika desítkách metrů po naší levé straně spatříme menší budovu a komplex skokanských můstků. Nacházejí se na svazích, kde se dříve těžil těšínský vápenec. Mladší obyvatelé obce a turisté si již nejsou vědomi lyžařské tradice Holešova. Z tohoto místa pochází hodně skokanů a běžců na lyžích, mimo jiné z rodiny Tajnerů.

Jdeme ulicí Olympijskou. Krajina kolem cesty, stejně jako nádrž Ton, jsou úzce spjaty s cementárnou, která zde fungovala více než sto let. Cesta vede kolem bývalých těžebních míst a hald. Stejně tak i budovy, které vidíme v blízkosti cesty, vznikaly často pro potřeby cementárny. Nad parkovištěm na okraji lesa můžeme pozorovat hodně vzácných druhů rostlin, včetně přísně chráněných druhů, především zástupce čeledi rostlin, vstavačovitých. Na území obce se tyto rostliny vyskytují v hojném počtu a to hned z několika důvodů. Hlavní roli hraje geologická stavba, neboť skály obsahují uhlíkatý vápenatý, který stavačovité „milují“. Důležitý význam má také rozmanitost přírodních stanovišť - různé typy lesů, luk nebo porostů přispívají

*Kruszczyk szerokolistny
Kruštík široolistý pravý*

zobaczymy budynek oraz kompleks skoczni narciarskich, który umiejscowiony jest na zboczach dawnych wyrobisk wapieni cieszyńskich. Młodzi mieszkańcy gminy i turyści są nieświadomi narciarskich tradycji Góleszowa, a przecież z miejscowości tej wywodziło się wielu skoczków i biegaczy narciarskich (m.in. z rodziny Tajnerów).

Podchodzimy ul. Olimpijską. Tereny wokół drogi, podobnie jak zbiornik Ton, są związane z działającą tu ponad sto lat cementownią. Droga wiedzie obok dawnych wyrobisk, hałd, a budynki, które widzimy w jej pobliżu, najczęściej także powstały dzięki temu zakładowi. Na obrzeżach lasu można zaobserwować wiele cennych gatunków roślin (w tym pod ochroną ścisłą) na czele z przedstawicielami storczykowatych. Teren gminy obfituje w te rośliny z kilku powodów. Najważniejszym z nich jest budowa geologiczna, czyli skały zawierające węglan wapnia, który „lubia” storczykowate. Istotne znaczenie ma również różnorodność przyrodnicza – bogactwo typów lasów, łąk czy zarośli sprzyja występowaniu gatunków preferujących różne rodzaje siedlisk. Stąd w ostatnich kilkunastu latach na terenie naszej gminy potwierdzono występowanie ponad 25 gatunków z około 50 występujących w Polsce storczyków. Jednak w skali całego globu te „nasze” to zaledwie ułamek z ponad 30 tysięcy gatunków.

Wróćmy jednak z tropikalnych lasów na szlak. W pobliżu drogi możemy zaobserwować takich przedstawicieli storczykowatych, jak kwitnące na biało buławnik mieczolistny oraz podkolan biały. Ciekawym gatunkiem jest gnieźnik leśny. Jest to bezzieleniowa roślina o brązowej barwie. Nazwa wzięła się z budowy kłacza tego storczyka przypominającego gniazdo ptaka. Gnieźnik radzi sobie świetnie bez chlorofilu dzięki temu, że okrada

*Fragment ściany dawnych kamieniołomów
Pohled na stěnu starého kamenolomu*

k výskytu druhů, kterým taková rozmanitost svědčí. Z toho důvodu byl také na území naší obce během posledních několika let potvrzen výskyt více než 25 druhů z celkových 50, které se v Polsku vyskytují. Přesto ale v celosvětovém měřítku naši stavačovití představují pouze zlomek z téměř 30 tisíc známých druhů.

Vraťme se ale z tropických deštných lesů na naší stezku. V blízkosti cesty můžeme pozorovat takové zástupce z čeledi stavačovitých, jakými jsou bílé kvetoucí okrotice dlouholistá nebo vemeník dvoulistý. Zajímavým druhem je hlísník hnědáček. Je to hnědá, nezelená rostlina. Název byl odvozen od tvaru kořenů, který připomíná tvar ptáčího hnízda. Hlísník nepotřebuje chlorofyl díky tomu, že odčerpává výživové látky houbám. Jedná se o jednu z mála rostlin cizopasících na houbách a ne opačně. Během putování si všímáme i krajnice cesty. Slunná místa jsou místem odpočinku velmi netypické beznohé ještěrky. Jedná se o slepýše křehkého, který je často zaměňován s hadem. Bohužel často setkání s rádoby turisty je stojí život. Je to velmi klidná, hezky hnědě zbarvená ještěrka. Při setkání s člověkem se snaží vždy utéct. Šťastlivci mohou potkat i jeho ušlechtlejší varietu. Je to slepýš křehký v tyrkysové varietě, který má blankytně modré skvrny po stranách.

Pokračujeme ulicí Olympijskou a míjíme řadu starých hald, které jsou již porostlé stromy. Vznikly v letech 1910-1930. Na fotografiích této části Góleszowa z meziválečných let 20. století vidíme téměř holé severní svahy Jasenové hory. Současný les byl z části vysazen, důkazem čehož jsou již zmiňované akáty a mnoho topolů. Příroda taky přidala ruku k dílu, když semeny stromů posela dřívější místa těžby. Tak na mnoha místech bývalého kamenolomu vyrostl mnoho-

*Buławnik mieczolistny
Okrotice dlouholistá*

grzyby ze składników pokarmowych. Jest nielicznym wśród roślin pasożytem grzybów, a nie odwrotnie.

Wędrując drogą, uważnie obserwujmy jej pobocze. Nasłonecznione tereny są miejscem odpoczynku bardzo nietypowej jaszczurki. Jest nią beznogi padalec zwyczajny, zazwyczaj mylony z węzami. Niestety, częste spotkania z pseudoturystami kosztują go życie. A jest to piękna brązowo ubarwiona jaszczurka o nader spokojnym usposobieniu. Podczas spotkań z ludźmi zawsze stara się uciec. Szczęśliwcy mogą napotkać jej szlachetniejszą odmianę. Jest nią tzw. padalec turkusowy, którego boki ciała zdobią rzędy niewielkich okrągłych plam o takiej właśnie barwie.

W trakcie podchodzenia ul. Olimpijską mijamy szereg starych hałd porośniętych obecnie drzewami. Powstały one w latach 1910-1930. Zdjęcia tej części Golezowa z lat międzywojennych XX w. pokazują niemal bezleśne północne stoki Jasieniowej. Obecny las wyrósł częściowo z nasadzeń, o czym świadczą opisywane już robinie oraz liczne topole. Nasadzenia wsparła natura, obficie zasilając pozostałości wyrobisk siewkami drzew, które dziś w wielu częściach dawnych kamieniołomów tworzą bogate, wielogatunkowe lasy.

Wzdłuż drogi przede wszystkim w maju i czerwcu rosną liczne, wysokie rośliny o postrzępionych liściach i wielu drobnych, białych kwiatach zgrupowanych w kwiatostany zwane baldachami. To przedstawiciele rodziny selerowatych, zwanej dawniej baldaszkowatymi. Tu spotykamy m.in. trybule i świerząbki, liczny jest także podagrycznik pospolity określany na Śląsku Cieszyńskim jako „wanieliczka”. Wiele roślin z tej rodziny rośnie w naszych ogródkach. Są to np. pietruszka, marchew, wszędobylski koperek czy wspomniany seler.

Goryczuszka orzęsiona
Trličník brvitý

druhový hustý les. Podél cesty, hlavně v květnu a červnu, rostou vysoké rostliny s roztřepenými listy a nespočtem malých bílých květů v okolíku. Jedná se o zástupce čeledi miříkovitých, dříve také nazývané okoličnaté. Vidíme zde kerblík a krabilici, početná je i bršlice kozí noha, které se ve Slezsku říká „wanieliczka”. Mnoho rostlin z této čeledi roste v našich zahrádkách. Je to na příklad petržel, mrkev, všudypřítomný kopr, nebo již zmiňovaný celer. Netypickým zástupcem miříkovitých je těšíňanka, čili hvězdnatec zubatý. Jeho květenství se liší od ostatních druhů této čeledi. I když na tuto rostlinu nenarazíme při putování naší stezkou, není možné se nezmínit o tomto floristickém symbolu Těšínska. Název těšíňanka navrhnul v prvních letech po získání samostatnosti Polska profesor těšínské Střední zemědělské školy Kazimierz Simm. Tento název byl vybrán z důvodu četného výskytu této rostliny na území Těšínska. Přesvědčení o jedinečnosti těšíňanky na tomto území potvrzuje krásná legenda popsána Gustavem Morcinkiem. Podle této legendy vyrostla těšíňanka na hrobě švédského vojáka poté, co dívka do něho zamilovaná vysypala hlínu z pytlíku, kterou dostal od své matky. Ve skutečnosti se tento druh ve Švédsku nevyskytuje. Existují dvě místa výskytu. Hlavním místem výskytu je Balkán, v Chorvatsku, Slovinsku, v severovýchodní Itálii a části rakouských Alp. Druhým, menším územím výskytu jsou Západní Karpaty, kde roste na území Východních Čech, Západního Slovenska a na území Polska.

V místě, kde se nachází křižovatka cest, po pravé straně, ze menším smrkovým lesem, uvidíme myslivnu, které se říká „Hubertówka”, a která je sídlem místního mysliveckého spolku Hubertus. V okolí hájovny se nachází komplex loveckých i sportovních střílnic. Vzhledem k často se konajícím tréninkům a závodům musíme být

Listera jajowata
Bradáček vejčitý

Nietypowym przedstawicielem selerowatych jest „cieszynianka wiosenna”. Jej kwiatostan różni się od pozostałych gatunków tworzących tę rodzinę. Mimo że nie spotkamy tej rośliny na trasie naszej ścieżki, nie sposób nie wspomnieć o tym florystycznym symbolu Ziemi Cieszyńskiej. Nazwę cieszynianka zaproponował w pierwszych latach po odzyskaniu niepodległości przez Polskę profesor cieszyńskiej Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego Kazimierz Simm. Taką nazwę uzasadniało szczególnie liczne występowanie tej rośliny w rejonie Cieszyna. Przekonanie o wyjątkowości cieszynianki na tym terenie ugruntowała piękna legenda opisana przez Gustawa Morcinka. Według niej, wyrosła ona na grobie szwedzkiego żołnierza, kiedy zakochana w nim dziewczyna rozsypała ziemię z woreczka wręczonego mu przez matkę. W rzeczywistości gatunku tego w Szwecji nie ma. Posiada dwa centra występowania. Głównie jest zlokalizowane na Bałkanach, w Chorwacji, Słowenii, w północno-wschodnich Włoszech i w części Alp austriackich. Rośnie np. w Alpach Julijskich w Słowenii (znanych z Planicy, w której odbywają się zawody kończące sezon skoków narciarskich). Drugi mniejszy obszar występowania jest związany z Karpatami Zachodnimi - to teren wschodnich Czech, zachodniej Słowacji i Polski.

W miejscu, gdzie znajduje się rozwidlenie dróg, po prawej stronie za niewielkim świerkowym lasem możemy zauważyć prywatny dom oraz domek myśliwski „Hubertówkę”, siedzibę miejscowego koła myśliwskiego „Hubertus”. Otacza go kompleks strzelnic myśliwskich i sportowych. Z uwagi na często odbywające się tu treningi i zawody strzeleckie prosimy zachować ostrożność i nie wchodzić na ten teren.

*Cieszynianka wiosenna
Hvězdnatec zubatý*

*Widok na Malą Čantorię z Wyrgóry
Pohled na Malou Čantoryji z Wyrgóry*

velmi opatrní a nesmíme vstupovat do prostor střelnice. Přicházíme na menší lesní prostor, kde lesní správa často skladuje dřevo. Na tomto místě začíná nejdívočejší lesní část našeho putování. Jasenová hora je porostlá jedním z největších lesních komplexů na celé Těšínské pahorkatině.

Vydáváme se lesní cestou. Pozornost upřeme na jedli, která roste přímo u stezky po pravé straně. Ve výšce zhruba 8 metrů nad zemí z kmene jedle vyrůstá jmelí. Stoupáme vzhůru, levá strana lesní cesty je lemována plotem z prken, který nás chrání před zbloudilými broky ze střelnice. Okolní les je bohatý na spoustu rostlin. Jednou z nich je jaterník podléška - jedna z prvních jarních rostlin. Dříve lidé věřili, že tato rostlina léčí nemoci jater, proto také název jaterní bylina nebo jaterník. Listy jaterníku mají tři části připomínající laloky jater, proto je také považován za léčivou rostlinu. Rozdělení listů na tři části zapříčinilo, že u našich jižních sousedů, stejně jako v jiných částech Polska se mu také říká trojánek. Další zajímavostí pojící se s touto rostlinou je prodlužování se okvětních plátků v době kvetení. V tomto období zdvojnásobí svou délku.

Abychom nesešli z naší trasy, musíme v tomto úseku věnovat větší pozornost značení. V tomto místě je, kromě hlavní trasy, značený také úsek, který nás zavede na vyhlídkové místo zvané Wyrchgóra nebo Wyrgóra. Toto místo se nachází ve výšce 519 metrů nadmořem. Často existuje mylná představa, že toto místo je vrcholem Jasenové hory. Skutečný vrchol této hory se však nachází hlouběji v lese. Po návratu na správnou trasu se vydáme jeho směrem.

Vyhlídkový bod Wyrchgóra nabízí úžasné výhledy. Před námi se rozprostírá panorama blízkých Slezských Beskyd - od Malé Čantoryje až po Biatnou. Můžeme také pozorovat velkou část

*Naparstniczka stożkowata
Kačenka náprstkovitá*

Dochodzimy do niewielkiego leśnego placu, na którym często służby leśne składują drewno. W tym miejscu zaczyna się najdłuższy, leśny fragment naszej wędrówki. Górę Jasieniową porasta jeden z największych kompleksów leśnych na całym Pogórzu Cieszyńskim.

Wchodząc na drogę prowadzącą przez las, zwróćmy uwagę na okaz jodły rosnący tuż przy ścieżce. Około 8 m nad ziemią z pnia jodły wyrasta jemiolo. Zobaczyć można ją również w koronie tego drzewa. Ten gatunek czy też podgatunek - jak twierdzi część botaników - nosi nazwę jemiolo pospolitej jodłowej i jest znacznie rzadszy od jemiolo pospolitej typowej, znanej z przydrożnych lip i topól. Jemiolo jest półpasożytem i choć przeprowadza fotosyntezę, czyli produkuje substancje pokarmowe, to jednak wodę i sole mineralne do tego procesu pozyskuje za pomocą ssawek od żywiciela. Rozrastające się okazy nie tylko w ten sposób osłabiają roślinę, na której rosną, ale również zacieniają jej liście czy igły, jak w przypadku jodły. W ten sposób sama roślina żywicielska ma problemy z przeprowadzeniem fotosyntezy i często jej korona zamiera, co często można zaobserwować u jodeł zaatakowanych przez tego półpasożyta.

Kierujemy się w górę. Po lewej stronie leśnej drogi towarzyszy nam parkan chroniący przed zabłąkanymi pociskami ze strzelnicy. Las wokół obfituje w wiele roślin. Jedną z nich jest przylaszczka pospolita – jedna z pierwszych wiosennych roślin. Dawniej wierzono, że ta roślina leczy choroby wątroby - stąd inne określenie „ziele wątrobné” lub „wątrobnik”. Taki pogląd wynikał z tego, iż sądzono, że kształt części rośliny odzwierciedla fragment ciała, którego choroby ona leczy. Liście przylaszczki, podzielone na trzy fragmenty, przypominają płaty wątroby, stąd jej przeznaczenie jako surowca zielarskiego.

*Widok na pasmo Równicy z Wyrgóry
Pohled na pásmo Równice z Wyrgóry*

*Przylaszczka pospolita
Jaterník podléška*

obce Golešzów. Výhled je sice krásný, ale musíme být velmi opatrní. Zachováváme si odstup a nešlapeme na úplný okraj, neboť skalní stěny se mohou drobit, což může způsobit pád.

Wyrchgóra se nachází na okraji bývalého lomu vápence. Jeho skalní stěny dosahují výšky více než 20 metrů. V rámci ochrany geologických hodnot tohoto místa byla v roce 2007 část území kamenolomu zahrnuta pod ochranu jako dokumentační pracoviště Jasieniowa. Několikahektarové dokumentační pracoviště zahrnuje stěny bývalého lomu, staré haldy, spodní vrstvy, čili dna kamenolomů, a umělý průkop pro úzkokolejku zvaný „ajsznyt“. Obzvláště hodnotné je poslední jmenované místo - stáří skalních vrstev zde odhalených je odhadováno na 140 milionu let. Oblasti po těžbě vápence jsou monitorovány a zapsány v Centrálním rejstříku geostanovišť Polska, který spravuje Polský geologický institut.

Velmi slunná místa bývalého lomu vytvářejí příznivé podmínky pro výskyt teplomilných rostlin a zvířat. Za teplých dnů se nad rostoucími bylinkami vznášejí jejich intenzivní vůně. Na úbočích lomu můžeme vidět mimo jiné mateřídoušku vejčitou nebo dobromysl obecnou, které se také říká divoké oregáno.

Společnost dělá rostlinám také rozličný hmyz. Jedním z nich je i modrásek hořcový Rebelův. Tento nenápadný chráněný motýl se vyskytuje pouze na několika místech v Polsku. Dospělí jedinci, kteří se dožívají ani ne dvou týdnů, kladou vajíčka na pupeny květů hořce křížatého. Tato rostlina také nepatří mezi běžně se vyskytující, a je přísně chráněná. Larvy, které se vylíhnou z vajíček, cizopasí na této rostlině a poté spadnou na zem. Tam je potom musí najít dané druhy teplomilných mravenců, kteří je odnesou do mravenišť. Omámení larvami modrásky je mravenci krmí vlastními vajíčky a larvami.

*Krašík na lebidce
Vřetenuška na dobromysli*

Podział na trzy części sprawił, że w Czechach i w pewnych rejonach Polski zwana jest też „trojankiem”. Inną ciekawostką związaną z tą rośliną jest wydłużanie się płatków kwiatów w czasie kwitnienia. W tym okresie podwajają swoją długość.

Odcinek, którym wędrujemy, wymaga naszej wzmożonej uwagi, gdyż poza głównym szlakiem wyznaczono tutaj ślepy odcinek. Jego zwieńczeniem jest wzniesienie zwane Wyrchgorą lub Wyrgorą (519 m. n.p.m.). Popularne jest błędne przekonanie, że ten wierzchołek to szczyt Jasieniowej. Jednak właściwy wierzchołek tego wzniesienia znajduje się głębiej w lesie. Po powrocie na właściwą trasę szlaku udamy się w jego kierunku.

Wyrchgora dostarcza niezwykle ciekawych widoków. Rozpościera się z niego panorama Beskidu Śląskiego - od Małej Czwartorii aż po pasmo Klimczoka i Błatniej. Pamiętajmy, aby w trakcie obserwacji zachować należytą ostrożność – ściany skalne stale się osypują i zbyt bliskie podejście do ich krawędzi może być bardzo niebezpieczne!

Wyrchgora znajduje się na skraju dawnych wyrobisk wapieni. Ich ściany skalne mają ponad 20 m wysokości. W celu ochrony walorów geologicznych tego miejsca w 2007 r. utworzono na części kamieniołomów formę ochrony, jaką jest stanowisko dokumentacyjne „Jasieniowa”. Kilkuhektarowe stanowisko dokumentacyjne obejmuje dawne ściany wyrobisk, stare hałdy, spągi, czyli dna kamieniołomów, oraz sztuczny przekop dla kolejki wąskotorowej, zwany „ajszytem”. Szczególnie cenny jest ostatni obiekt – wiek warstw skalnych tam odsłoniętych określany jest na około 140 milionów lat. Wyrobiska powapienne są monitorowane i umieszczone w Centralnym

*Goryczka krzyżowa
Hořec křížatý*

Tak trávní modrásek v mraveništi téměř rok, další sezónu po vylíhnutí rychle opouští mraveniště, aby si našel partnera, a tím zajistil pokračování druhu.

Velkým temperamentem se vyznačuje svižník, kterého můžeme vidět na odhalených skalách. Tento dravý brouk z čeledi střevlíkovitých je neustále v pohybu. Připomíná vojáka v uniformě, protože jeho tělo pokrývají zelené a žluté skvrny.

Vracíme z Wyrchgóry a kamenolomů na samotnou trasu naší stezky. Ve smrkových lesích roste obvykle množství jedlých hub, ale na Jasenové hoře neroste tolik hub, které známe z lesů Slezských Beskyd. Na vině je tomu vápencové podloží, které nesvědčí hřibům pravým, podhříbkům či kozákům. Příroda však chybějící druhy nahradí, proto se na tomto území vyskytují jedinečné druhy spjaté právě s vápencovými skalami. Patří mezi ně klouzek tridentský, který roste pod modřínou, na některých místech bývalého lomu a u nádrže Ton.

Při procházení smrkovým lesem vidíme v porostu hodně prázdných míst. Na těchto místech byl již vysazen les nový. Díky velkému množství světla, které proniká až na samotnou půdu, se na takových místech objevuje rulík zlomocný. Tato chráněná rostlina je sice bylinou, ale dosahuje značných rozměrů. Dorůstá až do výšky dvou metrů. Stejně jako jiní zástupci lilkovitých (je příbuzný s bramborem a rajčetem) je rulík jedovatou rostlinou. Již několik málo lesklých, černých bobulí může být smrtelně nebezpečných, zvláště pro děti. Jedovatost této rostliny patřičně vystihuje latinský název - *Atropa belladonna*. *Atropos*, jedna ze tří Moir v řecké mytologii přetínala nit lidského života, slovo samotné v tomto jazyce označuje něco nenávratného, neodvolatelného. *Belladonna* zase v italštině

*Paproć podejrzon księżycowy - mladociany osobnik
Vratička měsíční - mladá rostlinka*

Rejestrze Geostanowisk Polski prowadzonym przez Państwowy Instytut Geologiczny.

Mocno nasłonecznione fragmenty wyrobisk stwarzają możliwość występowania ciepłolubnych roślin i zwierząt. W ciepłe dni nad licznie rosnącymi tu ziołami rozchodzi się ich intensywny aromat. Na zboczach wyrobisk można zobaczyć m.in. macierzankę zwyczajną oraz lebidkę pospolitą. Ta ostatnia nazywana jest także „dzikim oregano”.

Roślinom towarzyszą niezwykle owady. Jednym z nich jest modraszek Rebela. Ten niepozorny, chroniony motyl znany jest zaledwie z kilkunastu stanowisk w Polsce. Okazy dorosłe, żyjące niespełna dwa tygodnie, składają jajeczka na pąkach kwiatowych goryczki krzyżowej. Ta roślina również nie należy do częstych i jest ściśle chroniona. Larwy wylęgające się z jajeczek żerują na tej roślinie, a następnie spadają na ziemię. Tam muszą być odnaleziona przez określone gatunki ciepłolubnych mrówek i zabrane do ich mrowiska. Mrówki, otumanione przez larwy modraszka, karmią je własnymi jajeczkami i larwami. W ten sposób modraszek spędza w mrowisku niespełna rok i w następnym sezonie po przepoczwarczeniu szybko opuszcza mrowisko, aby znaleźć partnera i przedłużyć gatunek.

Wielkim temperamentem odznacza się trzyszcz, którego można zobaczyć na odsłoniętych skałach. Ten drapieżny chrząszcz z rodziny biegaczowatych jest stale w ruchu. Wygląda, jakby był ubrany w mundur wojskowy, gdyż jego ciało pokrywają zielone i żółte plamy.

Z Wyrchóry wracamy przez las świerkowy, na właściwą trasę naszej ścieżki, tą samą drogą, którą przyszlismy. Na ogół, lasy

Modraszek Rebela
Modrásek hořcový Rebelův

Storczyk blady
Vstavač bledý

Wąwóz Ajsznyt
Rokle Ajsznyt

znamená krásná paní. Římanky, aby byly krásnější, si šťávou z bobulí barvily rty a kapaly do očí, aby se jim rozšířily zorničky. Dnes se výtažek z této rostliny nebo jeho syntetické varianty používá v očních ambulancích při vyšetření zraku.

Když se dostaneme na lesní palouk, zahneme podle ukazatelů doleva. Jsme už na hlavní trase a před námi je zdolání vrcholu Jasenové hory. Tuto vyvýšeninu nazývají starší obyvatelé obce Golezowska hůrka. Takové dvojí názvosloví můžeme najít už na starých rakouských mapách z první poloviny 19. století. Po sotva několika desítkách metrů dlouhém pochodu, se dostáváme do blízkosti vrcholu Jasenové Hory, který se nachází několik metrů vlevo od nás. Můžeme zde vidět různé druhy stromů: buky, javory kleny nebo lípy. Mezi stromy stojí krmelec pro lesní zvěř. V období tuhých zim zde myslivci dávají seno, sůl nebo semena různých rostlin, aby usnadnili srnám, jelenům a divočákům přežití v těchto těžkých podmínkách.

Scházíme z vrcholku Jasenové hory, směřujeme poměrně mírným svahem na jih. Musíme dávat obzvlášť pozor, abychom nesešli z trasy naší stezky, probíhá totiž na hranici lesa využívaného státními lesy a lesy soukromými. přicházíme k široké aleji, kde zahneme vpravo. Roste zde, stejně jako i na jiných částech trasy, hodně druhů stromů. K vidění jsou zde druhy jehličnatých stromů, na příklad kdysi často vysazované smrky, tak i méně časté jedle a spoustu druhů stromů listnatých.

Mezi velmi zajímavé druhy patří javor babyka, nazývaný též javor polní. Keřovité formy tohoto druhu jsem mohli vidět poblíž nádrže Ton. Na tomto místě můžeme obdivovat zase stromové jedince, pro Těšínskou pahorkatinu tak typickou rostlinu. O skvělých javorech

świerkowe kojarzą się z bogactwem grzybów jadalnych, jednak na Jasieniowej brak jest wielu grzybów, które znamy z lasów Beskidu Śląskiego.

Przyczyną jest wapienne podłoże, niesprzyjające występowaniu borowików, podgrzybków czy koźlarzy. Jako że przyroda nie znosi próżni, w zamian na tym terenie występuje wiele unikatowych gatunków związanych właśnie ze skałami wapiennymi.

Należy do nich występujący pod modrzewiami maślak trydencki rosnący w niektórych dawnych wyrobiskach. Przechodząc przez las świerkowy, widzimy liczne luki w drzewostanie. W tych miejscach posadzono już nowy las. Korzystając z większej ilości światła docierającego do podłoża, w takich miejscach pojawia się pokrzyk wilcza jagoda. Ta chroniona roślina osiąga znaczne rozmiary, jak na roślinę zielną. Dorasta do dwóch metrów wysokości. Podobne jak inne psiankowate (jest spokrewniona z ziemniakiem i pomidorem) pokrzyk jest trującą rośliną. Już kilka czarnych jagód może okazać się śmiertelnie niebezpieczne, szczególnie dla dzieci. O toksyczności doskonale mówi łacińska nazwa pokrzyku – *Atropa belladonna*. Atropos, jedna z trzech Parek w greckiej mitologii przecinała nić ludzkiego życia, a samo słowo w tym języku oznacza coś nieodwracalnego, nieubłaganego. Belladonna z kolei oznacza w języku włoskim piękną panią. Rzymianki, aby stać się piękniejszymi, sokiem jagód barwiły sobie usta oraz zakraplały oczy, by rozszerzyć źrenice. Dziś wyciągu z pokrzyku lub jego syntetycznych odpowiedników używamy w przychodniach okulistycznych przy badaniu wzroku.

Po dotarciu na leśną polanę skręcamy zgodnie z kierunkowskazem na lewo. Jesteśmy już na głównej trasie i przed nami do zdobycia

*Pokrzyk wilcza jagoda
Rulík zlomocný*

polních na úbočích nedaleké hory Tuř psal již v meziválečných letech dříve zmiňovaný profesor Kazimierz Simm. Na okrajích lesů, na mezích nebo v blízkosti paloučků a lesních alejí můžeme stále narazit na u nás četné javory. Tento strom roste poměrně pomalu, takže už obvod 160 centimetrů naměřený v tzv. prsní výšce (ve výšce okolo 130 centimetrů nad zemí), ho řadí mezi památkově chráněné. Také některé javory polní, které míváme, již splňují tyto požadavky, což je dokladem nejen jejich stáří, ale i pro ně příznivého prostředí. Alej nás zavede až na konec lesa. Tam zahneme doleva a znovu míříme na jih. Jsme už v Dzięgielowie.

Kráčíme podél bývalé trasy lanovky, která vedla od goleszowské cementárny do kamenolomu v Horní Lištné. O její někdejší dokonalosti svědčí mohutné betonové podpěry sloupů, které vyrůstají ze země v lese. Po levé straně stezky můžeme obdivovat krásnou a bohatou bučinu, která svou krásu odhaluje ve všech ročních obdobích. Na jaře se můžeme kochat různými květy, které využívají toho, že v tomto období stromy nemají ještě listů a do samotného nitra lesa proniká potřebné množství světla (v porovnání s létem, kdy světla může být pouhých 5%). Podzim zase nabízí neuvěřitelnou podívanou pro oči, jelikož se listy buků začínají barvit do zlatohněda. Bučiny na Jasenové hoře jsou místem výskytu několika druhů kyčelnice. Jedná se o rostliny typické pro tento druh lesa. Potkat můžeme kyčelnici žláznatou, typickou pro karpatské bučiny, stejně tak kyčelnici devítilistou, která je zase typická pro nedaleké sudetské bučiny. Výsledkem výskytu těchto dvou druhů je kříženec - kyčelnice Paxova, nazvaná na počest známého slezského přírodovědce. Když malinko sejdem z cesty, můžeme na několika místech vidět kyčelnici cibulkonosnou. Tato rostlina se rozmnožuje

*Wyblin jednolistný
Měkčilka jednolistá*

szczyt Jasieniowej. Wzniesienie to przez starszych mieszkańców gminy nazywane jest Golezowską Górką. Takie podwójne nazewnictwo można znaleźć już na starych austriackich mapach z 1 poł. XIX w. Przechodzimy obok kolejnych upraw leśnych i po krótkim podejściu znajdujemy się u szczytu. Możemy tu zobaczyć drzewa różnych gatunków, m.in.: buki, klony jawory czy lipy. Wśród drzew stoi paśnik dla leśnej zwierzyny. W czasie szczególnie trudnych zimowych warunków lokalni myśliwi wykładają tu siano, sól czy nasiona różnych roślin, aby wspomóc sarny, jelenie i dziki.

Schodzimy ze szczytu, kierujemy się dość łagodnym zboczem w kierunku południowym. Dochodzimy do szerokiej alei, przy której skręcamy w prawo. Rośnie tu, podobnie jak na licznych fragmentach trasy, wiele gatunków drzew. Możemy tu zaobserwować zarówno gatunki drzew iglastych, jak powszechnie sadzone niegdyś świerki, rzadsze obecnie u nas jodły oraz wiele gatunków drzew liściastych. Do bardzo ciekawych należy klon polny, zwany także paklonem. Krzewiaste okazy tego gatunku mogliśmy obserwować w pobliżu Tonu. W tym miejscu z kolei możemy podziwiać drzewiaste osobniki tej bardzo typowej dla Pogórza Cieszyńskiego rośliny. O wspaniałych klonach polnych na zboczach położonej niedaleko góry Tuł pisał już w latach międzywojennych wcześniej wspomniany Kazimierz Simm. Na skrajach lasów, na miedzach czy w pobliżu polan i alei leśnych można nadal spotkać u nas liczne paklony. Drzewo to rośnie stosunkowo powoli, w związku z tym już obwód 160 cm mierzony w tak zwanej pierśnicy (na wysokości ok. 130 cm nad ziemią) kwalifikuje go do objęcia ochroną pomnikową.

Także niektóre mijane przez nas klony polne spełniają te wymogi, co świadczy o ich wieku, jak i korzystnym dla nich siedlisku. Dochodzimy

Centuria pospolita
Zeměžluč okolikatá

Zawilec gajowy
Sasanka hajní

Żywiec gruczołowaty
Kyčelnice žláznatá

velmi zajímavým způsobem. Kromě semen se v paždí listů tvoří malé cibulky, které po upadnutí vytváří nové jedince. Velký počet stromů různého stáří, stromy zpráchnivělé nebo s dutinami mají příznivý vliv na výskyt ptáků. Vydáme-li se při za setmění na procházku, uslyšíme naši nejběžnější sovu, čili puštíka, kterému se na těšínském Slezsku také nářečně říká „kuwik“. Rozmanité zvuky připomínající sténání a nářek, které puštíka vydává, mohou zbloudilému turistovi rozbušit srdce.

Mezi rostlinami, které jsou zde k vidění, je častý orsej jarní. Je to menší rostlina z čeledi pryskyřníkovitých, která se objevuje ve vlhčích lesích nebo porostech. Jeho mladé lístky jsou jedlé, proto se dříve sbíraly v období před žněmi pro zahnání hladu a doplnění vitamínů v organismu. Kromě tohoto druhu se zde vyskytují další zástupci typičtí pro staré listnaté lesy. Jedná se především o sasanku hajní, bažantku vytrvalou nebo plicník tmavý, kterému se u nás přezdívá „cikánka“.

Podél stezky můžeme rovněž narazit na mnoho chráněných rostlin, na které je území obce Golezów velmi bohaté. Jako první na jaře vykvétá lýkovec jedovatý. Jeho pěkné růžové květy jsou stejně atraktivní jako jejich vůně. Tato rostlina je stejně jako u nás, tak i na mnoha dalších místech velmi vzácná, protože bývá přesazována do zahrádek. Po odkvětu se lýkovec stává pro mnohé nenápadným, ničím zajímavým lesním keřem. Na podzim opět nabývá na krásu, jelikož jeho plody mají hezkou, sytě červenou barvu. Nesmíme ovšem zapomenout, že celá rostlina je prudce jedovatá a požití už několika bobulí může být životu nebezpečné. Zajímavý je latinský název lýkovce - *Daphne*, což odkazuje na řeckou mytologii. Právě Dafné, jedna z nymf, byla proměněna ve vavřínový strom.

aleją w pobliże skraju lasu. Wtedy skręcamy w lewo i ponownie kierujemy się na południe – jesteście już w Dzięgielowie.

Idziemy wzdłuż dawnej napowietrznej trasy kolejki, jaka prowadziła od kamieniołomu w Lesznej Górnej do goleszowskiej cementowni. O jej dawnej świetności świadczą potężne betonowe podpory słupów, które wyrastają z podłoża lasu. Po lewej stronie ścieżki możemy podziwiać wspaniałą żyzną buczynę, która odświeża swe piękno o każdej porze roku. Wiosną zachwycić mogą licznie kwitnące kwiaty – wiele z nich wykorzystuje fakt, iż drzewa nie mają jeszcze wtedy liści i do dna lasu dociera odpowiednia ilość światła (dla porównania w lecie może go być tylko 5%!). Z kolei jesień dostarcza niesamowitych wrażeń wzrokowych, gdy liście buków zyskują złotobrązową barwę. Buczyny na Jasieniowej są miejscem występowania kilku gatunków żywców. Są to rośliny charakterystyczne dla tego typu lasów. Spotkać możemy zarówno żywca gruczołowaty, charakterystyczny dla buczyn karpaccich, jak i żywca dziewięciolistny - typowy dla nieodległych buczyn sudeckich. Ich wspólne występowanie zaowocowało również mieszańcem – żywcem Paxa, nazwanym tak na cześć znanego śląskiego przyrodnika.

W kilku miejscach, zbaczając trochę z naszej trasy, możemy zaobserwować żywca bulwkowatego. Ta roślina ma bardzo ciekawą strategię rozmnażania. Oprócz nasion w kątach liści tworzy niewielkie bulwki, które odrywając się, dają początek nowym okazom. Duża liczba drzew w różnym wieku, także takich z wypróchnieniami czy dziuplami sprzyja występowaniu ptaków. Spacer w porze zmięzchu pozwoli usłyszeć naszą najpospolitszą sowę, czyli puszczyka, zwaną na Śląsku Cieszyńskim gwarowo

*Żywiec dziewięciolistny
Kyčelnice devitilistá*

Dzięgielów

Dzięgielów leży w południowej części gminy Goleszów. Liczy około 1400 mieszkańców. Pierwsze historyczne wzmianki o tej miejscowości pochodzą z 1305 roku. Najcenniejszym zabytkiem wsi jest zamek pochodzący z XV wieku. Ciekawymi obiektami są „Pszczelce miasteczko” – pasieka utworzona na terenie dawnego kamieniołomu na wzgórzu Mołczyn - oraz Zakład Opiekuńczy Eben-Ezer dla osób starszych, zlokalizowany w przysiółku „Na Kępie”. W centrum wsi od wielu lat odbywają się Tygodnie Ewangelizacyjne organizowane przez Centrum Misji i Ewangelizacji Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Rzeczypospolitej Polskiej mające tu swą siedzibę.

Dzięgielów

Dzięgielów leży w jižní části správního území obce Goleszów. Žije zde přibližně 1400 obyvatel. První historické zmínky o tomto místě pocházejí z roku 1305. Zámek z 15. století je nejceněnější památkou této vesnice. Za zmínku dále stojí Včelí městečko - včelín, který vznikl v místě bývalého kamenolomu na návrší

Mołczyn a Středisko péče Eben-Ezer pro starší osoby, které se nachází v komplexu budov „Na Kępie”. V centru obce se již několik let konají evangelizační týdny, které organizuje Misijní a evangelizační centrum církve evangelické - augsburského vyznání v Polsku, které zde má své sídlo.

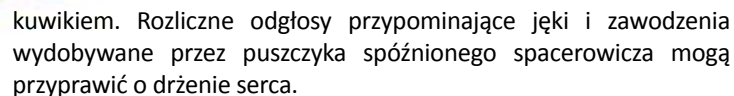
Na základě pravidel názvosloví platných v 17. století připomínal tvar listů lýkovce švédskému učenici Carlu Linné tvar listů vavřínového stromu. Tak získal „náš” krásný a poctivý lesní keř trochu tajemný, starověký a středomořský nádech. Lýkovec je zajímavý ještě z jednoho důvodu. I oko laika si všimne, že květy a plody vyrůstají přímo z hlavních větví keře. Tomuto netypickému jevu odborně říká kauliflorie.

Cestou můžeme narazit na mnoho stop zvěře. Hodně často, v podstatě celoročně, můžeme pozorovat zvěř srncí, což jsou nejmenší zástupci sudokopytníků. K vidění jsou srnci i srny. V zimě a v předjaří můžeme narazit na jeleny, především samce, kteří touto dobou vytvářejí malá stáda. V posledních letech se stavy této zvěře zvětšily, díky čemuž je můžeme v přírodě pozorovat častěji. Šťastlivci, kteří pozorně pozorují podestýlku a lesní podrost, mohou narazit na paroží srnců nebo jelenů. Vytrvalí milovníci přírody se na podzim mohou vypravit do Cisownice nebo Horní Lištné (Leszna Górna) na jelení říji. Koncert jelenů je občas slyšet na velkou vzdálenost, zvláště pak v brzkém mlženém ránu je to neopakovatelný zážitek.

Při sestupu narazíme po levé straně na několik menších tůň v lesním porostu. Navzdory své nenápadnosti jsou pro obyvatele lesa velmi důležité.

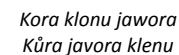
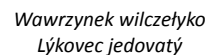
Mnoho ptáků a savců se zde objevuje, aby ukojili svou žízeň. Tůně jsou napájeny lesními prameny, díky čemuž je v nich voda vždy čerstvá. Občas bývají tůně zakalené delší dobu. Dochází k tomu po návštěvě divokých prasat, které si tam vytvářejí tzv. kaliště. Bahenní maska jistou dobu chrání tuto zvěř před neustále je obtěžujícími komáry, klíšťaty nebo muchničkami.

Spośród roślin, które możemy tu napotkać, częsty jest ziarnopłon wiosenny. Jest to niewielka roślina z rodziny jaskrowatych pojawiająca się w wilgotniejszych lasach lub zaroślach. Jej bardzo młode liście są jadalne, stąd dawniej były zbierane w czasie tzw. „przednówka”, by zaspokoić głód i uzupełnić witaminy w organizmie. Towarzyszy im wiele innych gatunków będących charakterystycznymi dla tzw. „starych lasów liściastych”. Są nimi m.in. zawilec gajowy, szczyr trwały czy miodunka ćma, zwana u nas „cyganka”.

Wzdłuż ścieżki można spotkać również liczne rośliny chronione, w które obfituje teren gminy Goleiszów. Wiosną jako jeden z pierwszych kwitnie wawrzynek wilczczyko. Jego piękne, różowe kwiaty wydzielają nie mniej atrakcyjny zapach. Niestety, w wielu miejscach zarówno u nas, jak i w całym kraju roślina stała się bardzo rzadka z powodu przesadzania jej do ogródków. Po przekwitnięciu wawrzynek staje się dla większości jednym z wielu niepozornych leśnych krzewów. Jesienią znowu zyskuje na dekoracyjności, gdyż jego owoce mają ładną, intensywnie czerwoną barwę. Musimy jednak pamiętać, że cała roślina jest bardzo trująca, a zjedzenie już kilku jagód - niebezpieczne dla życia. Ciekawa jest nazwa łacińska wawrzynka - *Daphne*, nawiązująca do mitologii greckiej. Właśnie Dafne, jedna z nimf, została zamieniona w drzewo lauowe. Porządkującemu w XVII w. nazewnictwo roślin szwedzkiemu uczonemu Karolowi Linneuszowi liście wawrzynka bardzo przypominały liście drzewa lauowego. W ten sposób „nasz” piękny i pocziwy leśny krzew zyskał trochę tajemniczego, starożytnego i śródziemnomorskiego klimatu.

V lese po naší pravé straně vidíme velké množství vyvrácených nebo suchých, stále stojících stromů. Přitom i suché stromy sehrávají v lese svou důležitou roli. Suché klády, tedy ležící kmeny, pařezy, soušky (stojící uschlé stromy) a jiné části, vytváří úkryty nebo stanoviště pro mnoho organismů jako jsou houby, mechy, lišejníky, hmyz, léčivé rostliny a semenáčky stromů. V přírodních lesích dokonce 1/5 všech lesních druhů je přímo závislá na přítomnosti mrtvého dřeva. Kromě toho rozkládající se suché dřevo hnojí lesní půdu. Při pozorování ležících stromů si můžeme všimnout stupně jejich rozkladu. Nejdříve jsou klády tvrdé, hladké, nerostou na nich žádné rostliny. Teprve později opadne kůra, dřevo trouchníví a zezelená, protože se na něm začínají objevovat mechy a jiné rostliny. V konečné fázi vidíme podlouhlý pás půdy připomínající původní ležící kládu.

Scházíme celou dobu alejí, nad kterou kdysi vedla úzkokolejka, a přicházíme na cestu vedoucí z Cisownicy do Dziegielowa. Před námi se objeví neobvyklá stavba. Na tomto místě je cesta zastřešená. Jedná se o zabezpečení před padajícími úlomky skály z vozíků. Dnes, i když už úzkokolejka nefunguje, se toto zastřešení stále tyčí nad projíždějícími vozidly. Z důvodu hustého provozu automobilů naše stezka před zastřešením zahýbá vpravo. Po několika desítkách metrů překračujeme lesní pramen a lesní cestou procházíme hlavně smrkovým lesem. Po přibližně 100 metrech po naší pravé straně narazíme na rozlehlou několikaletou mladinu. Na jejím severním konci se nad mladými stromy tyčí lesní obr. Jeho mohutná koruna připomíná obrovský tropický strom koruna připomíná obrovský tropický strom z amazonského pralesa. Zvědaví turisté si mohou tento strom prohlédnout zblízka, my ovšem

Wawrzynek jest interesujący jeszcze z innego powodu. Otóż, kwiaty, a później owoce wyrastają wprost z pnia krzewu! To nietypowe zjawisko zwiemy kauliflorią.

Na trasie możemy spotkać liczne ślady bytności zwierząt. Szczególnie często, przez cały rok zobaczymy sarny (to najmniejsze z naszych kopytnych) zarówno samice – kozy, jak i samce – rogacze, nazywane w gwarze „sarniokami”. Zimą i wczesną wiosną można natrafić na jelenie, zwłaszcza byki, grupujące się wtedy w niewielkie stada. W ostatnich latach te zwierzęta znacznie zwiększyły swoją liczebność i coraz częściej można je zaobserwować. Szczęśliwcy, uważnie obserwujący ściółkę i runo leśne mogą natrafić na poroże kozłów lub byków jeleni. Wytrwali miłośnicy przyrody mogą udać się jesienią do Cisownicy lub Lesznej Górnej na jelenie gody - rykowisko. Ryki zwierząt słychać czasem z dużej odległości, a słyszane w mglisty poranek dostarczają niepowtarzalnych wrażeń.

Idąc w dół w pobliżu ścieżki, napotkamy na kilka leśnych kałuż. Mimo swej niepozorności są dla mieszkańców lasu bardzo ważne. Wiele ptaków i ssaków pojawia się tu, aby ugasić pragnienie. Zasilane są przez leśne źródła, przez co woda w nich jest zawsze świeża. Co jakiś czas kałuże bywają zmacone na trochę dłużej. Tak dzieje się po wizytach dzików, które urządzają tu sobie tzw. babrzysko. Maseczka z błota pozwala tym zwierzętom na chwilę wytchnienia przed stale je nękającymi komarami, kleszczami czy meszkami.

Schodząc, widzimy dużą liczbę przewróconych oraz suchych, jeszcze stojących drzew. Większość z nich to jesiony wyniosłe, które w ostatnich latach dotknęła choroba zwana zamieraniem

*Babrzysko - miejsce kąpieli błotnej dzików
Kaliště- místo bahenní koupele divokých prasat*

*Jeleń szlachetny
Jelen lesní*

*Salamandra plamista
Mlok skvrnitý*

*Las wiosna
Les na jaře*

pokračujeme dál. Stezka vede podél okresní cesty. Setkáváme se zde s dalším velmi zajímavým porostem, a to bučinou. V semenných letech, které nastávají průměrně co několik let, leží na zemi tisíce bukvic. Jsou jedlé pro zvířata i člověka, ale nesmí se jich konzumovat hodně, protože ve velké míře jsou halucinogenní a jedovaté. Pro zvířata mají velmi velký význam, neboť v obdobích bohatého výskytu bukvic se u mnoha druhů rodí více potomstva.

Ideme okrajem bukového lesa a se vši opatrností přecházíme přes ulici Zámkovou na ulici Turistickou. Na jaře v tomto místě ucítíme jednu jedinou vůni. Je to vůně medvědího česneku. Medvědí česnek zažívá v posledních letech velký boom. Jeho chuť a vůně dokáže ozvláštnit mnoho pokrmů. Výborný je také čerstvý, který se přidává do salátů a omáček. Na Balkáně se z jeho lístků často připravuje pesto, lístky se posekají a zalijí olejem. Poté ho můžeme používat v kuchyni několik měsíců, zatímco v přírodě po odkvětu v květnu jeho lístky žloutnou a usychají. Mějme na paměti, že je to chráněná rostlina, pokud ji chceme získat, je nejlepší si koupit jeho cibulky z legální pěstírny. Pokud ho zasadíme do vlhkého, stinného místa v naší zahradě, velmi rychle se rozroste. Musíme však kontrolovat jeho počty, protože snadno dokáže vytlačit jiné rostliny. V lesích, v místě jeho četného výskytu, po uschnutí listů česneku zůstávají holá místa.

Na pravé straně ulice Turistické, přímo za potokem, vidíme rozlehlý palouk. Na tomto místě se kdysi nacházel sklad výbušnin pro asi kilometr vzdálený kamenolom. Toto místo bylo zvoleno z bezpečnostních důvodů. Míjíme palouk, před námi je rovný úsek cesty. I když je cesta široká, musíme dávat pozor, protože tudy projíždí hodně nákladních aut, které převáží vápenec vytěžený

jesionów. Wywoływana jest przez grzyby i dotknęła już drzewostany w wielu krajach Europy. Po grafiozie, nazywanej holenderską chorobą wiązów, to kolejna poważna choroba naszych drzew liściastych. Towarzyszące im zamieranie świerków, mające wiele różnych przyczyn powoduje, że wszyscy naukowo czy gospodarczo zajmujący się lasami stoją przed poważnymi wyzwaniami w tej kwestii.

Niemniej jednak, martwe drzewa pełnią ważną funkcję w lasach. Leżące pnie, pniaki, posusz (stojące martwe drzewa) i inne elementy stanowią schronienie lub dom dla wielu organizmów, jak: grzyby, mchy, porosty, owady, rośliny zielne oraz siewki drzew. W lasach naturalnych nawet 1/5 wszystkich gatunków leśnych jest zależna od obecności martwego drewna. Poza tym rozkładające się to drewno użyźnia leśną glebę. Oglądając powalone drzewa, można zwrócić uwagę na stopień rozkładu. Wpierw kłody są twarde, gładkie, nieporośnięte żadnymi roślinami. Później kora odpada, drewno butwieje, a kłoda zaczyna się zazieleniać, bo zaczynają na niej pojawiać się mchy i inne rośliny. W końcowej fazie można zobaczyć podłużny walec ziemi – to ślad po dawnej leżącej kłodzie.

Schodzimy cały czas aleją, nad którą kiedyś poprowadzono kolejkę i dochodzimy do drogi łączącej Cisownicę i Dzięgielów. Przed nami szczególna budowla – zadaszenie nad drogą. Jest to zabezpieczenie przed spadającymi z wagoników odłamkami skalnymi. Dziś, choć kolejka już nie istnieje, to zadaszenie nadal wznosi się nad przejeżdżającymi pojazdami. Ze względu na duży ruch samochodowy nasz szlak przed zadaszeniem skręca w prawo. Po kilkudziesięciu metrach przekraczamy niewielki strumień i leśną

*Orzeszki bukowe
Bukvice*

*Owoce wawrzynka wilczełyko
Plody lýkonce jedovatého*

*Szlak zimową porą - pozostałości betonových podpór kolejki
Trasa v zimě - pozůstatky podpěr lanovky*

*Zadaszenie nad drogą
Přístřešek nad cestou*

v kamenolomu.

Po levé straně cesty, v malém údolí, ve vzdálenosti asi 30-50 metrů teče potok. Toto místo si obzvlášť oblíbila sněženka podsněžník. V březnu zaplaví celé údolí tisíce bílých kvítků. Také les, který se tyčí nad sněženkami vypadá jinak než ten, který roste podél cesty na výše položeném místě. V údolí jsou častější javory a jasany. U vody pak rostou olše lepkavé. Takovému druhu lesa se říká údolní jilmovojasanový luh. S ohledem na svou vzácnost je toto stanoviště chráněno Evropskou unií.

Ulicí protíná lesní cesta zabezpečená závorami. My zahýbáme na cestu, která je po naší pravé straně. Procházíme mnohodruhovým lesem, ve kterém, kromě dominujícího dubu, můžeme vidět také jiné druhy listnatých a jehličnatých stromů. Přicházíme na křižovatku lesních cest. Naše stezka vede rovně. Cesto vpravo vede do blízkosti menšího vápencového vrchu. Tento menší pahorek je porostlý pěknou bučinou a ukrývá v sobě archeologické tajemství. S velkou pravděpodobností se na jeho vrcholku nacházel první děhylovský zámek.

Na lesní křižovatce pokračujeme rovně. Procházíme části smrkového lesa. Všimněme si jeho podrostu, který je o hodně chudší než v doubravách nebo částech bučin, kterými jsme procházeli. Velké části rostlin nevyhovuje kyselost podloží, kterou způsobuje opadající jehličí smrků. V posledních letech smrky v našich lesích ve velké míře usychají. Příčin tohoto stavu je několik. Především je to však způsobeno špatným lesním hospodářstvím v lesích Těšínské Komory před 1. světovou válkou. Tehdy se kácely přírodní lesy smíšené a vysazovaly se monokulturní smrkové lesy nebo celé smrkové lesy. Semena byla navíc dovážena z různých částí

drogą przechodzimy przez (w przeważającej większości) świerczyny. Następnie po prawej stronie napotykamy na rozległy kilkunastoletni młodnik.

Na jego północnym krańcu, nad młodymi drzewami góruje leśny olbrzym. Jest to buk, który ma 30 m wysokości i 4,5 m obwodu na poziomie piersnicy. Jego rozległa korona przypomina ogromne tropikalne drzewa z puszczy amazońskiej. Dociekliwi wędrowcy mogą obejrzeć opisywane drzewo z bliska, natomiast my kierujemy się dalej. Ścieżka prowadzi wzdłuż drogi powiatowej. Napotykamy na kolejny bardzo ciekawy drzewostan – buczynę. W latach nasiennych, występujących średnio co kilka lat na ściółce leżą tysiące orzeszków bukowych zwanych bukwią. Są one jadalne dla zwierząt i ludzi, przy czym nie należy ich spożywać zbyt dużo, gdyż w nadmiarze są halucynogenne i toksyczne. Dla zwierząt mają bardzo duże znaczenie, bo w latach obfitości orzeszków u wielu gatunków pojawia się więcej potomstwa.

Idziemy skrajem lasu bukowego i zachowując ostrożność, przechodzimy przez ul. Zamkową na ul. Turystyczną. Wiosną w tym miejscu króluje jeden zapach. Jest to aromat czosnku niedźwiedziego rosnącego łanami w dolinie potoku. Czosnek niedźwiedzi w ostatnich latach zrobił prawdziwą furorę. Jego smakiem i aromatem wzbogacanych jest wiele produktów spożywczych. Doskonały jest również w świeżej postaci, dodawany do sosów czy sałatek. Na Bałkanach często robi się z jego liści formę pesto – mieli się i zalewa oliwą. Służy wtedy w kuchni długie miesiące, gdyż w przyrodzie po majowym kwitnięciu jego liście żółkną i zamierają. Pamiętajmy, że jest to roślina chroniona i aby go pozyskać, najlepiej zakupić cebulki z legalnej uprawy. Posadzony

*Czosnek niedźwiedzi
Medvědí česnek*

Pesto z czosnku niedźwiedziego

Składniki: 150 g liści czosnku niedźwiedziego, 125 ml oliwy extra virgin, 30 g orzechów włoskich, sól, pieprz, sok z cytryny.

Orzechy prażymy na patelni, aż staną się lekko złociste. Uprażone orzechy oraz liście czosnku lekko siekamy, całość miksujemy, dodając stopniowo oliwę. W momencie, kiedy pesto będzie gładkie, dodajemy soli, pieprzu i soku z cytryny. Całość mieszamy i miksujemy. Pesto przekładamy do wyparzonych, suchych słoiczek. Wierzch wygładzamy oliwą i szczelnie zamykamy. Słoiczki przechowujemy w suchym i ciemnym miejscu, najlepiej w lodówce.

*Chroniony borowik korzeniasty
Chráněný hřib kříšť*

Pesto z medvědího česneku

Suroviny: 150 gramů listů medvědího česneku, 125 mililitrů extra panenského olivového oleje, 30 gramů vlašských ořechů, sůl, pepř, šťáva z citronu.

Ořechy opražíme na pánvi dozlatova. Ořechy i listy česneku lehce nasekáme, vše mixujeme a postupně přidáváme olej. Až bude pesto hladké, přidáme sůl, pepř a šťávu z citronu. Vše zamícháme a mixujeme. Pesto dáváme do suchých vyvařených lahviček. Na vrch ještě zalijeme olejem a uzavřeme. Lahvičky uchováváme na tmavém a suchém místě, nejlépe v lednici.

Evropy, často z odlišných klimatických a místních podmínek. Vliv na životnost lesů mají samozřejmě i průmyslové emise, např. z blízkých Třineckých železáren. V současné době dochází k oteplování planety, čím dál častěji se opakují letní sucha a zimy bez sněhu, čímž se smrky staly náchylnými na různé nemoci, které způsobuje např. václavka. Přísloušným hřebíčkem do rakve jsou škůdci, mezi kterými je nejznámější malý brouk - lýkožrout smrkový. Rovněž v lescích ve správě nadlesní správy Ustroň, kterými také vede naše stezka, se provádí intenzivní obměna porostu. Postupně se kácí smrky a místo nich se vysazují druhy, které jsou lépe přizpůsobené místním podmínkám. Tento proces musí být řízený, z toho důvodu je potřeba neustále válčit s lýkožroutem smrkovým, aby se zamezilo ztrátám v ještě nenapadených porostech. K tomu slouží feromonové lapače, které můžeme vidět na okrajích smrkových lesů. Vonné substance lákají lýkožrouta až na vzdálenost několika metrů. Lýkožrout, který vletí do takové pasti, se už z ní nedokáže dostat. Při pravidelných kontrolách je následně lesníky huben.

Stezka zahýbá doleva. Jdeme hranicí smrkového lesa a ohrazené mladiny. V tomto místě, v květnu a červnu, v loužích, které vznikly po projetí lesní techniky, můžeme vidět malé obojživelníky vznášející se na hladině vody. Jedná se o kuňku žlutobřichou, která připomíná miniaturní ropuchu. Tento obojživelník je přísně chráněný, je zapsán také na seznamu přírodních druhů, tudíž je chráněn legislativou Evropské unie v rámci místních nařízení. Pokud se potichu přiblížíme k louži, kde se vyskytuje kuňka, můžeme vidět jedince vyhrívající se na hladině vody. Obvykle nad hladinu vody vyčnívají pouze její oči. Vystrašená kuňka se potopí a zahrabe se v bahně. Hřbet tohoto obojživelníka je hnědý a velmi charakteristické

w wilgotnym, cienistym fragmencie naszego ogrodu szybko się rozrośnie. Trzeba wtedy kontrolować jego liczebność, gdyż łatwo potrafi wyprzeć inne rośliny. W lasach, w miejscu jego masowego występowania, po zamarciu liści czosnku pozostają nagie połacie odśloniętej gleby.

Po prawej stronie ulicy Turystycznej, już za potokiem widzimy rozległą polanę. W tym miejscu dawniej mieścił się skład materiałów wybuchowych oddalonego o około kilometr kamieniołomu. Trzymano je w tym miejscu ze względów bezpieczeństwa.

Mijamy polanę, przed nami prosty odcinek. Mimo że droga jest szeroka, zachowajmy ostrożność, gdyż jeżdżą nią liczne ciężarówki wożące wapien wydobyty w kamieniołomie.

Po lewej stronie drogi, w niewielkiej dolince, w odległości około 30-50 metrów płynie potok. Miejsce to szczególnie upodobała sobie śnieżyczka przebiśnieg. W marcu cała dolinka wypełniona jest tysiącami białych kwiatów. Również las górujący nad śnieżyczkami odbiega wyglądem od tego rosnącego wzdłuż drogi na wyżej położonym terenie. W dolince liczniejsze są jawory i jesiony. Nad samą wodą rosną olchy czarne. Taki typ lasu nazywany jest podgórskim łęgiem wiązowo-jesionowym. Ze względu na rzadkość jest to siedlisko chronione w Unii Europejskiej.

Ulicę przecina leśna droga zabezpieczona szlabanami. My skręcamy w drogę znajdującą się po prawej stronie. Idziemy wielogatunkowym lasem, w którym mimo dominacji dęba można zauważyć zarówno inne gatunki drzew liściastych, jak i iglastych (choć rzadziej). Dochodzimy do skrzyżowania leśnych dróg. Nasza ścieżka biegnie prosto. Droga w prawo prowadzi w pobliże niewielkiego wapiennego wzgórza. Ten niewielki pagórek porośnięty

*Liść buka
Bukový list*

*Łuskiewnik różowy
Podbílek šupinatý*

*Perłówka zwisła
Strdivka níčí*

*Pisklę puszczyka
Puščík obecny*

je zbarvení jeho břišní části. Je černá se žlutými skvrnami. Takové zbarvení upozorňuje dravce, že kuňky pro ně nejsou potravou, protože jejich kůže vylučuje leptavou, jiná zvířata odpuzující látku.

Když opustíme les, vydáme se stezkou vpravo podél několika urostlých dubů, které rostou na okraji mladiny. Nacházíme se v části Dzięgielowa nazývané Studené vody. V tomto místě se naše stezka prudce stáčí doleva. Cestou míváme domy a vcházíme na polní cestu, vlastně využívanou mez táhnoucí se uprostřed polí. Obdělávaná pole jsou i navzdory všemu velmi zajímavým místem pro milovníky přírody. Zajímavé jsou především rostliny, které jsou zemědělci považovány za nežádoucí, to jest plevel. Zabírají sice místo, odebírají vodu a živné látky pěstovaným rostlinám, ale mají také několik předností. Hodně z nich je léčivých, jako na příklad heřmánek, nebo velmi obtížná tráva - pýrovník. Některé z nich velmi lahodí oku. Krásně kvetou chrpa polní, vlčí mák a koukol. Velmi zajímavý je posledně zmiňovaný druh, dříve v obilovinách velmi obtížný plevel. Pokud se jeho semena semlela se zrna obilnin, byla mouka jedovatá. Proto v mnoha kostelních písních byla koukol synonymem zla a něčeho velmi nežádoucího. Díky lepšímu čištění zrna je v dnešní době koukol na mnoha územích Polska velmi vzácný nebo se vůbec nevyskytuje.

Z meze táhnoucí se prostředkem polí se dostáváme na zpevněnou cestu. Po ní se vydáváme vpravo. Po levé straně míváme haldy kamenolomu v Horní Lištné. Je to v současnosti jediný aktivní kamenolom na území Těšínské pahorkatiny. Hornina zde těžená se využívá především pro stavby cest.

Přecházíme přes můstek nad menším pramenem, přímo za smrkovou

przez piękną buczynę kryje w sobie archeologiczną tajemnicę. Najprawdopodobniej na jego wierzchowinie mieścił się pierwszy dziegielowski zamek.

My idziemy przez leśne „skrzyżowanie” prosto. Przechodzimy przez fragment lasu świerkowego. Zwróćmy uwagę na jego runo, znacznie uboższe niż w mijanych grądach czy fragmentach buczyn. Wielu roślinom nie odpowiada zakwaszenie podłoża wywołane opadającymi igłami świerków. W ostatnich latach świerki w naszych lasach gwałtownie zamierają. Przyczyn takiego stanu rzeczy jest wiele. Przede wszystkim to błędna gospodarka leśna prowadzona jeszcze w lasach Komory Cieszyńskiej przed I wojną światową. Wycinano wtedy naturalne lasy mieszane i wprowadzano monokultury świerkowe, czyli jednolite lasy zbudowane z samych świerków. Na domiar złego, materiał nasienny pozyskiwano z różnych stron Europy, a często był niedostosowany do regionalnych warunków klimatycznych i siedliskowych. Nie bez znaczenia były oddziałujące na żywotność lasów emisje przemysłowe, m.in. z pobliskiej trzynieckiej huty. W obecnych czasach, kiedy postępuje ocieplenie klimatu, coraz częściej powtarzają się letnie susze i bezśnieżne zimy, osłabione świerki stały się podatne na liczne choroby wywołane przez np. opieńkę. Przysłowiowym „gwoździem do trumny” są pojawy szkodników, z których najbardziej znany jest niewielki chrząszcz – kornik drukarz. Również w lasach Nadleśnictwa Ustroń, przez które prowadzi nasza ścieżka, prowadzona jest intensywna przybudowa drzewostanów. Wycina się stopniowo świerki, a w ich miejsca wprowadza się różne gatunki lepiej dostosowane do warunków siedliskowych. By proces ten był prowadzony w sposób planowy, stale potrzebna jest walka z kornikiem drukarzem, aby ograniczyć straty w jeszcze niezaatakowanych

*Pułapka feromonowa na korniki
Feromónový lapač na lýkoužrouty*

*Śnieżyczka przebiśnieg
Sněženka podsnežník*

*Kora buka
Kůra buku*

mladinou zahýbáme vlevo. Polní cesta mívá obloukem menší vápencový pahorek, který místní obyvatelé nazývají „Hůrka“ (Górka). Z botanického hlediska je toto místo jedním z nejzajímavějších míst na území obce Golešův. Díky výskytu doubrav, proslulých lukám a porostům, zde roste až několik druhů chráněných rostlin. Nejpočetnější je ocún jesenní, kterého zde jsou tisíce. Jeho tmavě zelené, kopinaté listy jsou vidět všude v porostech a na louce, kterou vidíme za hlohy po pravé straně stezky, kde je dominantní. Na rozdíl od jedlého krokusu je ocún smrtelně jedovatou rostlinou. Hospodářská zvířata pasoucí se na loukách se mu instinktivně vyhýbají. Tato rostlina má zajímavou životní strategii. Kvete na podzim a semena dozrávají v zimě pod zemí. Zelené výhonky, které vidíme na jaře, slouží k fotosyntéze a mezi listy můžeme často najít tobolky se semeny. S příchodem léta listy usychají, na konci léta se pak objeví nová generace květů, nejčastěji světle fialové barvy.

Po levé straně se nad námi tyčí pásmo hory Tuř. Tato hora budiž již 200 let zájem vědců z různých oborů. Za první botanické zápisky z tohoto území vděčíme pastorovi Karlu Kotsche z Ustroní a jeho synovi Theodorovi. Syn ustroňského pastora si jako botanik získal evropské uznání a renomé. V současnosti je několik hektarů luk chráněno jako ekologický významné území pod názvem hora Tuř. Na chráněných lukách můžeme narazit na pěkný mečík střečovitý. V našich zahradách pěstujeme jemu příbuzné druhy, kterým se na základě latinského názvu říká gladioly. Název mečík je doslovným překladem z latiny, kde gladiol znamená meč. Starověkým učencům listy této rostliny připomínaly zbraň, kterou nosili legionáři.

Horu Tuř si neoblíbily jen rostliny. Byly objeveny zde pozůstatky pravěké osady z období lužické kultury. Datum vzniku je odhadováno

przez niego drzewostanach. Temu służą pułapki feromonowe, które można spotkać w wielu miejscach na skraju świerczyn. Substancje zapachowe zwabiają korniki nawet z kilku kilometrów. Kornik, który wejdzie do takiej pułapki, nie potrafi jej opuścić i podczas regularnych kontroli jest niszczone przez leśników.

Ścieżka skręca w lewo. Idziemy granicą lasu świerkowego i ogrodzonego młodnika. W tym miejscu w maju i czerwcu w kałużach powstałych po przejeździe sprzętu leśnego można zobaczyć niepozorne płazy unoszące się na powierzchni wody. Są to kumaki górskie przypominające miniaturowe ropuchy. Płaz ten podlega ścisłej ochronie, jest również umieszczony na liście tzw. gatunków naturowych, czyli znalazł się wśród zwierząt chronionych prawodawstwem Unii Europejskiej w ramach Dyrektyw Siedliskowych. Jeśli podejdziemy cicho do kałuży, w której bytują kumaki, możemy zobaczyć osobniki wygrzewające się na powierzchni wody. Zwykle nad samą wodę wystają tylko ich oczy. Zaniepokojony kumak nurkuje i zagrzebuje się w mule. Grzbiet tego płaza jest brązowy, a bardzo charakterystyczne jest ubarwienie części brzusznej. Jest ono czarne z żółtymi plamami. Takie barwy informują drapieżniki, że kumaki są dla nich niejadalne, gdyż w istocie ich skóra wydziela żrącą, zniechęcającą inne zwierzęta substancję.

Po wyjściu z lasu idziemy w prawo ścieżką wzdłuż kilkunastu dorodnych dębów rosnących na skraju młodnika. Jesteśmy w części Dziegielowa zwanej Zimnymi Wodami. W tym miejscu nasza ścieżka gwałtownie skręca w lewo. Mijamy po drodze domy i wchodzimy na polną drogę, a właściwie użytkowaną miedzę biegnącą wśród pól. Pola uprawne to wbrew pozorom dla miłośników przyrody bardzo ciekawe miejsce. Szczególnie interesujące są rośliny niepożądane

Knieć błotna (kaczeniec)
Blatouch bahenni

Kumak górski
Kuńka żłutobřichá

na 8. stolecí před naším letopočtem. Osada byla jednou z největších svého druhu a také nejvýše položenou v polských Karpatech. Když se otočíme, uvidíme haldy a část stěny kamenolomu. Návrší za lomem v sobě ukrývá jedinou přírodní rezervaci na území obce Golešzów. Je to rezervace Zadní Háj, která byla zřízena kvůli ochraně přirozeného místa výskytu tisů červeného. Tato dlouholetá rostlina byla díky svému cennému dřevu chráněna již v dobách panování Vladislava Jagellonského. V obci Golešzów jsou 3 tisíce chráněné jako památné stromy. Obvod kmene měřený ve výšce 130 centimetrů u nejhrubšího z nich je více než 170 centimetrů, jeho stáří je odhadováno na 250 až 300 let.

V našem okolí a v okolí hory Tuł můžeme často vidět bažanty, kteří jsou příbuznými slepic. Nejedná se o původní druh. Pocházejí z Asie. Do Evropy se dostali z Číny přes Řecko v období středověku. Do Polska se jakožto lovný druh bažant dostal ve druhé polovině 19. století. Z původních druhů ptáků zde můžeme vidět čejku. Teto pták z čeledi kulíkovitých je poměrně vzácný v této části Těšínské pahorkatiny. Díky zvukům, které vydává, a typickému tvaru těla čejky za lety, kdy křídla připomínají písmeno M, je čejka snadno rozpoznatelná.

Na úbočích hory Tuł můžeme vidět stáda ovčí pasoucích se na loukách, které pokrývají tuto vyvýšeninu. Dávné pastevectví má velký význam pro zachování biodiverzity, čili zachování bohatství flóry a fauny na lukách. Ovce spásající semenáčky stromů a keřů znemožní zarůstání luk, jak se tomu stalo v mnoha oblastech Těšínského Slezska. Na trase naší stezky ještě narazíme na příklady tohoto procesu.

Na trase naší stezky uvidíme spoustu typických lučních rostlin.

Pierwiosnka wyniosła
Prvosienka vyšší

przez rolników, zwane chwastami. Co prawda zabierają miejsce, wodę i substancje odżywcze uprawianym roślinom, ale mają również kilka zalet. Wiele z nich jest roślinami leczniczymi, jak rumianek czy nieźmiernie uciążliwa trawa – perz. Część z nich posiada walory wizualne. Pięknie kwitną chabry bławatki, maki i kąkole. Bardzo ciekawy jest ostatni z wymienionych gatunków - dawniej uciążliwy chwast w zbożach. Jego ziarno zmielone z ziarnami zbóż zatruwało mąkę, stąd w wielu dawnych pieśniach kościelnych kąkol był synonimem zła i czegoś bardzo niepożądanego. Dziś na skutek lepszego systemu oczyszczania ziaren kąkol w wielu miejscach Polski nie występuje lub stał się bardzo rzadką rośliną. Z między biegającej wśród pól wychodzimy na utwardzoną drogę. Nią kierujemy się w prawo. Po jej lewej stronie mijamy hałdy czynnego kamieniołomu w Lesznej Górnej. Jest to obecnie jedyny działający kamieniołom wapieni na obszarze Pogórza Cieszyńskiego. Wydobywana tu skała wykorzystywana jest przede wszystkim w budownictwie drogowym.

Przechodzimy przez mostek nad niewielkim strumieniem, tuż za świerkowym młodnikiem skręcamy w lewo. Polna droga omija łukiem niewielkie wapienne wzniesienie, zwane przez mieszkańców „Górką”. Miejsce to stanowi jeden z najciekawszych pod względem botanicznym obszarów gminy Golezów. Obecność lasu grądowego, nasłonecznionej łąki oraz zarośli sprawiają, że rośnie tu aż kilkanaście gatunków roślin chronionych. Jednak żadna z nich nie przewyższy pod kątem liczebności występującego tu w tysiącach egzemplarzy zimowita jesienno. Jego ciemnozielone, lancetowate liście widać wszędzie w zaroślach, a na łące, którą można zobaczyć za głogami po prawej stronie szlaku, wręcz dominują. Zimowit, w przeciwieństwie do podobnego do niego

*Kąkol polny
Koukol polní*

*Kwitnąca wierzba - bazie
Kvetoucí vrba - kočíčky*

Charakteristické jsou svou sezónností, barva louky se tedy odvíjí od aktuálně kvetoucích rostlin. Na jaře převládá barva růžová, protože kvete řeřišnice luční. O něco později zdobí louky koberce žlutých pampelišek, kterým se často nesprávně říká mléč. U nás se také vyskytují tři druhy mléčů, jedná se o zástupce stejné čeledi jako pampeliška, tedy hvězdnicovitých. Pampeliška lékařská je ceněnou léčivou rostlinou a má všestranné účinky. Podporuje imunitu, štáva z jejich květů připomínající med má protizánětlivé a antivirové účinky. Z jejich listů se připravují saláty a z kořenů odvary nebo čaje, které mají různé využití. Kromě toho, že je pampeliška velmi často obtížným plevellem, ukrývá v sobě obrovský léčivý potenciál. Ono i část dutého stvolu může sloužit jako píšťalka, čím si získá pozornost malých přírodovědců na procházkách lůnem přírody.

Když odkvétají pampelišky a nažky s bílým padáčkovým chmýřím rozsévá vítr, na vlhkých loukách vykvétají pryskyřníky prudké a plazivé. Společnost jim dělá hned několik druhů trav. Jejich malá květenství nelákají hmyz svou barvou, opylovány jsou větrem. Na našich loukách rostou takové trávy jako srha, ovsík, tomka nebo bojínek. Mezi travami je možné najít také ostřice. Velmi se travám podobají, ale přeci se liší jednou typickou vlastností. Je ní trojhranná lodyha, kterou trávy nemají.

Konec jara, začátek léta, to je čas, kdy se část ještě neposečených luk odívá do modro-červené barvy. Nastává období zvonků, jetele a chrpy. Celoročně můžeme na loukách vidět zajíce. Obzvláště zajímavé jsou jejich bitky v období páření, kterému se říká párkování. Na mnoha místech v Polsku je zajíc velmi vzácný. Na vině jsou tomu nemoci, nárůst počtu jejich přirozených nepřátel, na příklad lišek, změna v systému obdělávání půdy v Polsku - přechod od tradičního

jadalnego krokusa, jest śmiertelnie niebezpieczną rośliną. Zwierzęta gospodarskie pasąc się na łąkach, instynktownie go omijają. Roślina ta ma ciekawą strategię życiową. Kwitnie jesienią, a nasiona dojrzewają zimą pod ziemią. Zielone pędy, które widzimy wiosną, służą fotosyntezie, a wśród liści często można znaleźć torebki z nasionami. Z nastaniem lata liście zamierają. Pod jego koniec pojawia się kolejne pokolenie kwiatów o najczęściej liliowym zabarwieniu.

Po lewej stronie rozciąga się pasmo góry Tuł (620 m n.p.m.). Od 200 lat wzbudza zainteresowanie przyrodników różnych dziedzin. Pierwsze notowania botaniczne z tego terenu zawdzięczamy pastorowi Karolowi Kotschemu z Ustronia oraz jego synowi Theodorowi. Syn ustronskiego pastora zdobył zresztą jako botanik europejskie uznanie i renomę. Obecnie kilka hektarów łąk jest objętych ochroną jako użytek ekologiczny o nazwie „Góra Tuł”. Na chronionych łąkach można spotkać pięknego mieczyka dachówkowatego, którego ogrodnicy nazywani są gladiolami od łacińskiej nazwy tego rodzaju. Nazwa mieczyk jest dosłownym tłumaczeniem z łaciny, gdyż gladiol oznacza miecz. Starożytnym uczonym liście tej rośliny kojarzyły się z bronią noszoną przez legionistów.

Górę Tuł upodobały sobie nie tylko rośliny. Odnaleziono tu pozostałości prehistorycznej osady z okresu kultury łużyckiej. Datę jej powstania określono na VIII w. p.n.e. Była jedną z największych tego typu i najwyżej położonych w polskich Karpatach.

Jeśli odwrócimy się, to zobaczymy hałdy i fragment ściany kamieniołomu. Wzgórze za wyrobiskiem kryje jedyny rezerwat przyrody w gminie Goleszów. Jest to rezerwat „Zadni Gaj” powołany, aby chronić naturalne stanowisko cisa pospolitego.

*Mieczyk dachówkowaty
Mečik střešovitý*

*Klon polny na zboczu góry Tuł
Javor babyka na úpatí hory Tuł*

*Tuł spod Malej Czantorii
Tuł od Malé Čantoryje*

hospodářství k velkovýrobě. Naštěstí po krátkém období úbytku se populace zajíců na našem území opět rozrůstá.

Až se dostaneme na asfaltovou cestu, zahneme doprava, pod námi se objevuje panorama Horní Lištné. V ostré zatáčce ulice Spacerové se stezka stáčí doleva úzkou asfaltovou uličkou. Scházíme na ni, a již po malé chvíli můžeme pozorovat zajímavý kořenový systém lip, které rostou na úbočích malého úvozu, jehož dnem vede cesta. Na jaře se u pat lip, především na slunečných místech, hromadí ve velkém počtu typičtí červení brouci. Jsou to ruměnice pospolné. Živí se semeny stromů, hlavně lípy a šťávy bezobratlovců. Díky své odporné chuti se samy nestávají kořistí. Na úbočí úvozu se díky vhodným terénním podmínkám stavěly sklepy. Dříve se tyto sklepy stavěly tradičně z kamene. V Horní Lištné jich bylo hned několik. Jelikož přestaly být využívány, došlo k jejich zavalení. V dnešní době jejich existenci dokládá pouze několik pozůstatků. Je to obrovská škoda, protože dodávaly tomuto údolí nádech vinařských oblastí v Maďarsku. Cestou dolů přicházíme k římskokatolickému kostelu svatého Martina. Byl postaven v letech 1719-1731, uvnitř kostela můžeme obdivovat pozdně barokní zařízení z konce 18. století. Velmi cennou památkou je renesanční náhrobní deska rytíře Czela z Czechovic.

Přecházíme hlavní cestu (samozřejmě dáváme pozor) a dostáváme se do ulice Medové. Zde se nacházejí parkovací místa vybudovaná v rámci projektu. Přecházíme říčku Lištnici a míříme k hraničnímu pásmu. Z můstku se ještě podíváme na proud potoka. Na tomto místě teče o něco klidněji, proto je zde možné vidět několik druhů rostlin rostoucích na březích hlavního proudu. Jednou z nich je rozrazil potoční, který má tmavě zelené, menší dužnaté

Ta długowieczna roślina ze względu na swoje cenne drewno była chroniona już za czasów Władysława Jagiełły. W gminie Goleszów trzy cisy objęte są ochroną jako pomniki przyrody. Obwód pnia, mierzony na wysokości 130 centymetrów u najgrubszego z nich, mierzy ponad 170 cm, a wiek szacowany jest na 250 do 300 lat.

Licznie w naszej okolicy, również w pobliżu Tułu można spotkać bażanty, ptaki będące krewnymi kur. Nie są to rodzime gatunki, lecz pochodzą z Azji. Do Europy, na teren Grecji zostały introdukowane, czyli sprowadzone z Chin w okresie średniowiecza. Jako gatunek łowny bażant trafił do Polski w drugiej poł. XIX w.

Spśród rodzimych ptaków możemy zobaczyć tu czajkę. Ten ptak z rodziny siewczkowatych jest stosunkowo rzadki w tej części Pogórza Cieszyńskiego. Charakterystyczna sylwetka czajki w locie (skrzydła przypominają literę „M”) oraz wydawane głośnie dźwięki sprawiają, iż jest to ptak łatwy do rozpoznania.

Na zboczach Tułu można zobaczyć stada owiec i krowy wypasane na licznych łąkach porastających to wzniesienie. Dawna gospodarka pasterska ma duże znaczenie w zachowaniu bioróżnorodności, czyli utrzymywaniu bogactwa florystycznego i faunistycznego zbiorowisk łąkowych. Owce i krowy spásają siewki drzew i krzewów, przez co nie dopuszczają do zarastania łąk, jak to się stało w wielu rejonach Śląska Cieszyńskiego. Przykłady tego procesu zobaczymy jeszcze na trasie naszej ścieżki.

Wokół trasy widzimy wiele roślin typowych dla łąk. Charakteryzują się one sezonowością – ich barwa zależy od kwitnącej aktualnie rośliny. Wiosną przybierają różową barwę - to kwitnie rzeżucha łąkowa. Nieco później łąki zdobi dywan żółtych mniszków, bardzo często błędnie nazywanych mleczami. Także u nas występują trzy

*Chaber bławatek
Chrupa modrá*

*Wychodnie wapieni pod górą Tut
Vápence pod horou Tut*

lodyhy. V období květu můžeme obdivovat jeho sice nenápadné, ale kouzelné drobné tmavě modré květy. Rozrazil doplňuje lán trávy. Jedná se o zblochan, tedy rod trávy z čeledi lipnicovitých. Na jaře na březích potoků můžeme vidět blatouch bahenní, kterému se lidově říká „kaczeniec“.

Nejdříve kličkujeme mezi domy, poté jdeme po úzké cestě, která mírně stoupá po úbočí hory Vružná. Po levé straně mímáme typickou budovu bývalé strážnice pohraničního vojska, později hraniční stráž. Dnes je v soukromém vlastnictví. Když urazíme dalších několik desítek metrů, dostaneme se na státní hranici, která je vyznačena typickými sloupky. Od tohoto místa vede stezka podél hranice. Již první metry nám odhalí přírodní zajímavost. Je ní rostoucí na kraji cesty naše největší přeslička - přeslička největší. Na jaře se objevují hnědé fertilní lodyhy s vrcholovým výtrusnicovým klasem, které slouží k rozmnožování této rostliny. Ve druhé polovině května vyrůstají zelené lodyhy, které plní asimilační funkci a tím pádem zajišťují proces fotosyntézy. Mohou dorůstat až do výšky 1,5 metru. Dříve se usušené staré lodyhy, které obsahují velké množství křemíku, používaly jako leštící přípravek k čištění kamene a dřeva.

V květnu a červenci je nad loukami, které mímáme, slyšet charakterický zvuk. Velmi dobře je slyšitelný hlavně za teplých nocí, kdy nás neruší tzv. hluky civilizace. Zvuk, který některým připomíná hru na hřeben, vydává přísně chráněný pták chřástal polní. Chřástal, středně velký pták, je velmi plachý a vede skrytý způsob života. Vidět ho můžeme jen vzácně, protože z důvodu bezpečnosti velmi málo vzlétá, utíká pouze dříve vyšlapanými stezkami v trávě. Většina stanovišť chřástala v Polsku byla určena právě pouze na základě zvuků, které vydává.

*Koniczyna łąkowa
Jetel luční*

gatunki mleczy, reprezentują tę samą rodzinę co mniszek, czyli astrowate. Mniszek lekarski jest cenną rośliną leczniczą, a jego działanie jest wszechstronne. Wspomaga odporność, a syrop z jego kwiatów, przypominający miód, działa antywirusowo i przeciwzapalnie. Z liści przyrządza się sałatki, z korzeni napary bądź herbatę o licznych różnorodnych zastosowaniach. Mimo że roślina ta często jest uciążliwym chwastem, to drzemie w niej ogromny leczniczy potencjał. Wreszcie fragment pustej łądygi kwiatostanowej może być świetną piszczalką i zainteresować małych przyrodników podczas spacerów na łonie natury.

Kiedy przekwitają mniszki, a dmuchawce rozwiewa wiatr, na wilgotniejszych łąkach zakwitają jaskry ostre i rozłogowe. Towarzyszy im wiele gatunków traw. Ich niepozorne kwiatostany nie przyciągają owadów kolorami – są zapylane przez wiatr. Nasze łąki porastają tacy przedstawiciele traw, jak: kupkówka, rajgras, tomka czy tymotka. Wśród traw można wypatrzeć również turzycę. Są one do traw bardzo podobne, jednak odróżnia je od nich jedna charakterystyczna cecha - jest nią trójkątny przekrój łodygi, którego nie mają z kolei trawy.

Koniec wiosny i początek lata to moment, kiedy część nieskoszonych jeszcze łąk przybiera niebiesko-czerwony kolor. Nastaje wtedy czas dzwonków, koniczyn czy chabrow. Cały rok na łąkach możemy zobaczyć zające. Szczególnie ciekawe są ich godowe bijatyki, zwane parkotami. W wielu miejscach w Polsce zające to rzadkość. Stało się tak ze względu na choroby, zwiększenie liczby ich wrogów, np. lisów, zmianę oblicza rolnictwa w Polsce – przejście od gospodarki tradycyjnej do wielkotowarowej. Na szczęście, po chwilowym spadku liczebności ich populacja na

*Szelężnik
Kokrhel*

*Trawa drzączka pośrednia
Třeslice prostřední*

Na počátku vede stezka sečnými loukami. Můžeme na nich potkat mnoho druhů barevně kvetoucích rostlin. Vyskytuje se zde na příklad několik druhů jetele, zvonek rozkladitý, kohoutek luční nebo kopretina bílá, které se u nás říká margaréta, a která připomíná přerostlou sedmikrásku. O několik desítek metrů dál, po pravé straně stezky, narazíme pod malebnou lípou na starý kříž. Z louky za křížem jsou dobře vidět Třinecké železárny. Tyto největší železárny v České republice zahájily svou činnost v roce 1839. Hodně obyvatel obce Goleszów, kteří pěšky zdolávali velké vzdálenosti, pracovalo v těchto železárnách. Ve druhé polovině května připomíná tato část stezky nedávno vytvářené senzorické zahrady. Zde ale opravdovou zahradu smyslů vytvořila sama příroda. Podél stezky roste hodně hlohů. V květnu se osypou bílými květy, jejichž intenzivní vůně se vznáší nad celým krajem. Neobhospodařované louky začínají zarůstat krásně kvetoucími hlohy. Dříve se hospodařilo na daleko větším prostoru úbočí hory Wróżna. Vlevo od stezky vidíme celou louku porostlou hlohy, kalinou obecnou nebo růží šípkovou. Tyto keře tvoří jakousi vstupní ochranu lesa. Pokud člověk přestane hospodařit na loukách, neseče je, tak v první řadě zarůstají keři. Mezi keři se objevují první stromy, zde vidíme javory a jasany. Počet stromů se postupně zvětšuje, a ty poté zastíní prostor pod nimi. Nedostatek světla má za následek usychání keřů, objevují se lesní podrosty. Takto stručně by se dal popsat několik desítek let trvající přírodní proces, kterému se říká regresivní sukcese. Všechna neobhospodařovaná a nevyužívaná území, se v našich klimatických podmínkách postupně promění v les. Rozdíl je pouze v tom, jak dlouho bude trvat proces obnovy lesa na jednotlivých místech. Velké množství keřů má také pozitivní vliv na výskyt různých druhů

naszym terenie odbudowała się. Po dotarciu do drogi asfaltowej skręcamy w prawo, przed nami panorama Lesznej Górnej. Na ostrym zakręcie ul. Spacerowej ścieżka odchodzi w lewo wąską asfaltową uliczką. Schodzimy na nią i już po chwili możemy obserwować ciekawy system korzeniowy lip rosnących na zboczu niewielkiego wąwozu, którego dnem prowadzi droga. Wiosną u nasady pnia lip, szczególnie w miejscach nasłonecznionych gromadzą się w dużej liczbie charakterystyczne czerwono-czarne chrząszcze. Są to kowale bezskrzydłe. Odżywiają się nasionami drzew, głównie lipy, oraz sokami bezkręgowców. Same zwykle uchodzą z życiem ze względu na wstrętny smak. W zboczu wąwozu, wykorzystując warunki terenowe, wybudowano piwnicę. Dawniej tradycyjnie takie piwnice budowano z kamieni. Było ich w Lesznej Górnej więcej, ale nieużytkowane, zawaliły się i dziś o ich istnieniu świadczą już tylko nieliczne pozostałości. Wielka szkoda, gdyż nadawały tej dolinie odrobinę klimatu węgierskich, winiarskich terenów.

Schodząc w dół, docieramy do rzymskokatolickiego kościoła pw. św. Marcina. Został wybudowany w latach 1719-1731, choć historia parafii sięga I połowy XIV wieku. We wnętrzu kościoła można podziwiać m.in. późnobarokowe wyposażenie z końca XVIII w. oraz renesansową płytę nagrobną rycerza Achaczego Czelo z Czechowic.

Przechodzimy przez główną drogę (zachowując ostrożność) i wchodzimy na ul. Miodową. Tutaj znajdują się miejsca postojowe wykonane w ramach projektu. Przekraczamy rzeczkę Leszniankę i kierujemy się w górę. Spójrzmy jeszcze z mostku na nurt strumienia. W tym miejscu płynie nieco spokojniej, stąd można zaobserwować nawet kilka gatunków roślin rosnących na obrzeżu głównego nurtu. Jednym z nich jest przetacznik bobowniczek

Leszna Górna

Leszna Górna leży w południowo-wschodniej części gminy Goleiszów. Ta miejscowość wyróżnia się górkim krajobrazem – znaczna jej część geograficznie znajduje się w Beskidzie Śląskim. Liczy około 500 mieszkańców, a pierwsze informacje o niej pochodzą, podobnie jak w przypadku wielu wsi Śląska Cieszyńskiego, z 1305 roku. Najcenniejszym zabytkiem jest późnobarokowy kościół parafialny pw. św. Marcina z 1. połowy XVIII wieku. Obok drogi widzimy figurę św. Jana Nepomucena. Ten czeski święty jest m.in. patronem mostów, stąd jego figury można spotkać bardzo często w pobliżu tego typu obiektów, szczególnie na terenie Czech i Śląska. Nad figurą świętego góruje wierzba płacząca, będąca mieszańcem dwóch innych spośród ponad 400 rosnących na świetle gatunków wierzb. W optymalnych warunkach dorasta nawet do 25 metrów. Kilka metrów od wierzby, nad potokiem Lesznianka, znajdują się miejsca postojowe wykonane w ramach projektu „Przyroda nie zna granic”. Dla osób, które chcą przejść fragment ścieżki biegnącej przez Lesznę Górną do czeskiej granicy, to doskonałe miejsce wypadowe.

Horní Lištná

Horní Lištná leží v jihovýchodní části správního území obce Goleiszów. Toto místo má již horský ráz, velká část obce náleží zeměpisně do Slezských Beskyd. Žije zde kolem 500 obyvatel a první zmínky o ní pocházejí, stejně jako v případě Těšínského Slezska, z roku 1305. Nejcenější památkou je pozdně barokní farní kostel svatého Martina z 1. poloviny 18. století. U cesty vidíme sochu svatého Jana Nepomuckého. Tento český světec je patronem mostů, proto jeho sochy můžeme u tohoto druhu staveb potkat velmi často, především na území Čech a Slezska. Nad sochou světce se tyčí plačící vrba, která je křížencem dvou různých druhů vrby. Na světě existuje více než 400 druhů vrby. V optimálních podmínkách dorůstá do výšky až 25 metrů. Několik metrů od vrby, směrem k potoku Lištnice, parkovací místa, které byly vytvořené v rámci projektu Příroda nezná hranic. Je to výborné výchozí místo pro ty, kteří si chtějí projít úsek stezky vedoucí přes Horní Lištnou až k české hranici.

ptáků. Trny a husté větve vytvářejí bezpečné podmínky pro stavění hnízd a výchovu mláďat. Dozrávající plody hlohů nebo kaliny jsou zase výborným základem potravy na podzim a v období krutých zimních měsíců.

Mezi keři se zachovala i část teplomilných rostlin. Svou pozornost si zaslouží černýš rolní. Tento druh je na Těšínském pahorkatině velmi vzácný. V současné době byl jeho výskyt potvrzen pouze na 4 stanovištích. Tato pěkná rostlina má také svou stinnou stránku. Černýš je polocizopasnou rostlinou, vodu čerpá z kořenů rostlin rostoucích v jeho blízkosti, a to pomocí speciálního orgánu, který prorůstá do pletiv hostitelské rostliny.

Nad loukami a lesem často létají velcí ptáci. Jsou to káně lesní. Tito dravci mají obvykle několik oblíbených stromů, na kterých sedávají. Jsou to tzv. číhací místa, ze kterých káně pozoruje okolí a vyhlídí kořist. Tento pták je člověku velmi prospěšný, protože jeho základní potravou jsou hraboši, kteří obvykle tvoří 70% jejich potravy. Mezi další kořist patří krkci, drobní ptáci, obojživelníci a hadi. V zimě hodně kání odlétá do teplejších oblastí na jihu, k nám zase ze severu přilétá káně lesní, stejně tak káně rousná, které se liší od výše jmenovaných opeřenými běháký. Na zmiňovaných loukách začíná prostor Natura 2000 „Slezské Beskydy“ (Beskid Śląski). Toto území má velký význam pro zachování biodiverzity této části Karpat. Vznikl za účelem ochrany vzácných stanovišť, jakožto i zástupců fauny a flory. Jeho rozloha činí přibližně 26 tisíc hektarů.

Po zdolání poměrně rovného úseku podél hraničních sloupků z roku 1920, začíná náš poslední výstup na místo, kde na naši stezku navazuje její vendryňská část. Procházíme floristicky bohatou doubravou. Stejně jako na Jasenové hoře nebo na hoře pod Tuřem

z ciemnozielonymi, niewielkimi mięsistymi liśćmi. Kiedy kwitnie, możemy podziwiać jego niepozorne, ale urokliwe, drobne, ciemnoniebieskie kwiaty. Przetacznikowi towarzyszy łąn trawy. Jest to manna. Wiosną nad brzegami potoków można zobaczyć knieć błotną, zwaną kaczeńcem. Początkowo kluczymy między domami, by wreszcie zacząć podejście wąską drogą wznoszącą się powoli po zboczu Wróźnej. Mijamy po lewej charakterystyczny budynek dawnej strażnicy Wojsk Ochrony Pogranicza, a później Straży Granicznej. Dziś stanowi on własność prywatną.

Po przejściu kolejnych kilkudziesięciu metrów osiągamy granicę państwa oznaczoną charakterystycznymi słupami. Od tego miejsca szlak wiedzie wzdłuż granicy. Już pierwsze metry ukazują przyrodniczą ciekawostkę. Jest nią rosnący na obrzeżu szlaku nasz największy skrzyp – olbrzymi. Wiosną pojawiają się brązowe pędy zarodnikonośne, czyli odpowiedzialne za rozmnażanie tej rośliny. W drugiej połowie maja wyrastają zielone pędy asymilacyjne, których zadaniem jest przeprowadzanie fotosyntezy. Ich wysokość sięga nawet 1,5 metra wysokości. Dawniej wysuszone, stare pędy bogate w krzemionkę wykorzystywano jako surowiec polski do czyszczenia kamienia i drewna.

W maju i czerwcu nad mijanymi przez nas łąkami unosi się charakterystyczny odgłos terkotania. Szczególnie dobrze słyszalny jest w ciepłe noce, kiedy nie przeszkadzają nam tzw. hałasy cywilizacyjne. Terkotanie, przypominające też niektórym odgłos grania na grzebieniu, to dźwięki wydawane przez ściśle chronionego ptaka – derkacza zwyczajnego. Derkacz, średniej wielkości ptak, jest bardzo płochliwy i wiedzie skryty tryb życia.

*Kwiat dzikiej róży
Růže šípková*

*Zimowitz jesienny
Ocún jesenní*

zde můžeme pozorovat několik pro listnaté lesy typických rostlin. Potkáváme zde také kokořík mnohokvětý, kopytník evropský a chráněnou lilii zlatohlavou. Zvláště ten poslední jmenovaný druh je čím dál tím vzácnější v našich lesích. Kvůli krásným, tmavě tečkovaným růžovým květům lilii lidé často vykopávají a přesazují do svých zahrad. Tímto způsobem bohužel zaniklo několik stanovišť jejího výskytu. Stavba květů umožňuje opylování pouze denním a nočním motýlům. Z nočních motýlů si lilii oblíbili především lišajovití, jako na příklad dlouhozobka svízelová. Tito motýli, často větších rozměrů, během opylování stojí nehybně ve vzduchu. Proto můžeme občas slyšet senzační zprávy o kolibřících, kteří poletují nad našimi loukami a zahradami, neboť jsou zaměřováni právě s dlouhozobkou.

Vraťme se na chvíli k již zmiňovanému kopytníku. Tato dříve chráněná rostlina má téměř černé a trojčepé květy, což není tak časté. V dřívějších dobách byl kopytník využíván jako přírodní varianta antabusu. Manželky různých pijáků a pijanů přidávaly do nápojů odvar z kořene, který měl v kombinaci s alkoholem neblahé účinky. Mezi stromy podél stezky si můžeme rovněž všimnout houby s typickým tvarem plodnic. Je to smrž obecná, který roste koncem dubna a v první polovině května. Tyto houby mají dutý třeně neboh, hlubokými jamkami posetý klobouk, což nám trochu připomíná mozkovou kůru. Za teplých dnů vylučuje intenzivní kořenovou vůni. Ve staropolské kuchyni hrály tyto houby důležitou roli, kterou můžeme přirovnat k roli lanýžů v kuchyni středomořské. V současné době jsou smrži chráněny, ale pouze na přírodních stanovištích. Pokud naše zahrady zasypáváme kůrou, mohou se nám v následujících letech objevit smrži i v zahrádce

Rzadko jest obserwowany, gdyż w obliczu niebezpieczeństwa niechętnie wzbija się w powietrze, tylko ucieka wcześniej wydeptanymi wśród traw ścieżkami. Większość stanowisk derkacza w Polsce określono na podstawie dźwięków przez niego wydawanych.

Początkowo szlak wiedzie wśród łąk kośnych. Można spotkać na nich wiele gatunków barwnie kwitnących roślin. To m.in. kilka gatunków koniczyn, dzwonki rozpierzchłe, firletka poszarpana czy jastrun właściwy, zwany u nas margaretką, a przypominający „przerośniętą” stokrotkę.

Kilkadziesiąt metrów dalej po prawej stronie szlaku napotykamy pod malowniczą lipą na stary krzyż. Z łąki za krzyżem doskonale widać trzyniecką hutę. Ta największa huta żelaza w Czechach, zaczęła pracować w 1839 r. Wielu mieszkańców gminy Golešův w niej pracowało, pokonując pieszo duże odległości. Ten fragment szlaku przypomina w drugiej połowie maja tworzone ostatnio ogrody sensoryczne. Tu prawdziwy ogród zmysłów stworzyła sama przyroda. Wzdłuż szlaku rosną liczne głogi. W maju obsypują się białymi kwiatami, których intensywny zapach roznosi się nad całym terenem. Pięknie kwitnące głogi zawdzięczamy przyrodzie, ale także zaprzestaniu użytkowania łąk. Dawniej uprawiano zdecydowanie większy obszar zboczy Wróžnej. Na lewo od szlaku widzimy całą łąkę porośniętą głogami, kaliną koralową czy dziką różą. To straż przednia lasu. Kiedy człowiek zaprzestaje gospodarowania na łąkach, nie kosi ich, te w pierwszej kolejności porastają krzewami. Wśród nich pojawiają się pierwsze drzewa - tu obserwujemy klony, jawory i jesiony. Drzewa stopniowo zwiększają swoją liczebność, a rosnąc, zacieniają powierzchnię pod nimi. Brak światła spowoduje zamieranie krzewów i wkraczanie leśnych gatunków runa. W tym krótkim opisie mieści się kilkadziesiąt

*Kwiatostan konietlicy łąkowej
Květenství trojštětu žlutavého*

*Firletka poszarpana
Kohoutek luční*

Takové smrže, pokud jsme si jisti, že je dobře poznáme, můžeme sbírat.

Za vlhka a za deště musíme pečlivě koukat pod nohy. V takovém počasí můžeme potkat největšího suchozemského plže - hlemýžď. Vyskytuje se na celém území Polska a oblíbil si vlhká stanoviště. Dříve se s velkou pravděpodobností vyskytoval pouze v jižní části území, do jiných oblastí Polska jej přinesli cisterciáci, kteří konzumovali maso hlemýžďů v období půstu. Maso tohoto plže, stejně tak jako maso bobří, se mohlo jíst právě i v období půstu. Hlemýžď zahradní je částečně chráněný. Jeho sběr je povolen na základě pravidel, které stanoví ministerstvo životního prostředí. To určuje nejen rozměry, ale i období ochrany. Sbírat můžeme jedince s průměrem ulity větším než 31 milimetrů, a to pouhých 30 dnů v období mezi 20. dubnem a koncem května. Na farmách, které se zabývají chovem hlemýžďů, je již tento druh nahrazován druhy plžů jemu příbuznými.

Míjíme část starého lesa a vlevo vidíme javorovou mladinu na strmém svahu hory Wróžna. Za pozornost stojí typické prohnutí kmene většiny stromů. V porovnání s lesem, kterým jsme procházeli, je podrost docela chudý. Na vině je tomu zastínění, které způsobují velké listy javorů a také ústup lučních druhů, které dříve na tomto místě rostly. Dalších metry procházíme kolem řady hlohů, které zarůstají bývalé louky a pastviny.

Přicházíme tak do bodu, ve kterém nás stezka spojuje s Vendryní, partnerskou obcí Golešůva. Zde byl v rámci realizace projektu obnovený památkový kříž a vzniklo zde společné místo pro česko-polská sousedská setkání. Pokud půjdeme stezkou vedoucí hned kolem kříže, můžeme se dostat na vrchol hory Wróžna. Prochází ním červená turistická stezka z Trince na Velkou Čantoryji.

lat procesu przyrodniczego nazwanego sukcesją wtórną. W naszym klimacie na wszelkich nieużytkowanych przez człowieka terenach proces ten prowadzi do odtworzenia lasu. Różnica będzie wynikać jedynie z liczby lat, jakie przyrodzie będą potrzebne do wykształcenia zbiorowisk leśnych.

Bogactwo krzewów sprzyja występowaniu wielu gatunków ptaków. Kolce i gęste gałęzie stwarzają bezpieczne warunki do budowy gniazd i wychowywania piskląt. Dojrzewające owoce głógów czy kaliny stanowią z kolei doskonałą bazę żerową jesienią i w czasie surowych zimowych miesięcy.

Wśród krzewów zachowały się fragmenty ciepłolubnej roślinności. Spośród roślin na uwagę zasługuje pszeniec różowy. Gatunek ten jest rzadki na Pogórzu Cieszyńskim. Obecnie potwierdzono go na zaledwie czterech stanowiskach. Ta piękna roślina ma również swoją mroczną tajemnicę. Pszeniec jest półpasożytem, wodę czerpie za pomocą specjalnych ssawek z korzeni otaczających go roślin.

Nad łąkami i lasem często szybują duże ptaki. Są to myszołowy zwyczajne. Drapieżniki te zwykle mają kilka ulubionych drzew, na których przesiadują. Są to tzw. czatownie, skąd myszołowy obserwuje otoczenie i wypatruje zdobyczy. Ptak ten uznawany jest za sprzymierzeńca ludzi, gdyż jego podstawowym pożywieniem są norniki zwyczajne, stanowiące około 70 % diety. Pozostałe ofiary to krety, drobne ptaki, płazy i gady. Zimą wiele naszych myszołowów odlatuje w cieplejsze południowe strony, zaś do nas przylatują myszołowy zwyczajne z północy oraz ich kuzyni – myszołowy włochate, odróżniające się od zwyczajnych upierzonymi nogami.

Na opisywanych łąkach rozpoczyna się obszar Natura 2000 „Beskid Śląski”. Teren ten ma duże znaczenie dla zachowania bioróżnorodności

*Pszeniec różowy
Cernýš rolní*

Slovníček pojmů

Dendrologie - nauka o dřevinách, tj. o stromech (majících kmen a často i korunu), keřích (dřevnatých rostlinách, které nemají hlavní osu, tedy kmen) a polokeřích (majících dřevnatou lodyhu do jisté výšky)

Fauna - souhrnné označení pro všechny druhy zvířat vyskytujících se na daném území nebo v daném prostředí

Flóra - souhrnné označení pro všechny rostliny, které se vyskytovaly nebo vyskytují na daném území nebo na daném geografickém prostoru.

Nepůvodní druh - druh, který díky člověku žije mimo areál svého přirozeného výskytu, kde dříve nežil

Introdukce - proces zavlčení člověkem nepůvodního druhu, který může být úmyslný nebo neúmyslný. Někdy jsou druhy introdukovány za účelem pěstování

Invační nepůvodní druh - druh cizího původu, jehož introdukce a rozšíření ohrožuje biologickou různorodost a představuje riziko pro zdraví člověka a hospodářství

Částečná ochrana - ochrana druhů rostlin, zvířat a hub, která umožňuje snižování počtu populace nebo sběr jedinců a částí těchto druhů

Přírodní památka - chráněné území obvykle menší rozlohy zřízené k právní ochraně určitých přírodních objektů, které mají velkou vědeckou, památkovou nebo kulturní hodnotu

Přísná ochrana - úplný a trvalý zákaz zásahu člověka do ekosystému, útvarů a částí přírody, jakož i na průběh přírodních jevů na územích spadajících pod ochranu, v případě rostlin, zvířat

*Lipa przy krzyżu nad ulicą Miodową (Leszna Górna)
Lipa u kříže nad Medovou ulicí (Horní Lištná)*

*Bucyna storczykowa w jednym z dawnych kamieniołomův
Bučina v bývalém kamenolomu*

tej części Karpat. Powstał, aby chronić zarówno rzadkie siedliska, jak i przedstawicieli flory oraz fauny. Jego powierzchnia wynosi około 26 tysięcy hektarów.

Po przejściu dość płaskiego szlaku, wzdłuż słupków granicznych z 1920 r., zaczynamy ostatnie podejście do miejsca, w którym nasz szlak łączy się z jego węgryńskim odpowiednikiem. Przechodzimy przez bogaty florystycznie las grądowy, gdzie znów, podobnie jak na Jasieniowej czy pod Tułem, możemy zaobserwować liczne rośliny charakterystyczne dla lasów liściastych. Spotykamy tu m.in. kokoryczkę wielokwiatową, kopytnika pospolitego oraz chronioną lilię złotogłów. Szczególnie ten ostatni gatunek staje się coraz rzadszy w naszych lasach. Ze względu na pięknie ciemno nakrapiane różowe kwiaty bywa często wykopywana i przenoszona do ogrodów. Niestety, w ten sposób zniszczono wiele jej stanowisk. Ze względu na budowę kwiatu jest zapylana wyłącznie przez motyle diurne i nocne. Z tych ostatnich szczególnie upodobały ją sobie zawisakowate, jak np. fruczak gołąbek. Te, często dość duże, motyle podczas pobierania pokarmu zawisają nieruchomo w powietrzu, przez co czasami możemy usłyszeć sensacyjne wieści o kolibrach latających nad naszymi łąkami i ogrodami.

Warto też powiedzieć parę słów o wspomnianym kopytniku. Ta, do niedawna chroniona roślina, ma prawie czarne i trójkątne kwiaty, co jest rzadkością. W dawnych czasach kopytnik był używany jako naturalny odpowiednik esperalu. Żony różnych opojów i ochlapusów dodawały do napoju wywar z korzenia, który powodował przykre konsekwencje po połączeniu z alkoholem. Wśród drzew wzdłuż szlaku można również zauważyć grzyba o charakterystycznym wyglądzie owocników. To smardze jadalne, pojawiające się pod koniec kwietnia

*Dmuchałce - przekwitnięty mniszek lekarski
Nażky - překvetlá pampeliška lékařská*

*Kopytník pospolitý
Kopytník evropský*

*Mała Czerwona pod Wróżnej
Malá Čantoryje od Vružné*

a hub se jedná o celoroční ochranu těchto jedinců, jakož i různých stádií jejich vývoje

Květena - soubor rostlinných druhů vyskytujících se na určitém území

Stanoviště - místo výskytu organismu, populace nebo druhu

Přírodní stanoviště - je přírodní nebo polopřírodní suchozemská nebo vodní plocha, která je vymezena na základě geografických charakteristik a charakteristik živé a neživé přírody

Dokumentační pracoviště - jedna z právních forem ochrany přírody. Chrání z vědeckého a didaktického hlediska cenná místa výskytu geologických formací, naleziště zkamenělin nebo minerálních útvarů, jeskyně nebo skalní úkryty, a to včetně usazenin, dále pak části využívaných nebo již nevyužívaných míst těžby na povrchu i v podzemí.

*Parkoty - zaječce gody
Honcování - páření zajíců*

oraz w pierwszej połowie maja. Grzyby te mają pusty trzon, czyli nóżkę oraz pofałdowany, przypominający trochę korę mózgową kapelusz. W ciepłe dni wydzielają intensywny, korzenny zapach. W dawnej kuchni staropolskiej grzyby te odgrywały ważną rolę, którą można porównać z rolą trufli w kuchni śródziemnomorskiej. Obecnie smardze są chronione, ale tylko na dzikich stanowiskach. Często, gdy wysypujemy korą fragmenty ogrodów, w kolejnych latach możemy obserwować również wysyp smardzów. Takie grzyby (jeśli jesteśmy pewni, że dobrze je rozpoznaliśmy) możemy zbierać.

W czasie deszczowej i wilgotnej pogody powinniśmy uważnie patrzeć pod nogi. Podczas takiej aury łatwo spotkać największego krajowego ślimaka lądowego - winniczka. Zamieszkuje całą Polskę, a preferuje wilgotne siedliska. Prawdopodobnie dawniej żył tylko w południowych rejonach kraju, w inne części Polski przenieśli go cystersi, którzy winniczką urozmaicali sobie postną dietę. Mięso tego mięczaka, podobnie jak bobrów, uważano za pokarm dozwolony w czasie postów. Ślimak winniczek jest objęty częściową ochroną. Jako że jest gatunkiem mającym znaczenie gospodarcze, jest zbierany na zasadach określonych przez Ministerstwo Środowiska (to zarówno wymiar, jak i okres ochronny). Można zbierać okazy o średnicy muszli nie mniejszej niż 31 milimetrów, nie dłużej niż 30 dni pomiędzy 20 kwietnia a końcem maja. Obecnie winniczek coraz częściej jest zastępowany w handlu zbliżonymi do niego gatunkami ślimaków hodowanych w profesjonalnych fermach.

Mijamy fragment starodrzewu i napotykamy po lewej stronie młodnik jaworowy na stromym stoku Wróżnej. Zauważalne jest charakterystyczne wygięcie pni większości drzew. W porównaniu z lasem, przez który przechodziliśmy, runo jest dość ubogie. Wynika

to z dużego zacienienia spowodowanego przez wielkie liście jaworów oraz ustępowania gatunków łąkowych, jakie dawniej porastały to miejsce. Kolejne metry pokonujemy wzdłuż szpaleru głogów zarastających dawne łąki i pastwiska. W ten sposób dochodzimy do punktu, w którym ścieżka łączy nas z partnerską dla Góleszowa gminą - Wędrzynią. Tutaj w ramach realizacji projektu został odnowiony zabytkowy krzyż oraz stworzono wspólne miejsce polsko-czeskich, sąsiedzkich spotkań. Jeśli pójdziemy ścieżką prowadzącą tuż obok krzyża, możemy zdobyć szczyt góry Wróżna.

Słowniczek

Dendrologia - nauka o gatunkach drzewiastych, czyli o drzewach (mających pień i często koronę), krzewach (zdrewniała łodyga, lecz brak osi głównej - pnia) i krzewinkach (łodyga zdrewniała do pewnej wysokości).

Fauna - ogół wszystkich gatunków zwierząt na danym obszarze lub w danym środowisku.

Flora - zbiór gatunków roślin występujących obecnie lub w przeszłości na danym terenie lub w określonym obszarze geograficznym.

Gatunek obcy - gatunek, podgatunek lub niższy takson introdukowany (przeniesiony) poza zasięg, w którym występuje on (lub występował w przeszłości) w sposób naturalny, włącznie z częściami, gametami, nasionami, jajami lub propagulami tego gatunku, dzięki którym może on przeżywać, rozmnażać się.

Introdukcja - bezpośrednie lub pośrednie, celowe lub przypadkowe przemieszczenie lub/i wsiedlenie do środowiska przyrodniczego gatunku obcego poza zasięg, w którym w sposób naturalny występuje lub występował on w przeszłości.

Inwazyjny gatunek obcy - gatunek obcego pochodzenia, którego introdukcja i/lub rozprzestrzenianie się zagraża różnorodności biologicznej, a także zagraża gospodarce lub/i zdrowiu człowieka.

Ochrona częściowa - ochrona gatunków roślin, zwierząt i grzybów dopuszczająca możliwość redukcji liczebności populacji oraz pozyskiwania osobników lub części tych gatunków.

Ochrona pomnikowa - typ ochrony obejmujący tzw. pomniki przyrody, czyli twory przyrody szczególnie cenne ze względów naukowych, zabytkowych, kulturowych i innych.

Ochrona ścisła - całkowite i trwałe zaniechanie bezpośredniej ingerencji człowieka w stan ekosystemów, tworów i składników przyrody oraz w przebieg zjawisk przyrodniczych na obszarach objętych ochroną, a w przypadku gatunków roślin, zwierząt i grzybów całoroczna ochrona należących do nich osobników i stadiów ich rozwoju.

Roślinność - ogół zbiorowisk roślinnych na określonym obszarze. Potocznie utożsamiany z florą - ogółem gatunków roślinnych danego terenu i szatą roślinną łączącą oba pojęcia.

Siedlisko - miejsce życia organizmu, populacji lub gatunku. Siedlisko przyrodnicze - termin prawny w systemie NATURA 2000 oznaczający określony obszar lądowy lub wodny

o wyznaczonych cechach środowiska przyrodniczego, wyodrębnianych w oparciu o cechy geograficzne, ożywione i nieożywione. Pojęcie to łączy układy identyfikowane zwykle przez określone zbiorowiska roślinne lub warunki geograficzno-ekologiczne.

Stanowisko dokumentacyjne - jedno z ustawowych form ochrony przyrody, chroniące ważne pod względem naukowym i dydaktycznym miejsca występowania formacji geologicznych, nagromadzeń skamieniałości lub tworów mineralnych, jaskinie lub schroniska podskalne wraz z namuliskami oraz fragmenty eksploatowanych lub nieczynnych wyrobisk powierzchniowych i podziemnych.

Panorama Beskidu Śląskiego z Wyrgóry
Pohled na Slezské Beskydy z Wyrgory

Území Vendryně na Těšínsku, v blízkosti hutnického komplexu Třineckých železáren, evropských dopravních silničních a železničních tahů, překvapivě nabízí zákoutí, která jsou naplněná zelení, tichem a krásami přírody. V rámci vendryňského katastru takovou příjemnou oázou přírody je především jeho severní část, která navazuje na hranici s Polskem. Krajina sousedící obce Goleszów na druhé straně státní hranice nevytváří jiné prostředí. Je stejně bohatá, různorodá a krásná – prostě příroda nezná hranic. Obě spřátelené obce proto vytvořily společný projekt, který formou poznávací stezky s tabulemi a této popisné publikace, umožní návštěvníkům tohoto západního okraje beskydské části karpatské soustavy poznat mnohé zajímavosti a krásy zdejší krajiny. Pojdme touto krajinou „wędrować“, tak jak to kdysi učinil někdo, jehož putování možná dalo původ názvu Vendryně a stejně jako on nevnímejme státní hranice, jen vnímejme spojitost zdejší přírody.

Trasa stezky tvoří stejně jako zdejší příroda jeden celek. Ale obdobně jako se liší svým rázem jednotlivé lokality, se svým rázem liší, tak i obsah této popisné publikace si vyžaduje od autorů dílčí odlišnosti v pojetí stylu popisu. To vše v zájmu toho, aby návštěvník byl spoluvůrcem v putování do neznáma, nikoliv jen pasivním konzumentem předloženého. A tak kromě trasy stezky, nabádá tato publikace i k nahlédnutí do jiných zákoutí vendryňsko - goleszowské krajiny.

Ve vnímání území je zvyklostí zařadit krajinu do geomorfologických celků. Společným místním horským celkem pro obě obce jsou svahy hory Ostrý (709 m n.v.) v západní části bočního hřebene masivu Čantoryje ve Slezských Beskydách.

Na Vendryňském území, na severu obce, v jejím zastavěném centru pak Slezské Beskydy přecházejí v jejím zastavěném centru do Jablunkovské

*Vendryňský ostrov zeleně v urbanizovaném území
Wędryńska wyspa zieleni pośród terenów zurbanizowanych*

*Masiv Čantoryje od úpatí bočního hřebene Ostrého
Masyw Czantorii od podnóża bocznego grzbietu Ostrego*

*Jablunkovská brázda
Rów Jabłonkowski*

*Masiv Ostrého v Moravkoslezských Beskydách
Masyw Ostrego w Beskidzie Śląsko-Morawskim*

Wędrynia, położona na Śląsku Cieszyńskim w bezpośredniej bliskości kompleksu huty trzynieckiej oraz szlaków drogowych i kolejowych o europejskim znaczeniu, zaskakująco może nam zaoferować miejsca pełne zieleni, ciszy i piękna przyrody. Taką swoistą oazą natury okazuje się przede wszystkim północna część obszaru gminy, leżąca na granicy z Polską. Tereny należące do sąsiadującej po polskiej stronie gminy Goleszów pod względem środowiska naturalnego niczym się od niej nie różnią – po prostu przyroda nie zna granic. Dlatego obie zaprzyjaźnione gminy stworzyły wspólny projekt w formie ścieżki krajoznawczej z tablicami opisowymi oraz publikacjami informacyjnymi. Umożliwi on odwiedzającym ten zachodni zakątek beskidzkiej części Łuku Karpat zapoznanie się z wieloma atrakcjami turystycznymi oraz pięknem tej krainy. Chodźmy więc „wędrować” tą okolicą tak, jak to ktoś kiedyś też zrobił (a od tej jego wędrowki wzięła się nazwa Wędryni) i podobnie jak on nie zwracajmy uwagi na granice państw, a jedynie podziwiamy tutejszą przyrodę.

Trasa ścieżki stanowi – jak i tutejsza przyroda – jedną całość, ale tak, jak konkretne miejsca różnią się swoim charakterem, tak i poszczególne fragmenty tej publikacji informacyjnej różnią się między sobą pod względem stylu opisu dlatego, aby odwiedzający był również niejako współtwórcą tej swojej drogi w nieznaną (nie tylko biernym konsumentem tego, co zastanie). W ten sposób niniejsza publikacja – oprócz trasy ścieżki – proponuje również inne, warte odwiedzenia zakątki wędryńsko-goleszowskiej krainy.

Zazwyczaj podczas penetracji danego obszaru próbuje się przyporządkować go do jakiejś większej geomorfologicznej całości. Dla obu gmin są to stoki góry Ostrý (709 m n.p.m) w zachodniej

brázdy, která nivou řeky Olzy odděluje soustavu Moravskoslezských Beskyd, kde zasahuje jižním koncem katastru Vendryně do masivu hory stejného pojmenování jako na severním okraji – do Ostrého.

Než se vydáme na vendryňskou větev navazující na goleszowskou část tohoto projektu, není na škodu upozornit na několik zajímavostí v jižní (nehraniční) části Vendryně. Z centra obce u nádraží se pohodlně dostaneme k nivě řeky Olzy, kde na jejích březích oboustranně můžeme pozorovat geologické výchozy. Jsou názornou ukázkou stavby geologického podloží nejenom Vendryně, zdejších Beskyd, ale celých západních Karpat. Typické střídání různě mocných vrstev hlavně pískovců, slepenců a jílovců nese odborné označení karpatského flyše. Jednotlivé horniny těchto usazených vrstev zdejšího beskydského území původem z období před řádově 100 miliony let se liší především hrubostí zrna, ze kterého stmelím tlakem vznikaly. Nejhrubší strukturu mají slepence se zrny nad 2 mm, pískovce pokračují do jemnějšího zrna až do 0,03mm, a rozměrově ještě menší částice pak tvoří jílovce.

Soustavným zvětráváním těchto hornin dochází ke vzniku balvanů, štěrků, písků a jílu, čili po desítkách milionů let se přeměny zemského povrchu vrací do prapůvodních procesů. Zvětráváním hornin do rozměrového stadia balvanů vznikají svahové sutě, které nazýváme kamenná moře. Tento nevšední geologický jev je možno pozorovat ve Vendryni na vrcholu hory Žor, pod svahy Ostrého.

Do jižní části Vendryně v Moravskoslezských Beskydech vede dřívější poznávací stezka „ Za krásami Vendryňské přírody,“ a je možno ji využít pro hledání tamních zajímavostí. Kromě kamenného moře nás zavede do zbytků lesních porostů jedlobučin, které byly původním typem vegetace před vstupem člověka

*Černá skála na Olze je tvořena jemnozrnnými jílovcí
Czarna skała nad Olzą zbudowana jest z drobnziarnistego iłowca*

*Zvětrávající hrubozrnný slepence v Prašivé
Wietrzejący gruboziarnisty zlepieńiec w Praszywej*

*Kamenné moře na hoře Žor
Kamienne morze na górze Żor*

*Jedlobučina v jižním cípu Vendryně v masivu Ostrého
Drzewostan jodłowo-bukowy na południowym krańcu Wędryni, w masywie Ostrego*

części bocznego grzbietu masywu Czantorii w Beskidzie Śląskim.

Zajmujący północną część terytorium Wędryni Beskid Śląski przechodzi w miarę zbliżania się do zabudowanego obszaru centrum gminy w Rów Jabłonkowski. Przepływająca wzdłuż niego rzeka Olza swoją doliną wyznacza granicę Beskidu Śląsko-Morawskiego, do którego to pasma teren Wędryni sięga swoim południowym końcem - do masywu góry o identycznej nazwie jak ta na północnym skraju – do Ostrego.

Zanim wyruszymy na nasz węgryńsko-goleszowski szlak, warto zwrócić uwagę na niektóre atrakcje turystyczne w południowej (nieprzygranicznej) części Wędryni. Z dworca w centrum gminy z łatwością dostaniemy się do rzeki Olzy, gdzie na obu jej brzegach możemy zaobserwować wychodnie geologiczne, które poglądowo ukazują nam budowę geologiczną podłoża nie tylko Wędryni czy samych Beskidów, ale i całych Karpat Zachodnich. Seria naprzemianlegle ułożonych warstw, głównie piaszczowców, zlepieńców i iłowców, fachowo nazywana jest fliszem karpackim. Poszczególne warstwy skalne podłoża tutejszych beskidzkich terenów – pochodzące sprzed ponad 100 mln lat – różnią się między sobą przede wszystkim grubością ziaren, z których zlepienia pod ciśnieniem powstały. Najgrubsze okruszki - ponad 2 mm - mają zlepieńce, piaszczowce posiadają ziarno drobniejsze, nie mniej niż 0,03 mm, a jeszcze mniejsze rozmiarowo są cząsteczki iłowca.

Wskutek nieustannego wietrzenia skał powstają z nich głazy, żwir, piasek czy ił. Po milionach lat przemiany powierzchni Ziemi zataczają koło, wracają do pierwotnych procesów. Skała, wietrzejąc do rozmiarów głazu, tworzy rumowiska skalne, które nazywamy kamiennym morzem. To niepowszednie zjawisko można obejrzeć

do krajiny. Jejich přeměnou nejdřív na odlesněné pastviny (kolem roku 1600), následně na zalesnění nepůvodními smrkovými monokulturami v letech 1800–1980 člověk postupně způsobil současnou kůrovcovou kalamitu u nepůvodního smrku. Lesníci dnes zpětně přeměňují lesní porosty v Beskydech na původní dřevinnou skladbu dubu, buku, javorů a jedle.

Technicko - přírodní zajímavostí je v masivu Ostrého na lesní louce pozůstatek milíře z 19. století na výrobu dřevěného uhlí pro Třinecké železářny. Kromě terénní plošiny je nepřehlednutelný zůstatek v dávných dobách vyrobeného uhlí.

Jiným zajímavým jevem zvětrávání hornin jsou říční náplavy ve Vendryňském úseku toku Olzy. Jsou v rámci ČR jednou z nejkvalitnější přírodních lokalit neregulovaného říčního toku s ponecháním přírodnímu vývoji říčních náplav. Tok Olzy tak dle povodňových stavů často mění svůj ráz a je biotopem četných druhů rostlin a živočichů vázaných na toto přírodní prostředí. Je zde pozorována mihule potoční - v ČR kritický ohrožený druh. V rostlinné říši můžeme zase na náplavách pozorovat zvláštní jev sukcesí, kdy na nově tvarovaných náplavách vzniká sezonně úplně nová vegetace.

Z živočichů si v posledním desetiletí na vendryňské Olze objevil bobr a již pravidelně zde žije vydra říční.

Po krátkém nahlédnutí na vybrané zajímavosti do opačného konce Vendryně, vydejme se nyní vstříc polským přátelům a jejich popisu naší společné přírody. Na české straně nás doprovodí 5 informačních tabulí. Délka trasy k společné tabuli na česko - polské hranici je kolem 5 km a kromě sledování přímého okolí, je možnoz trasy odbočit i do jiných zákoutí, na které je ze stezky vidět.

*Děvčata vendryňských škol objímají letitou jedli
Dziewczęta z wędryńskich szkół obejmują wiekową jodłę*

*Monokultura smrku bez rostlinného půdního krytu
Monokultura świerkowa z ubogim runem*

*Nově vzniklý náplav po velké vodě
Nowo utworzony nanos po wielkiej wodzie*

*Sukcese divizny na náplavu
Sukcesja dziewanny na nanosie*

w Wędryni na szczycie góry Żor, pod stokami Ostrego.

Do południowej części Wędryni, leżącej w Beskidzie Śląsko-Morawskim, wiedzie wcześniejsza ścieżka „Za pięknem wędryńskiej przyrody”. Pozwala odnaleźć miejscowe atrakcje. Oprócz kamiennego morza możemy odwiedzić drzewostany jodłowo-bukowe, które były tu pierwotną formacją leśną przed ingerencją człowieka, który najpierw teren ten odleśnił pod pastwiska (około 1600 roku), a potem zalesił sztucznymi monokulturami świerkowymi (w latach 1800-1900). Dopiero od roku 2000 z powodu plagi kornika (żerującego na świerkach) leśnicy zmieniają skład drzewostanów w Beskidach, sadząc dęby, buki, jawory, a z drzew iglastych – jodły.

*Milíř
Mielerz*

Vendryně si totiž dosud v rámci územního plánování podržela vztah k zachování průhledů do krajiny, což i cizímu návštěvníkovi umožňuje vnímat zajímavosti a krásu v území.

Trasu začínáme u tabule č. 1 v centru obce u nádraží. Nedaleko k železniční trati můžeme navštívit přírodní labyrint a odpočívadlo v netypickém nově zřízeném dendrologickém centru. První kilometr trasy vede centrální asfaltovou cestou. Zajímavostí zde je antropogenní příroda zahrádek. Pobyt venku není jenom pobytem v divočině, proto je milé všimat si rostlinných úprav v zahradách rodinných domů. Kupodivu mnohé ze zahradních rostlin jsou cenným zdrojem obživy nejenom motýlů ale i medonosného hmyzu. Na rozdíl od často chemizovaného velkoplošného zemědělství zahrádky skýtají prostředí bez chemie pro motýly, včely a další živočichy vázané na květiny.

*Průhled Vendryni do Jablunkovské brázd a MS Beskyd
Widok na Wędrzynię, Rów Jabłonkowski i Beskid Śląsko-Morawski*

*Ohryzy bobra
Ślady nagryzania przez bobra*

*Stopa vydry ve sněhu
Ślady wydry na śniegu*

Techniczno-przyrodniczą atrakcją masywu Ostrego są znajdujące się na leśnej łące pozostałości XIX-wiecznego mielerza służącego do wyrobu węgla drzewnego dla huty trzynieckiej.

Innym ciekawym przejawem zjawiska wietrzenia skał są nanosy rzeczne na wędryńskim odcinku Olzy. Ze swoim nieregulowanym biegiem oraz samorzutnie rozwijającą się (bez zewnętrznej ingerencji) fauną i florą należą do najkorzystniejszych środowiskowo miejsc w Republice Czeskiej. Zmienny poziom Olzy sprawia, że przekształca się również jej koryto, którego środowisko przyrodnicze jest biotopem licznych odmian roślin i zwierząt. To tu można zaobserwować minoga strumieniowego (*Lamprolaima planeri*) – gatunek krytycznie zagrożony w Republice Czeskiej. Jeśli chodzi o roślinność, to warto zapoznać się z ciekawym zjawiskiem sukcesji, gdy na nowo wytworzonych nanosach i aluwjach pojawiają się sezonowo zupełnie nowe organizmy.

Ze zwierząt - w ostatnim dziesięcioleciu - na wędryńskim odcinku Olzy pojawił się bóbr, a już zupełnie regularnie żyje tutaj wydra europejska.

Po tych krótkich odwiedzinach na przeciwległym krańcu Wędrzyny i zaznajomieniu się z tamtejszymi atrakcjami wyjdźmy teraz naprzeciw polskim przyjaciółom i zapoznajmy się z ich „punktem widzenia” na naszą wspólną przyrodę. Po czeskiej stronie szlaku spotkamy 5 tablic informacyjnych. Długość trasy do wspólnej tablicy na czesko-polskiej granicy wynosi około 5 km. Oprócz podziwiania bezpośredniego otoczenia ścieżki możemy odwiedzić również nieleżące na niej – choć stąd widoczne - zakątki gminy. Wędrzynia bowiem do tej pory zawsze starała się w planach zagospodarowania przestrzennego o zachowanie naturalnego krajobrazu, dzięki czemu również odwiedzający mogą podziwiać tutejsze atrakcje turystyczne i piękno przyrody.

*Surfinie modernich barev
Surfinie w nowoczesnych barwach*

*Babočka bílé C
Rusałka ciężka*

Před výstupem k vendryňským školám protíná silnice hlavní místní potok Vendryňka. V posledním desetiletí na drobných tocích rovněž ve Vendryni pozorujeme návrat živočichů, kteří signalizují čistotu vod. Podle kamenů obalených schránkami chrostíků tak můžeme usuzovat, že voda ve zdejší krajině se vrací k dřívější čistotě. Chrostíci jsou křídlatý hmyz, polétující nad vodami. Vyskytují se pouze v lokalitách s velmi čistou vodou. Jejich larvy žijí jako vodní živočichové a pro ochranu si stavějí skořápky z místního materiálu, nejčastěji z písku, ale třeba v lesních úsecích potoků i z jehličí apod.

Velkou raritou je výskyt zástupce kapradiny s názvem jelení jazyk celolistý. Tato vzácná rostlina je v ČR kriticky ohrožená a vyskytuje se už jen na málo lokalitách - především v Moravském krasu. Její výskyt v skalním zářezu jednoho z vendryňských potůčků je výjimečným jevem.

Podél toku Vendryňky, ale i v mnohá jiných lokalitách vodních toků, můžeme na jaře pozorovat širokou paletu barev květů rostlin, které tvoří jev označovaný botaniky jako jarní aspekt lužního lesa. Lužní lesy doprovázejí vodní toky v podsvahové rovinaté široké nivě řeky (Olza ve Vendryni), v horních úsecích toků jsou označovány jako břehové porosty. Během léta se pak z nedostatku světla pod zastíněním olistěnými dřevinami vegetace přeměňuje sice na bujnou, ale již méně lákavou zeleň lopuchového typu.

Proto v jarním období stojí za to sejít z pěšiny opatrným nemačkovým krokem a obdivovat tento barevný kobercový pokryv půdy. Fotografie zachycují některé z rostlin, putováním podél potoků však narazíme na mnohé další.

Jiná vegetace vázaná rovněž na vlhčí území je překvapivě k vidění na mnohá místech i v centru Vendryně. Když odbočíme z trasy

*Kyčelnice žlaznatá endemit karpaty a devětsil bílý
Žywiec gruczołowy - endemit karpaci*

*Jelení jazyk celolistý
Języcznik zwyczajny*

*Mladý buk
Siewka buka*

*Pcháč potoční
Ostrożeń tåkowy*

Trasę rozpoczynamy przy tablicy nr 1 w centrum gminy, koło dworca. Niedaleko torów kolejowych możemy odwiedzić naturalny labirynt oraz punkt odpoczynkowy w nowo uruchomionym, nietypowo urządzonym centrum dendrologicznym. Pierwszy kilometr trasy pokonamy główną asfaltową drogą. Tu zwróćmy uwagę na mijane przydomowe ogrody (wszak pobyt na świeżym powietrzu to niekoniecznie przebywanie w dziczy) z ich antropogenicznie przekształconym środowiskiem. O dziwo, wiele z tych ogrodowych roślin stanowi cenne i pozbawione (w odróżnieniu od rolnictwa wielkoobszarowego) chemii źródło pożywienia nie tylko dla motyli, ale i dla owadów miodonośnych czy innych zwierząt związanych z kwiatami.

Główny tutejszy potok - Wędryńka – przecina naszą trasę tuż przed tym, jak droga wznosi się w kierunku wędryńskich szkół. W ostatnim dziesięcioleciu obserwuje się powrót zwierząt do drobnych cieków wodnych, również tych wędryńskich. Świadczy to o tym, że wracają one do swojej pierwotnej czystości. Można się o tym łatwo przekonać po ilości domków chrzączek na kamieniu. Chrzączki (Trichoptera) to skrzydlate owady wodne. Występują one tylko w okolicach zbiorników lub cieków z bardzo czystą wodą. Larwy prowadzą wodny tryb życia, a dla swojej ochrony budują schronienia z miejscowego materiału, najczęściej z piasku, ale również z igliwia itp. (np. w leśnych odcinkach potoków).

Języcznik zwyczajny, niezwykle rzadko występująca i cenna odmiana paproci, jest w Czeskiej Republice gatunkiem krytycznie zagrożonym i można go napotkać w niewielu miejscach - przede wszystkim w Krasie Morawskim. Jego pojawienie się w jednym z wędryńskich potoków jest niezwykle zjawiskiem.

stezky směrem doleva či doprava, tak v enklávách travnatých mokřadních ploch narazíme na začátku léta na vysoký pcháč potoční. Také často vytváří husté porosty, jeho květy pak jsou zdrojem obživy četného hmyzu. Jeho výskyt je zde způsoben vývěry na mnoha místech podsvahových pramenů, které povrchově uvolňují z hlubších vrstev svahovou vodu vsakující na hřebenech zde končícího masivu Slezských Beskyd ve svazích Ostrého a Prašivé. Tato podmačená místa zpravidla nebyla předmětem zástavby, a proto tato vegetace zde přetrvává.

Když se cestou do kopce kolem škol dostaneme na křižovatku k nemocnici Sosna tak než budeme pokračovat dále k druhé tabuli u Cytelní, je vhodné odbočit doprava dolů po asfaltové úzké místní spojení a dojít ke kravínu Agricoop (býv. JZD) Můžeme zde pozorovat v této oblasti jediné hnízdo čápů bílých. Každoročně vzorně pečují o svá mláďata.

Na rozdíl od čápa bílého čáp černý nehází v lidském okolí, ale vzdáleně v lese v korunách stromů, nejčastěji na jedli nebo buku. Rozdílná je i obživa, zatímco čáp bílý hlavně vyhledává potravu na loukách (žáby, slimáci, hmyz, hraboši, krtci, žížaly), čáp černý loví především ryby v řekách. Vědci dlouho zkoumali jaká je rozdílná úloha těchto dvou druhů čápů v přírodě. Výsledky badání byly nakonec překvapivě jednoduché: čápi bílí nosí pro radost do rodin holčičky, kdežto černí pro stejnou radost chlapečky.

V kravíně hnízdí a početně v okolí létají už v naší krajině vzácné vlaštovky obecné s typickým červeným hrdlem. V posledních desetiletích jsme zvyklí již pouze na jejich příbuzné jiříčky obecné s bílým hrdlem, které se čteně vyskytují ve městech. Důvodem je rozdílný způsob hnízdění. Vlaštovky hnízdy vevnitř budov hlavně

*Ohnivec
Czarka*

*Hnízdo čápa černého
Gniazdo bociana czarnego*

*Drozd zpěvný
Drozd śpiewak*

*Kos černý
Kos zwyczajny*

Wzdłuż Wędryńki, ale też i na brzegach wielu innych cieków możemy wiosną zaobserwować szeroką paletę barw kwiatów, którą tworzy zjawisko nazywane przez botaników aspektem wiosennym lasu łęgowego. Lasy te towarzyszą wodom płynącym na terasach zalewowych (Olza w Wędryni). Z biegiem lata z powodu niedostatku światła (przez liście roślin drzewiastych) tutejsza flora przeobraża się w bujną, ale już nie tak atrakcyjną zieleń typu łopianowego. Dlatego warto wiosną zejść ze ścieżki i ostrożnie udać się tam, aby podziwiać różnobarwny kobierzec pokrywający podłoże lasu. Fotografie ukazują tylko niektóre z roślin, a podczas przechadzki wzdłuż potoku można natknąć się na wiele innych.

Rośliny rosnące na wilgotnym podłożu możemy napotkać w innych miejscach, również w centrum Wędryni. Kiedy zboczmy z trasy ścieżki (w prawo czy w lewo) na trawiastych, podmokłych terenach natrafimy z początkiem lata na wysoki ostrożeń łąkowy. Jego bujnie porośnięte kwiatami krzewy często stanowią doskonałe źródło pożywienia dla znacznej ilości owadów. Występuje tu tak obficie dzięki licznie bijącym źródłom uwalniającym z głębszych warstw na powierzchnię wodę, która wcześniej wsiąknęła w górskie grzbieenie i stoki Ostrego oraz Praszywej z kończącego się tu Beskidu Śląskiego. Grzęzawisk z założenia się nie zabudowuje, więc przetrwała tu pierwotna roślinność.

Kiedy już się dostaniemy, idąc w górę drogą koło szkół, do skrzyżowania z drogą do szpitala Trzyniec-Sosna, dobrze byłoby - zanim pojedziemy dalej w kierunku drugiej tablicy u Cytelní - skręcić w prawo, w dół, po wąskiej asfaltowej drodze i dojść

v objektech s chovy hospodářských zvířat (např. chlévy - kravíny, vepřiny) a vzhledem k tomu, že těchto objektů ubývá, stavy vlaštovek se v poslední době snižují. Jiříčky naopak stavějí hnízda z venkovní strany objektů a nepohrdnou ani prostory pod římsou městského paneláku.

Když se od čápů a vlaštovek budeme vracet na hlavní trasu stezky, pak v předjaří až do rozvinutého jara můžeme v místech, kde tok Vendryňky lemují olše najít plodnice exoticky vypadající houby ohnivce rakouského. Najdeme je na rozkládajícím se dřevě spadlých větví. Tato nehojně až vzácně rostoucí houba byla podél Vendryňky několikrát pozorována.

A nyní s příchodem k stanovišti č. 2 u Cytelnie postupně opustíme zastavěnou část Vendryně a vydáme se směrem k polským přátelům za zajímavostmi přírody v extravilánu obce.

Při pohledu jižním směrem k obci Bystřice vidíme zastavěné území obce Vendryně, nad kterou se zvedá kopec Prašivá. Naopak severním směrem k Třinci Sosně se otevírá, zemědělská krajina s Třincem a Třineckými železárnami v pozadí. Tento kus zemědělské krajiny, který se nám otevírá stojí za pozornost hned z několika důvodů.

Prvním ze zajímavých prvků, kterého si všimneme jsou aleje. Alej, kterou nechala vysázet obec Vendryně podél chodníku je tvořena javorem babykou a předává zdejšímu místu svůj specifický ráz. Stromy nejenže jsou krásné a v parných letních dnech budou poskytovat stále více stínu, ale rovněž zachytí velké množství prachu a už nyní jsou domovem některých ptačích druhů. Hnízdí v nich např. drozdi zpěvní nebo kosi černí. Stará dožívající alej se táhne z Vendryně podél místní komunikace směrem k Třinci Sosně.

*Strnad obecný
Trznadel zwyczajny*

*Vysušené koryto drobného potůčku v poli
Wysuszone koryto strumienia*

*Kulturní louka
Sztuczna łąka*

*Drozd kvičala
Kwiczot*

do obory Agricoop (dávny JZD). Můžeme tu zobaczyć jediné v tej okolicy gniazdo bociana białego. Každého roku gospodarze gniazda wzorowo opiekują się swoimi dziećmi – w czasie powstawania projektu ścieżki w czerwcu 2017 roku w gnieździe wychowywały się trzy młode.

Bocian czarny, w odróżnieniu od bociana białego, nie gniazduje w pobliżu siedzib ludzkich, ale w lesie, w koronach drzew (najczęściej jodły lub buka). Inna jest też jego dieta. O ile bocian biały poszukuje pożywienia głównie na łąkach (żaby, ślimaki, owady, norniki, krety, dżdżownice), to bocian czarny łowi przede wszystkim ryby w rzekach. Naukowcy długo głowili się nad tym, jakie odmienne role w przyrodzie te bociany spełniają. „Wyniki badań” były zaskakująco proste: bocian biały przynosi rodzinom dziewczynki, podczas gdy bocian czarny – chłopców.

W oborze gniazduje - i lata tu gromadnie - jaskółka dymówka, rzadko już ostatnio oglądany w naszej krainie ptak z charakterystycznym czerwonym podgardlem. W ostatnich dziesięcioleciach obserwowaliśmy głównie tylko blisko z nią spokrewnioną jaskółkę oknówkę z białym podgardlem, której liczebność jest duża również w miastach. Powodem jest różny sposób gniazdowania. Dymówka robi to wewnątrz budynków, głównie inwentarskich (obory, chlewnie itp.), a ponieważ tego typu budynków ubywa, zmniejsza się również liczba tych ptaków. Oknówki zaś budują swoje gniazda na zewnątrz obiektów, nie pogardzą choćby i przestrzenią pod gzymsem bloku mieszkalnego.

Powracamy na trasę ścieżki od bocianów, jaskółek i krów z ich golfowym pastwiskiem. W miejscach, gdzie olchy porastają brzeg Wędryńki, możemy znaleźć na butwiejących konarach drzew

Jabloně tvořící tuto alej jsou napadeny jmelím a dřevokaznými houbami, jsou už ve špatném stavu a postupně dožívají. I takové stromy však mají v krajině význam. Dutiny stromů obývají nejrůznější druhy hmyzu, hnízdí v nich sýkory, sedávají na nich poštołky a káňata, která loví svoji nejoblíbenější kořist hraboše a myši. Často na nich zpívají také strnadi obecní. Možná byste se divili, ale tak, jak lidé mají svá nářečí, mají je i strnadi. Ornitologové nahrávali zpěv zdejších strnadů a výsledky analýzy nářečí najdete na stránkách www.strnadi.cz.

Největší kus této zemědělské krajiny tvoří pole, na kterých se pěstuje nejčastěji obilí nebo kukuřice. Původně se místo nich nacházely drobná prameniště a mokřady, ale celá oblast byla odvodněna a přeměněna na pole. Po drobných potůčcích a mokřadech zůstaly jen nenápadné údolnice a rýhy, nicméně se na poli občas objevují drobné mokřiny. Díky přítomnosti mokřin, zde hnízdí silně ubývající krásný bahňák čejka chocholátá. Ještě v letech 2004 - 2006 tu hnízdilo až kolem deseti párů. Dnes jich je jen kolem čtyř. Vzácně na polích zahnízdí i nenápadný kulík říční a na tahu se kolem mokřin objevuje konipas luční, moták pochop nebo strnad rákosní či písík obecný. Zatím pravidelně na poli zpívají skřivani polní. Velký komplex luk navazující na tato pole představuje typickou ukázkou intenzivně využívaných zemědělských luk. Nejedná se už o louku tvořenou bylinami, které se na ní přirozeně usídlily, ale louku uměle založenou. Nejčastěji nad ní můžeme pozorovat poštołku obecnou, jak se v letu třepetá nad loukou či polem a někdy dokonce ve vzduchu visí jak přišpendlená. Druhým nápadným dravcem je káně lesní. Hlavní potravou káňat a poštołek jsou drobní hlodavci, především hraboši a myši. Během jednoho roku se na louce kousek za Czytelníou objevil dokonce velmi vzácný

*Pěvuška modrá
Plochacz pokrzywnica*

*Křídlatka japonská
Rdestowiec ostrokořčystý*

owocniki egzotycznie wyglądającego grzyba – czarki austriackiej (*Sarcoscypha austriaca*). Ten rzadki gatunek grzyba zauważono kilka razy wzdłuż brzegów Wędryńki.

Patrząc w stronę południową, w kierunku Bystrzycy, mamy przed sobą teren zabudowany gminy Wędrynia, nad którym dominuje góra Praszywa. Jeśli z kolei spojrzymy na północ, w stronę Trzyńca-Sosny, oczom naszym ukaże się – na industrialnym tle huty trzynieckiej - krajobraz rolniczy. Warto na niego zwrócić uwagę z kilku powodów.

Pierwszym z nich są aleje. Tę biegnącą wzdłuż chodnika gmina Wędrynia obsadziła klonem polnym. Odciska ona specyficzne piętno na miejscowym pejzażu. Piękne drzewa nie tylko neutralizują zanieczyszczenie powietrza oraz w upalne dni zapewniają cień, ale także są domem dla pewnych gatunków ptaków. Gniazduje tu na przykład drożd śpiewak czy kos zwyczajny. Starą aleję stanowi główna droga prowadząca do Trzyńca-Sosny. Dożywający swoich dni starodrzew, porośnięty pasożytniczymi grzybami i jemiolą, również ma swoje znaczenie w środowisku. Pnie drzew zamieszkują rozmaite gatunki owadów, swoje gniazda mają tu sikory, bywają pustułki zwyczajne i młode myszotowy, które stąd wyprawiają się po swoją ulubioną zdobycz - myszy i norniki. Często usłyszymy tutaj też trzel trznadla zwyczajnego. Co ciekawe, trznadle (jak i ludzie) mają swoje lokalne dialekty. Ornitolodzy nagrywali śpiewy tutejszych przedstawicieli tego gatunku, a wyniki ich analiz znajdziecie na stronie www.strnadi.cz. Przeważającą część tej rolniczej części gminy stanowią grunty orne, na których uprawia się zboża lub kukurydzę. Dawniej znajdowały się tu źródlika i mokradła, potem cały teren

*Kozlík lékařský
Kozłek lekarski*

orel křiklavý. Ten u nás nehnízdí a objeví se zcela ojediněle na potulce, podobně jako orel skalní. Orli skalní i křiklaví v Beskydech kdysi dávno hnízдили, ale to už je dávnou minulostí.

Zajímavým prostředím je starý sad, rozkládající se na západním úpatí Babí hory. Začíná hned za bývalým kravínem nad Czytelniou a táhne se až k masívu Jahodné. Ovocné stromy s dutinami vyhledávají dutinová ptáci, zejména sýkory a byly v něm pozorovány všechny u nás žijící druhy sýkor. Nejběžnější je sýkora koňadra, sýkora modřinka a sýkora uhelníček. Setkáme se zde také se sýkorou babkou, sýkorou lužní a v zimě se dokonce objevuje sýkora parukářka.

Je to také jedno z mála míst, kde žijí bažanti. Kromě bažanta obecného můžeme občas narazit i na bažanta královského. Jedná se o nepůvodní druh, jehož domovinou je Čína. Dozrávající bobule jsou lákadlem pro hýly a drozdovité ptáky. Stahují se zde kosi ze širokého okolí, drozdi zpěvní a drozdi kvičaly. Prakticky celoročně narazíme na našeho největšího zástupce našich drozdů, drozda bravníka. Drozdi kvičaly zde některé roky i zimují, někdy i ve velkých počtech. Největší hejna čítají až několika set jedinců. Na tahu byl dokonce pozorován dudek chocholatý. Během některých zim na spadání jablka, bobule a jmelí zavítají severští hosté brkoslavi severní. Za zmínku stojí občasný výskyt žluvy hajní. Prakticky každý den se tu můžeme potkat s dlaskem tlustozobým. Dlaskové mají v zobáku takovou sílu, že dovedou rozlousknout i pecku švestky. Sad plný peckovin a nejrůznějších semen je pro něj hotovým rájem.

Najdeme tu i zajímavé rostliny. Podél cesty v létě vykvétá až skoro dva metry vysoký kozlík dvoudomý a také jemu podobný kozlík lékařský, v příkopech se objevuje nápadná vikev ptačí. Problémem jsou invazní rostliny, které vytlačují naše původní druhy rostlin.

*Pastvina
Pastvíska*

*Sameček konipasa bílého
Samczyk pliszki siwej*

*Špaček obecný
Szpak zwyczajny*

*Sameček rehka domáciho s mláďetem
Samczyk kopciuska zwyczajnego z młodym*

odwodniono i zamieniono w pola. O przeszłości tych miejsc świadczą ledwo widoczne gdzieniegdzie dawne koryta strumieni oraz drobne łęgi, przez które może tu zamieszkiwać, narażona na szybką utratę liczebności, piękna czajka zwyczajna z podrzędu siewkowców. Jeszcze w latach 2004-2006 gniazdowało tu około dziesięć par, dziś – cztery. Zdarza się też, że swe gniazdo założy tu niepozorna sieweczka rzeczna. Wokół tych podmokłości pojawiają się też: pliszka żółta, błotniak stawowy, potrzos zwyczajny czy brodziec piskliwy. Regularnie usłyszymy tu śpiew skowronka zwyczajnego. Mamy więc do czynienia z typowym przykładem wielkiego kompleksu intensywnie eksploatowanych, utworzonych sztucznie (a nie samosiewnie z roślin zielnych) rolniczych łąk. Najczęściej możemy tutaj zaobserwować pustułą zwyczajną. Poznamy ją po charakterystycznym trzepotaniu skrzydeł podczas zawisania w jednym miejscu ponad polami i łąkami. Następnym rzucającym się w oczy drapieżnikiem jest myszołów zwyczajny, którego – podobnie jak pustuły – ulubionym pożywieniem są drobne gryzonie, głównie norniki i myszy. Pojawił się tu nawet bardzo rzadki orlik krzykliwy, który (jak i orzeł przedni) nie gniazduje już w Beskidach, a jedynie sporadycznie zapędzi się w te strony.

Bardzo ciekawym miejscem jest stary sad znajdujący się u podnóża zachodniego stoku Babiej Góry. Zaczyna się zaraz za dawną oborą i ciągnie aż do masywu Jagodnej. Dziuple tutejszych drzew owocowych to podstawa bytowania dziuplaków, zwłaszcza licznie tu występującej sikory (w sadzie zaobserwowano wszystkie z żyjących w republice gatunków). Oprócz najpospolitszych bogatek zwyczajnych, modraszek zwyczajnych i sosnówek zetkniemy się także z sikorą ubogą czy czarnogłówką zwyczajną, a zimą zobaczymy tu można nawet czubatą europejską.

Kromě křídlatky japonské, která se zde naštěstí příliš neroztahuje se na zarůstajících místech objevuje nápadný celík kanadský a celík obrovský. Zarůstající starý sad je malou zoologickou zahradou a určitě stojí za to najít si chvilku čas odbočit z trasy a na chvíli se do něj zatoulat.

Kromě louky, sadu a pole se v okolí stezky můžeme setkat s dalším typem zemědělské plochy a to jsou intenzivní pastviny. Takovou pastvinu najdeme hned za starým zemědělským družstvem za Čytelnou. Další pastviny jsou například u kravína ve směru na Bystřici. Intenzivní jim říkáme proto, že se na malé ploše vyskytuje větší množství pasoucích se zvířat nebo se tu pasou příliš dlouho. Intenzivní pastviny však také vyhledávají hmyzožraví ptáci, protože je to dobrý zdroj potravy. Kolem krav a trusu se zdržuje velké množství hmyzu a tak tu můžeme pozorovat poletující vlaštovky, konipasý bílé a hlavně v létě a na podzim hejna špačků.

Kdo by neznal rehky, černohnědé ptáčky s rezavým ocáskem, kterým neustále pocukávají. Tito jakoby od popela umounění ptáčci, žijící neustále v blízkosti lidí, si vysloužili i lidové názvy. Někde jim říkají kominiček, jinde třeba čermáček a po naszymu se mu říká gwizdek. Rehci jsou schopni postavit si hnízda prakticky kdekoli. Vzácnější, pestřejí zbarvený je jeho příbuzný rehek zahradní. Ten už není tak běžný a kromě zahrad hnízdí v řídkých lesích. Na trase stezky hnízdí asi jen 1-2 páry, kdežto rehků domácích je min 5-8 párů.

Zajímavým a nenápadným šedým ptáčkem je lejsek šedý. Lidé ho příliš neznají, není tak hojný, ale stal se stálým obyvatelem vesnické zástavby a parčíků. Hnízdí například v zábavním areálu u školy na starých stromech nebo v blízkosti kostela. S člověkem je dnes

*Lejsek šedý na hnízdě
Mucholówka szara w gnieździe*

*Vrbina penízková
Tojeść rozesłana*

Jest to także jedno z niewielu miejsc, gdzie można spotkać bazanty – zwyczajnego, ale także (niewystępującego w Polsce) bazanta królewskiego, pochodzącego pierwotnie z Chin. Gile oraz drozdowate zlatują się w to miejsce zwabione bogactwem dojrzewających owoców, nadciągają z okolicy kosy, drozdy śpiewaki oraz kwiczoły. Występuje tu największy przedstawiciel drozdowatych w kraju – paszkot, który czasem tutaj nawet i zimuje (obserwowano wtedy chmary liczące po kilkaset ptaków). Co więcej, widziano tu dudka, a podczas niektórych zim na opadłe z drzew jabłka, jagody czy jemiołę przylatują goście z północy – jemiołuszki zwyczajne. Od czasu do czasu pojawia się w sadzie też wilga zwyczajna, a z kolei każdego dnia możemy natknąć się na grubodzioba zwyczajnego, który ma dziób (jak sama nazwa wskazuje) tak potężny, że potrafi łuskać choćby i pestki śliwek. To miejsce – pełne pestek i najróżniejszych nasion – jest więc dla niego niczym wymarzony raj.

Znajdziemy tutaj także ciekawe rośliny. Wzdłuż drogi latem rośnie wysoki niemal na dwa metry kozłek dwupienny, podobny do niego kozłek lekarski, a w rowach pojawia się wyka ptasia. Problemem są inwazyjne gatunki roślin, które wypierają tutejsze. O ile rdestowiec ostrokończysty jeszcze się tak „nie rozpycha”, to już tego samego nie można powiedzieć o rzucającej się w oczy nawłoci kanadyjskiej czy nawłoci późnej. Zarośnięty stary sad to takie małe zoo - zdecydowanie warto zejść z trasy i poświęcić tę odrobinę czasu na odwiedzenie go.

Spośród użytków rolnych w okolicy, oprócz łąk, sadów i pól, możemy jeszcze spotkać się z intensywnymi pastwiskami. Jedno

*Okrotice białe
Buławnik wielkokwiatowy*

spojen rorýs. Pták černý jako uhel s typickými srpovitě zahnutými křídly a věčným životem ve vzduchu, kde tráví většinu času a kde dokonce i spí. Ve Vendryni hnízdí jen několik párů. Podrobnější informace o ochraně rorýsů najdeme na www.rorysi.cz.

Zahrady plné květů si oblíbili někteří motýli. Jeden z nich ačkoliv není nijak pestrý a barvený, neunikne pozornosti člověka. Když lítá kolem květů, vypadá doslova jak kolibřík. Stojí na místě a dlouhým sosáčkem vysává z květů nektar. Jedná se o menší druh motýla dlouhozobku svízelovou. Nejraději létá kolem muškátů nebo jiných výrazně zbarvených květů. Když se zastavíme večer u kostela, můžeme potkat hned několik zajímavých obyvatel.

Kolem pouličních lamp létají za teplých večerů netopýři večerní, lovící hmyz přilákaný na světlo. Ne každý ji zná a ne každý ji viděl na vlastní oči. Řeč je o kuně skalní. Je to věrný obyvatel měst a vesnic a dokonce v obcích je dnes běžnější než v lesích. Kuna je velmi nenápadná a je to typicky noční živočich. Starý areál zemědělského družstva nad Cytelnou je pro tohoto savce ideální a kunu zde potkáme při troše štěstí každý večer.

Při našem putování se dá narazit ještě na jednoho živočicha. Je to všem dobře známý ježek. U nás žije hlavně ježek východní, který je běžnější. Méně často se můžeme setkat s ježkem západním. Oba druhy se dají pěkně rozeznat. Ježek západní má dozadu učené bodliny, kdežto ježek východní působí rozčuchaným dojmem.

Když pokračujeme dále po stezce, asi po tři sta metrech narazíme u skupiny rodinných domů vlevo od cesty na porost lísek. V tomto zarostlém příkopu u cesty začátkem června vykvétá vzácná okrotice bílá. Když odkvete, pod lískami začínou žlutě kvést vrbiny hajní a vrbiny penízkové. Pokračujeme dále, mineme odbočku doleva a asi po 100 metrech uvidíme po levé straně malou loučku. Jedná se

Květnatá loučka
Kwietna łąka

Kručinka barvířská
Janowiec barwierski

také najdziemy tuż za starą spółdzielnią rolniczą, na tyłach Czytelni, kolejne – koło obory przy drodze w kierunku Bystrzycy. Są one przeznaczone do intensywnego wypasu, tzn. że na stosunkowo niewielkiej powierzchni pasie się większa ilość zwierząt i trwa to odpowiednio dłużej. Nad pastwiska intensywne ściągają chętnie owadożerne ptaki, dla których stanowią one doskonałe źródło pożywienia (wokół krów i odchodów jest zawsze dużo owadów). Zaobserwujemy tu więc polatujące dymówki, pliszki siwe, a latem i jesienią przede wszystkim chmary szpaków zwyczajnych.

Któż by nie znał kopciuszka zwyczajnego? To czarnobrunatny – niby umorusany popiołem - ptaszek-wiercipięta z ruchliwym rdzawym ogonkiem, żyjący w pobliżu ludzi, którzy mówią też na niego „kominíček” (kominiańczyk), „čermáček” albo „po naszymu” - „gwizdek”. Kopciuszki są zdolne założyć gniazdo gdziekolwiek. Z kolei jego jaskrawiej ubarwiona bliska kuzynka pleszka zwyczajna jest o wiele rzadsza. Gniazduje nie tylko w ogrodach, ale również w przerzedzonych lasach. Na trasie ścieżki znajdujemy 1-2 siedliska, a kopciuszków – 5-8 par.

Niepozornym, choć ciekawym ptaszkiem jest muchołówka szara. Nie jest to wprawdzie tak efektowny okaz (jest też tutejszym mieszkańcom niemal nieznan), niemniej zamieszkał już na stałe w miejscowych skwerkach i budynkach, na przykład na placu zabaw koło szkoły w starych lipach albo w pobliżu kościoła. Z człowiekiem związał się za to już na dobre czarny jak węgiel jerzyk zwyczajny, ptak o charakterystycznych długich, sierpowatych skrzydłach, spędzający niemal całe swoje życie w powietrzu (gdzie nawet śpi). Od maja do sierpnia lata nad naszymi głowami, ożywiając wiosenne i letnie przestworza swoim ostrym gwizdem. W Wędryni żyje tylko

Chrupa čekánek
Chaber driakiwnik

o květnatou louku, jakých je už ve zdejší krajině velmi málo. Když se do ní zadíváme dopoledne, uvidíme krásně bíle kvetoucí drobné kvítky lnu. V červnu můžeme celý den obdivovat žluté trsy kručinky barvířské, nebo fialovomodré květy chrpy čekánku, za pozornost stojí i jehlice rolní nebo šalvěj přeslenitá. Roste tu teplomilný vítod chocholatý, jitrocel prostřední a při okraji louky kvetou nádherné zvonky broskvolisté. Nad zdí se zase objevuje čičorka pestrá, pestrá později kvete léčivá třezalka tečkovaná nebo dobromysl obecná známá jako oregano. Když se vydáme dále směrem k vápenným pecím, po pravé straně uvidíme vlhčí louku. Hlavně v létě naši pozornost upoutá vysoká rostlina pcháč zelinný. V Japonsku je běžně používán jako zelenina k různým pokrmům a dokonce se k těmto účelům pěstuje. U nás se využívá jen málo. Přitom se jedná o jedlou rostlinu, jejíž čerstvé listy se dají jíst i za syrova.

Přímo nad pecemi se nachází v tomto regionu málo zastoupený typ lesa. Je to dubohabřina.

V minulosti byly dubohabřiny hojně rozšířeny zejména v okolí Jahodné, Babí hory a Vružné. Tento typ lesa byl nejvíce ovlivněn lidskou činností a dnes se zachovaly jen jejich menší zbytky. Původní dubohabřiny byly vykáčeny, přeměněny na louky a pole nebo na smrkové lesy.

Menší porosty dubohabrových lesů se nacházejí ještě na západním svahu vrchu Jahodná, Vružná a na Babí hoře. Nejčastější dřevinou je lípa srdčitá, habr obecný, jasan ztepilý a javor mleč. V některých lokalitách, jako je třeba tato, bychom našli porosty s převahou habru.

Je také zajímavé sledovat, jak se rostoucí nadmořskou výškou se mění zastoupení našich tří druhů javorů. V nejnižších nebo nejte-

*Jehlice rolní
Wilżyna bezbronna*

kilka par. Szczegółowe informacje na temat ochrony jerzyków znajdziemy na www.rorysi.cz.

Ogrody pełne kwiatów to rarytas dla pewnych gatunków motyli. Zwłaszcza jeden z nich – choć niespecjalnie wielobarwny i pstrokaty – przykuwa naszą uwagę. Niewielki fruczak gołąbek między kwiatami wygląda niemalże jak koliber – zawisa w powietrzu i długą ssawką pija nektar z kielicha kwiatu. Najchętniej wybiera te o wyrazistych barwach, np. pelargonie. Za dnia na ścianach budynków możemy zauważyć niektóre gatunki ciem. Najczęściej jest to łyszczka jarzynówka, czasem pojawi się zawisak borowiec, który zagląda tu wieczorem w poszukiwaniu kwiatów. Jeśli przyjdziemy pod koniec dnia pod kościół, spodziewajmy się spotkania z kilkoma ciekawymi tutejszymi „mieszkańcami”.

Wokół latarni ulicznych w ciepłe wieczory krąży nietoperz mroczek późny, który łowi w tym miejscu owady zwabione przez światło. Z kolei kuna domowa to zwierzę, które nie każdy zna i nie każdy widział, choć jest to częsty mieszkaniec miast i wsi (prędzej spotkamy ją w nich niż w lasach). Kuna jest typowym zwierzęciem nocnym i unika rzucania się w oczy. Teren dawnej spółdzielni rolniczej nad Czytelnią jest dla tego ssaka idealnym środowiskiem, przy odrobinie szczęścia możemy ją tu zobaczyć każdego wieczora.

Idąc dalej, możemy się jeszcze natknąć na innego zwierza – dobrze wszystkim znanego jeża. Przede wszystkim żyje tutaj jeź wschodni, ale czasem da się zaobserwować i jeża zachodniego. Można je stosunkowo łatwo odróżnić, ponieważ jeź zachodni ma zaczesane do tyłu kolce, podczas gdy wschodni woli je nosić w nieładzie, „rozczochrane”.

Trzysta metrów dalej, po lewej stronie ścieżki, na wysokości

*Šalvěj přeslenitá
Szałwia okrągowa*

plejších polohách najdeme javor babyku snadno poznatelnou podle charakteristického tvaru listů a korových listů na větévcé. Javor babyku často doprovází i javor mléč mleče, který má zejména na podzim velmi pěkné barevné listy. Spíše na chladnějších místech, sutích a pak ve vyšších polohách roste javor klen, který se snadno pozná podle tupých výkrojků na listech a podle olupující se kůry na kmeni.

V masívu Babí hory a Vružné se objevují i četní ptáci, například pěnkava, která je lesní příbuznou brabce.

Dubohabřiny jsou domovem mnoha druhů hmyzu. V lesích se při procházkách spíše setkáme s běžnými druhy jako je střevlík fialový, střevlík kožitý, běžným druhem je chrobák lesní, s nímž je možné se běžně potkat i na turistických cestách.

Z drobných savců najdeme v lesích zejména myšici lesní, norníka rudého nebo rejška obecného. Ptačí budky obsazuje velmi rád plšík lískový patřící mezi ohrožené druhy. Z větších savců se objevuje srnec obecný, zajíc polní nebo prase divoké, jehož stavy začínají během posledních let narůstat.

Když vyjdeme po schodech nad vápenné pece, mineme oplocený areál, objeví se před námi hluboká rokle. Na jejím protilehlém svahu roste mohutná jedle. Když se zadíváme na patu jejího kmene, udivíme noru, u které je vidět žlutohnědě zbarvená vyhrabaná hlína.

Je to buď liščí nebo jezevčí nora. Jezevci i lišky mnohdy využívají stejné nory s tím, že jeden rok je tam třeba jezevec a druhý liška. Najdou se i celé komplexy nor a chodeb, které využívají oba druhy současně. Stejně jako liška je i jezevec hlavně nočním zvířetem. Jedna jezevčí rodina žije kolem Babí hory a Vružné. Narazit na ně

*Zvonek broskvolistý
Dzwonek brzoskwiniolistny*

*Čičorka pestrá
Cieciora pstra*

zabudovy jednorodzinnej natrafimy na rosnące tam leszczyny. Obok, w zarośniętym przydrożnym rowie z początkiem czerwca kwitnie rzadki buławnik wielkokwiatowy. Po nim z kolei na żółto zakwitają tojeść gajowa i tojeść rozestana. Nieco dalej miniemy lewą odnogę drogi i za około 100 m zauważymy małą łączkę kwietną, jakich w okolicy zostało już bardzo mało. Jeśli zajrzemy tam przed południem, zobaczymy piękny, drobno kwitnący na białe len. W czerwcu możemy przez cały dzień podziwiać żółte pędy janowca barwierskiego lub fioletowoniebieskie kwiaty chabry driakiewnika. Na uwagę zasługuje także wilżyna bezbronna albo szalwia okrągowa. Rosną tu ciepłolube krzyżownice czubate i babka średnia, a na skraju łąki kwitną przepiękne dzwonki brzoskwiniolistne. Ścianę z kolei porasta cieciora pstra, później zakwita lecniczka dziurawiec zwyczajny czy lebiodka pospolita, znana także jako oregano. Idąc dalej w kierunku wapiennych pieców, po prawej stronie zobaczymy podmokłą łąkę, na której (zwłaszcza latem) rzuca się w oczy wysoka roślina – ostrożeń warzywny. W Japonii jest powszechnie używana jako warzywo (i w tym celu uprawiana). Towarzyszy różnym posiłkom, można ją jeść choćby na surowo. Na tutejszych stołach jednak nieczęsto możemy ją spotkać.

Bezpośrednio nad wapiennymi piecami znajduje się rzadko już występujący w tych stronach typ lasu - grąd. W przeszłości licznie reprezentowany, zwłaszcza w okolicach Jagodnej, Babiej Góry i Wróźnej, był tym rodzajem lasu, na którym najbardziej odcisnęło się piętno działalności człowieka – grądy zostały wykarczowane, zamienione w łąki, pola lub lasy świerkowe.

Mniejsze z nich znajdują się także na zachodnich stokach szczytów Jagodna, Babia Góra i Wróźna. Najczęściej rosną w nich: lipa

*Pcháč zeliný
Ostrożeń warzywny*

je už mnohem těžší. Spíše najdeme stopy v blátě nebo v zimě na sněhu.

Jedle je v našich lesích řídce zastoupená dřevina. Ustoupila z našich lesů z více důvodů. Významně se na tom podílely imise znečišťujících látek v ovzduší, ale hlavní roli sehrála přeměna původních jedlobukových lesů na monokultury smrku nebo buku. Určitý podíl měly a i nyní mají vysoké stavy spárkaté zvěře, které systematickým okusem brání odrůstání sazenic a semenáčků jedle.

V dubohabřinách se setkáme s řadou ptačích druhů. Při každé vycházce narazíme zejména na sýkory a nejčastěji na sýkoru koňadru nebo sýkoru modřínku. Sýkory patří mezi velmi užitečné druhy. Jedna rodina sýkor dokáže během hnízdní sezóny spořádat až 0,75 kg hmyzu. Přímo v okolí pecí hnízdívá černobílý lejsek bělokrký. Jde o celoevropsky významný druh chráněný směrnicí o ptácích. Na území Vendryně je o řídce hnízdícím druhem.

V jarním období se kromě zpěvu ptáků ozývá i bubnování šplhavců, kteří si takto značí teritorium a lákají samice k páření. Ptáci využívají dobře rezonující předměty jako jsou suché větve stromů, ale občas můžeme být i překvapeni do čeho strakapoudi tloučou. Bývají to kryty pouličních lamp, kovové konstrukce stožárů vysokého napětí nebo třeba plechové tabule. Nejběžnějším šplhavcem je strakapoud velký, méně častá je žluna zelená a žluna šedá.

Když se vydáme dále do kopce, po levé straně narazíme na zase jiný typ lesa. Přibývá v něm smrku a listnaté dřeviny ustupují. V podrostu roste bez černý, který patří mezi cenné léčivé rostliny.

Pod bezem najdeme jedlou rostlinu s lístky připomínající jetel. Je to šťavel kyselý přezdívaný někdy jako „zaječí zelí“. Smrkové lesy jsou na rostliny a živočichy poměrně chudé.

*Dubohabřina
Grqđ*

*Zmlazení javoru mleče
Młode klony zwyczajne*

*Pěnkava obecná
Modraszka zwyczajna*

*Střevlík kožitý
Biegacz skórzasty*

drobnolistna, grab pospolity, jesion wyniosły i klon zwyczajny. W tym konkretnie miejscu przeważają graby.

Ciekawą rzeczą jest zróżnicowanie występowania trzech naszych gatunków klonu w zależności od wysokości nad poziomem morza. Na najniższych lub najcieplejszych terenach znajdziemy klon polny - łatwo go rozpoznamy po charakterystycznych liściach i płatach kory na gałęziach. Towarzyszy mu często klon zwyczajny, który jesienią oczaruje nas pięknymi, kolorowymi liśćmi. Z kolei raczej chłodniejsze i wyżej położone miejsca preferuje klon jawor - odróżnimy go po tępych wycięciach na liściach oraz odłupujące się z pnia korze.

W masywach Babiej Góry i Wróżnej licznie występują ptaki, np. zięba, która jest leśną kuzynką wróbla.

Grądy zamieszkuje wiele gatunków owadów. Na przechadzkach zetkniemy się z tymi najpopularniejszymi: biegaczem fioletowym, biegaczem skórzastym czy żukiem leśnym, którego zobaczymy też na szlakach turystycznych.

Z drobných ssakůw w lesie znajdziemy przede wszystkim myszarkę leśną, nornicę rudą albo ryjówkę aksamitną. Domki dla ptaków chętnie zajmuje orzesznica leszczynowa, należąca do gatunków zagrożonych. Z większych ssakůw mamy tu sarnę europejską, zająca szaraka oraz dzikę, którego liczebność ostatnio stale wzrasta.

Kiedy wejdziemy po schodach nad wapienne piece i miniemy ogrodzony teren, pojawi się przed nami głęboki jar. Na jego przeciwnym zboczu rośnie potężna jodła, u stóp której zobaczymy norę z wygrzebaną wokół żółtobrazową gliną. Zamieszkują ją lisy bądź borsuki (zdarza się, że przez jakiś czas jedno, a potem drugie). Można się spotkać z przypadkiem, że całe kompleksy nor i korytarze zasiedlają jednocześnie oba te preferujące nocny tryb życia gatunki.

Musíme si uvědomit, že všechny lesy v našem okolí jsou lesy umělé. Pouze v Národní přírodní rezervaci Čantoryje najdeme malý zbytek přirozeného lesa. Lesy přirozené se vyznačují tím, že do nich člověk zasáhl minimálně nebo vůbec. Tyto lesy se vyznačují velkou stabilitou a vyvíjejí se bez zásahu člověka podle přírodních zákonů. V takovém přirozeném lese najdeme od malinkých semenáčků přes zdravé stromy až po rozpadávající se a zcela rozpadlé stromy.

Lesy umělé jsou jiné. Jsou založeny člověkem a vypadají zcela jinak. Za lesy umělé lze považovat především takové porosty, kde došlo ke změně jejich druhové, věkové a prostorové skladby a jsou vysázeny člověkem a jejich hlavním účelem je produkce dřeva.

Takové lesy jsou poškozovány větrem, sněhem a hmyzem, z nichž neznámější jsou lýkožrouti. Jen na smrku jich je vázáno 35-40 druhů a mezi lidmi jsou známí jako „kůrovci“.

Kůrovci napadají především jehličnaté stromy, nejvíce smrky ztepilý, ale žijí i na borovicích nebo modřínů.

Důležitou roli při boji s podkorním hmyzem hrají šplhavci. Nejznámější datel černý, který při hledání potravy poklepává zobákem na kmen, dokáže podle rezonance dřeva poznat, že je strom napadený a pod kůrou nebo ve dřevě se nachází pochoutka v podobě larv či vajíček hmyzu.

Když už jsme ze stezky odbočili a stojíme u turistického rozcestníku, všimneme si vyjetých kolejí na lesní cestě vyplněných za deštivého počasí vodou. Tyto koleje bývají využívány obojživelníky k rozmnožování. V místech kde chybí tůň to jsou dokonce jediná místa, kde se mohou rozmnožovat. V těchto i okolních kalužích se rozmnožuje kuňka žlutobřichá, skokan hnědý, ropucha obecná a dokonce v nich byli ojedinelé pozorování i čolci horští a jednou

*Zajíc polní
Zajac szarak*

*Selata prasete divokého
Warchlak dzika euroazjatyckiego*

*Rokle potoka
Wwóz potoka*

*Jedle s norou
Jodła z norą*

Jedna borsucza rodina mieszka w okolicy Babiej Góry i Wróźnej, ale spotkać któregoś jej członka jest niełatwo (prędzej zobaczymy jego ślady w śniegu lub błocie).

Jodły występują w tutejszych lasach dość rzadko z kilku powodów. Głównym była przebudowa pierwotnych drzewostanów jodłobukowych na monokultury świerkowe lub bukowe. Swój „udział” miało też i zanieczyszczenie powietrza i wysokie pogłowie zwierząt, zwłaszcza parzystokopytnych, które chętnie ogryzają lub zjadają młode pędy drzew.

W grądach zamieszkuje wiele gatunków ptaków. Natrafimy na nie na każdym spacerze - zwłaszcza na sikory, najczęściej na bogatkę zwyczajną lub modraszkę zwyczajną. Są bardzo pożyteczne – jedna rodzina w okresie lęgowym potrafi skosztować do 0,75 kg owadów. Bezpośrednio w sąsiedztwie pieców gniazduje – znana w całej Europie i chroniona unijnymi dyrektywami - muchołówka białoszyja. Na terenie Wędryni mieszka ich jednak niewiele.

Na wiosnę wśród odgłosów ptaków oprócz śpiewu słychać także bębnienie dzięciołowych, które w ten sposób oznaczają terytorium i wabią samice. Używają do tego dobrze rezonujących miejsc i przedmiotów (jak choćby suche gałęzie) czasem dość zaskakujących, jak np. pokrywy latarni ulicznych, stalowe konstrukcje słupów wysokiego napięcia czy blaszane tablice. Najliczniej dzięciołowe reprezentuje tu dzięcioł duży, mniej jest dzięciołów zielonych i dzięciołów zielonosiwych.

Idąc dalej w górę, po lewej stronie natrafimy na inny typ lasu, w którym jest coraz więcej świerków, a coraz mniej drzew liściastych. W podszycie rośnie bez czarna, znany ze swoich leczniczych właściwości. Pod bzem znajdziemy roślinę jadalną

byl nalezen velmi vzácný čolek karpatský. karpatský Ten se v celých Beskydech vyskytuje už jen na několika lokalitách. V oblasti mezi Jahodnou až Gírovou je nyní známa pouze tato lokalita. Na kalužích snad téměř vždy najdeme drobné bruslařky, jak dovedně bruslí po hladině. Kolem drobných tůňek či kaluží nebo rybníčků můžeme narazit na další vodní živočichy. Nejnápadnější jsou vážky, např. šidélka, vážka rudá nebo šídlo modré, které potkáme i daleko od vody třeba na lesní cestě, po které zrovna jdeme.

Vrátíme se zpět na naši stezku a pokračujeme k poslednímu stanovišti pod Vružnou. Cestu projdeme usedlostí rodinných domů a okolními loukami a pastvinami s rozptýlenou zelení s porosty křovin. Jedná se o velmi zachovalou mozaiku zemědělské krajiny s velkým podílem květnatých luk, extenzivních pastvin, pásů stromů, která překypuje životem. Masív Vružné je tvořen vápenitými horninami, a proto se tady můžeme setkat s orchidejemi. Tato lokalita je unikátní tím, že se tu vyskytují orchideje v neobvykle velkých počtech. Na jedné lokalitě nedaleko stezky v příznivých letech kvete 800 – 1200 vstavačů bledých. Roste tu i zvláštní, zatím neprozkoumaný hybrid, který má tvar květů jak okrotice, ale listy a lodyhu jako vstavač bledý. Nikde na Moravě se nic podobného nevyskytuje. Byl zde nalezen také kříženec vstavače bledého a mužského, který má latinský název *Orchis x loreziana*. V některých letech na této lokalitě kvetou desítky vstavačů mužských, okrotic bílých, vemeníků dvoulistých nebo bradáček vejčitý. Historicky je z této oblasti uváděna i nádherná orchidej střevíčník pantoflíček. V současné době jeho výskyt nebyl zaznamenán. Když všechny jarní orchideje odkvetou objeví se v loukách i podél cest další orchidej prstnatec Fuchsův.

Sýkora modřínka
Modraszka zwyczajna

Strakapoud velký
Dzięcioł duży

Smrky napadené kůrovcem
Świerki zaatakowane kornikiem drukarzem

o listkách připomínajících koniczynę – jest to szczawik zajęczy, zwany czasem zajęczą kapustą. Bory świerkowe są jednak raczej ubogie w faunę i florę.

Musimy zdać sobie sprawę z tego, że wszystkie lasy w naszej okolicy – z wyjątkiem jednego małego fragmentu lasu naturalnego w rezerwacie przyrody Czantoria - są sztuczne. Lasy naturalne charakteryzują się minimalną lub żadną ingerencją człowieka w ekosystem, a o ich składzie gatunkowym decydują siły natury. Cechuje je stabilność biologiczna. W takim lesie drzewostan starzeje się w sposób naturalny: od maleńkich samosiejek, przez zdrowe okazy, aż po całkiem rozłożone, martwe drzewa.

Wyhodowane przez człowieka sztuczne lasy to takie, w których przeprowadzono zmianę składu gatunkowego, wiekowego czy przestrzennego, a ich główną funkcją jest produkcja drewna. Są one inne, różnią się też wyglądem.

Szkody w lesie mogą być spowodowane na przykład przez wiatr, śnieg lub owady, z których najbardziej znane są korniki – tylko ze świerkiem związanych jest 35-40 jego gatunków. Korniki atakują przede wszystkim drzewa iglaste, zwłaszcza świerk pospolity, ale potrafią zamieszkać też w sośnie czy modrzewiu. Ważną rolę w walce z podkorowymi owadami odgrywają dzięcioły, zwłaszcza dzięcioł czarny. W poszukiwaniu pokarmu ostukuje pień drzewa, by po tym, jak rezonuje, poznać, czy pod korą lub głębiej znajduje się smakołyk w postaci larw lub jajeczek.

Skoro już zboczyliśmy ze ścieżki i stoimy koło turystycznego drogowskazu, zauważmy leśną drogę z koleinami, które w słotną pogodę wypełniają się wodą. Służą one płazom do rozmnażania się – w zasadzie tam, gdzie nie ma młak, są to jedyne miejsca,

Když květnaté louky na jaře rozkvetou, je to nádherná paleta barev a krásné jsou až do podzimu. Jako první vykvétají prvosenky vyšší, představující první „pastvu“ pro včely a další hmyz. Spíše v teplejších oblastech roste její příbuzná prvosenka jarní, kterou najdeme i v okolí Vružné. Od běžnější prvosenky vyšší se prvosenka jarní pozná podle sytější žlutých až sivozelených květů a trochu jiným tvarem listů. Prvosenky známé pod lidovým názvem „petrkliče“ patří mezi známé léčivé rostliny. V červnu a začátkem července se setkáme s nápadnou šalvějí luční nebo šalvějí hajní. Květnaté louky jsou také domovem obrovského množství hmyzu vyvíjejícího se na rostlinách. Podobně jako u pastvin jsou nejnapadnější skupinou motýli. V létě můžeme pozorovat několik druhů hnědých zbarvených okáčů, z nichž nejběžnější je okáč luční, nebo černobíle zbarvený okáč bojínkový, babočka admirál, babočka paví oko, některé druhy hnědásků, nápadný je ohniváček celíkový, nebo žlutásek. Motýli s oblibou vyhledávají miřkovité rostliny, jako je například mrkev obecná nebo kmín. Doslova obsypány motýly a dalším hmyzem bývají také květy dobromysli obecné.

Louky kolem nás obývá chřástal polní a křepelka polní, která je původně stepním druhem. Vyhledává spíše louky s nižší a řidší vegetací. Hlas křepelky je nápadný a těžko zaměnitelný. Volání kohoutků se dá přeložit jako „pět peněz, pět peněz“. Křepelka je stejně jako chřástal ohrožena nevhodně načasovanou dobou seče spadající do doby, kdy samičky sedí na vejcích nebo mláďata jsou malá, ještě neschopna letu.

V loukách hnízdí dva nenápadné druhy pěvců. Jedná se o vzácného bramborníčka černohlavého a o něco hojnějšího bramborníčka hnědého. Protože se oba živí hmyzem, který chytají i za letu

*Kaluže jsou prostředím pro rozmnožování vodních živočichů
Kaluže to šrodowisko rozmnażania zwierząt wodnych*

*Kuňky během páření
Żabie gody*

*Čolek karpatský
Trasčka zwyczajna*

*Bruslařka
Pluskwiak*

w których mogą to robić. W tym konkretnie miejscu reprodukuje się kumaki górskie, żaby trawne, ropuchy szare, zdarzają się traszki górskie, a raz nawet widziano bardzo rzadkie traszki karpackie (w całych Beskidach występują ledwie w kilku miejscach). Między Jagodną a Girową znana jest tylko ta lokalizacja. Na kałuży prawie zawsze znajdziemy nartnika dużego, sunącego po jej powierzchni. Niedaleko młak, kałuż czy oczek wodnych natrafimy także na inne zwierzęta wodne. Najbardziej rzucają się w oczy ważki, jak mała tężnica wytworna, szablak rudy lub żagnica sina, którą można spotkać również daleko od wody, na przykład na leśnej drodze.

Wracamy na ścieżkę i udajemy się w kierunku ostatniego stanowiska pod Wróżną. Po drodze minimy siedliska domów jednorodzinnych, łąki i pastwiska porośnięte zielenią, pasy drzew - kipiącą życiem mozaikę krajobrazu rolniczego. Masyw Wróżnej tworzą skały wapienne, dlatego możemy tu napotkać orchidee w niespotykanych gdzie indziej ilościach. W jednym tylko miejscu, niedaleko ścieżki w urodzajnym roku potrafi zakwitnąć 800-1200 storczyków białych. Rośnie tu też przedziwna, niezbadana dotąd hybryda - z kwiatami jak buławnik, ale z łodygą i liśćmi storczyka bladego. Nic podobnego na Morawach nie występuje. Znalezione tu też krzyżówkę storczyka bladego i storczyka męskiego, która ma łacińską nazwę *Orchis x loreziana*. Storczyk męski, buławnik wielokwiatowy, podkolan biały czy listera jajowata pojawiają się tu w dość dużych ilościach (w dobrych latach po kilkadziesiąt sztuk). Odnotowano także obecność pięknego obuwnika pospolitego, jednak dziś już się go nie widuje. Kiedy już wszystkie wiosenne orchidee przekwitną, na łąkach i wzdłuż dróg pojawia się kukułka Fuchsa.

vysedávají na vyvýšených místech. V loukách to bývají zpravidla vyšší rostliny nebo rozptýlené keře. Nenápadný zpěv obou druhů se nese na vzdálenost desítek metrů, a proto pokud chceme pozorovat bramborníčky třeba při lovu hmyzu, musíme po nich pátrat dalekohledem v louce. Oba druhy v souvislosti s intenzifikací zemědělství a šířící se zástavbou v krajině ubývají a jsou stále vzácnější.

Kolem nás nejsou jen louky ale i pastviny. Typickým druhem pastvin je tráva trojzubec poléhavý. Zejména za letních bezvětřných večerů krásně voní po kumarinu tomka vonná. Nízké travní porosty tvoří zejména kostřava červená a kostřava ovčí. Významnou součástí travních porostů jsou také ostřice. Častým druhem je už začátkem dubna rašící ostřice jarní. Pastva vytváří podmínky pro mnoho druhů rostlin a živočichů. Na pastvinách žijí např. menší druhy mravenců, které vytvářejí až 50 cm velké mravenčí kupy. Časem tyto kupy opustí a vytvoří si nové. Opuštěné kupy poskytují příhodná stanoviště pro rostliny a jsou porostlé mnohými krásně kvetoucími druhy. V pozdním létě mravenčí kupy ozdobí růžové kvítky hvozdíku kropenatého nazývané lidově jako slzičky panny Marie. Tyto slzičky najdeme jako malé skvrny na okvětních lístcích.

Rostliny vytvářejí existenční podmínky pro mnoho živočichů. Čím více druhů rostlin na dané lokalitě je, tím pestřejší je i fauna. Nejnápadnější skupinou jsou bezpochyby motýli. Některé druhy jsou částí svého vývoje vázány na určité druhy mravenců a tyto mravenci jsou zase vázány na způsob pastvy. Z toho je vidět, že díky pastvě se vytváří celá síť složitých vztahů mezi organizmy. Na pastvinách se můžeme setkat s celou paletou motýlů. Nejběžnější je např. okáč bojínkový, okáč luční, modrásek lesní, perleťovec

*Šidélko větší
Těžníka vytvorná*

*Šidlo modré
Piórónóg zwykły*

*Vstavač mužský
Storczyk męski*

řádky květné zajišťují dokonale podmínky rozvoje pro zamýšlených je obrovských množství obojích, z kterých nejvíce se vyskytují v očích - podobně jako na pastvínkách - motýle. Letem pozorujeme několik druhů obojích: nejvíce z nich je praporek jurtina, černobílého polovce šachovnic, rusačku admirála, rusačku pavíka, některé druhy přelátků, efektivního červeného dukáka nebo latolístka cytrinka. Motýle rádi hledají rostliny baldaszkovité (jako marchew zvyčajna nebo kmín). Doslovně obklopené motýly a jinými obojích bývají květy lebidky obyčejné.

Častými obyvateli okolních řádků jsou také derkac zvyčajny a přepiórka zvyčajna - původně pták stepový, který preferuje raději řádky o nižší a vzácnější vegetaci. Jej hlas je snadno slyšitelný a nepodléhá - volání samců v jazyce českém zní jako „pět peněz, pět peněz“. Přepiórka, podobně jako derkac, ohrožena je z tohoto důvodu, že vysídluje jaha nebo mají mladé ještě nezpůsobilé do lotu přesně v době rozmnožování.

Objevují se také dva málo vyskytující se v očích druhy z řady vráblových - vzácná kláskavka zvyčajna a něco víc efektivní poklaskava. Přesídluje na vyšších místech v poszukiwaniu pożywienia v podobě obojích, které vyhledává v loci. Ich zpěv zní na mnoho metrů. Pokud chceme je pozorovat (na příkladu podčas tůvův), zaopatříme se v lornetku. V souvislosti s intenzifikací zemědělství a výstavby jejich početnost systematicky klesá.

Oprócz řádků nacházejí se tu také pastviny. Nejvíce z nich je tráva izgrzyca zvyčajna. Z toho krásný

stříbropásek nebo babočka paví oko či krásná babočka admirál. Na některých teplejších místech poletují i naši nejkrásnější motýli otakárci fenykloví. V letním období jsou hlasově nápadné kobylky a sarančata. Na výhřevných stanovištích se hlavně v noci ozývají některé druhy cvrčků jako například cvrček polní.

Na výslunných místech lze spatřit sluníci se ještěrky živorodé a na teplejších lokalitách i ještěrky obecné. Ještě před cca 15. lety byl běžný slepýš východní a slepýš křehký, ale v posledních letech jsou stále vzácnější.

Poněkud zvláštním typem prostředí jsou křoviny, které se nacházejí hlavně kolem stanoviště č. 5. Křoviny se v době největšího rozmachu zemědělského hospodaření vyskytovaly hlavně na mezích a v menších plochách. To co vidíme kolem nás jsou zarůstající pastviny, které keře obsadily a vytvořily zde zajímavé prostředí. Z keřů tu najdeme růži šípkovou, trnku obecnou, hloh obecný i jednobližný, bez černý, kalinu obecnou, brslen evropský a ptačí zob. Kvetoucí křoviny na jaře a v létě lákají hmyz, když dozrají bobule na podzim, jsou prostřeným stolem pro ptáky. Ptáci je vyžívají i k hnízdění. V trnitých keřích hnízdí chráněný ťuhýk obecný, který má zobák přizpůsoben i k lovu drobných hlodavců, ale loví častěji hmyz. Naopak vzácná pěnice vlašská s břichem vlnkovaným jak krahujec a oranžovým okem se ukrývá v keřích a spíše vzácně zahlédneme zpívajícího samce na větvi. Podobné je to i s pěnicí slavíkovou, naopak pěnice hnědokřídla zase ráda zpívá z vrcholku keře a je tak snadno zpozorovatelná.

Krajinu, která nás nyní obklopuje, utvářejí nejen pastviny, louky, meze a lesíky, ale také lidská sídla. Historickým a také krajinotvorným prvkem jsou původní dnes už řidce se vyskytující dřevěnice, které

*Květenství vemeníku dvoulistého
Kwiatostan podkolana białego*

*Prstnatech Fuchsův
Kukuřka Fuchsa*

zapach kumaryny – zwłaszcza w letnie bezwietrzne wieczory – rozsieva tomka wonna. Niskie kępy formują często kostrzewa czerwona i kostrzewa owcza, a licznie reprezentowana jest turzyca (jeden jej gatunek - turzyca wiosenna wyrasta już z początkiem kwietnia). Doskonałe warunki rozwoju mają tu też inne rośliny i zwierzęta, np. mniejsze gatunki mrówek, które stawiają tu swoje wysokie (do 50 cm) gniazda. Zdarza się, że z czasem postanowią zbudować nowe, a stare zostawiają. Opuszczone mrowiska to świetna lokalizacja dla roślin. Pięknie na nich kwitną choćby te lecznicze - przetacznik lekarski czy macierzanka zwyczajna, którą można jeść nawet na surowo. Późnym latem pojawiają się tam różowe goździki kropkowane, znane także – dzięki znajdującym się na płatkach plamkom podobnym do kropli - jako „łzy Maryi Panny”.

Rośliny stwarzają wielu zwierzętom niezbędne warunki do życia, a im więcej gatunków roślin w danym miejscu, tym bogatsza jest tam i fauna. Z kolei z jej królestwa najbardziej rzucającym się w oczy jest rząd motyli. Na pastwiskach możemy spotkać się z całą ich paletą. Najpowszechniejsze to: polowiec szachownica, przestrojnik jurtina, modraszek semiargus, dostojka malinowiec, rusałka pawik czy piękna rusałka admirál. W cieplejsze miejsca przylatuje i ten najpiękniejszy w całym kraju - paź królowej. Niektóre gatunki motyli w jednej fazie rozwoju uzależnione są od obecności pewnych gatunków mrówek. Ta natomiast uwarunkowana jest konkretnym sposobem wypasu – wytwarza się cała sieć skomplikowanych powiązań między organizmami. Latem w całej okolicy rozbrzmiewają szarańczaki i prostoskrzydłe długoczułkowe (zwłaszcza w nocy). W rozgrzanych za dnia enklawach odżywają się niektóre gatunki świerszczy, np. świerszcz polny.

jsou pozůstatkem původní zástavby obce, zejména ve výše položených místech. Jedná se o historické roubené stavby s kamennou podezdívkou kryté sedlovou střechou, které se dochovaly zejména na svazích Vružné, Vavřkovy hory či Malého Ostrého. Tyto dřevěnky se objevují v blízkých i dálkových pohledech a přispívají významným způsobem k tvorbě malebného obrazu krajiny obce. Dřevěnky jsou často doprovázeny pozoruhodnými hospodářskými budovami, zejména stodolami, ale také vzrostlými stromy např. lípami či javory, které byly u staveb vysazovány v několika kusech a měly za cíl ochránit dřevěnku před bleskem.

Na stavbu dřevének se používaly místní, v přírodě dostupné materiály jako dřevo, kámen a hlína. Původní roubenky včetně navazujících hospodářských staveb a doprovodné zeleně tak tvoří nejenom krajinotvorný prvek, ale i kulturní, památkové bohatství obce.

Mocno nastonecníone lokalizace přitahují též gady, choćy jaszczurkę żyworodną lub jaszczurkę zwinkę. Jeszcze przed 15 laty padalca zwyczajnego czy wschodniego można było zobaczyć wszędzie, ale w ostatnich czasach spotyka się go już coraz rzadziej.

Szczególnym typem środowiska są zarośla, znajdujące się głównie w okolicy stanowiska nr 5. Dawniej – w czasach największej intensywności rolnictwa – zarośla porastały głównie miedze i co drobniejsze nieużytki. To, co widzimy koło nas, to pastwiska zarastające krzewami. Znajdziemy tu różę dziką, śliwę tarninę, głóg dwuszyjkowy i jednoszyjkowy, bez czarny, kalinę koralową,

*Prvosenka vyšší
Pierwosnka wyniosła*

*Babočka paví oko
Rusałka pawik*

*Batolec duhový
Mieniak tęczowiec*

*Chrástal je předmětem výzkumu ornitologů
Derkacz - obiekt badań ornitologů*

trzmielinę pospolitą czy ligustr pospolity. Kwitnąc wiosną lub latem, przysuwają do siebie owady, a kiedy ich owoce dojrzewają na jesieni, stają się wielką ptasią jadalnią. Ptaki wykorzystują zarośla także do gniazdowania. W ciernistych krzewach pomieszkują chroniony gąsiorek, który żywi się głównie owadami, choć jego dziób przystosowany jest również do łowienia drobnych gryzoni. Z kolei rzadka jarzębatka - swoim falistym prążkowaniem na brzuchu i pomarańczowymi oczami przypominająca krogulca – ukrywa się w chaszczach i raczej trudno będzie spotkać samca śpiewającego na gałęzi. Podobnie rzecz się ma z gajówką, a odwrotnie – z im pokrewną cierniówką, która chętnie śpiewa na wierzchołkach krzewów i łatwo ją dostrzec.

Otoczającą nas krajinę tworzą nie tylko pastwiska, łąki, miedze i lasy, ale także i ludzkie siedliska. Ważnym historycznie elementem krajobrazu tych ziem są stare, dziś już rzadko występujące, drewniane chaty. Znajdują się głównie w wyżej położonych rejonach – na stokach Wróżnej, Wawrzkowej Góry czy Małego Ostrego - i są świadectwem dawnej zabudowy gminy, którą tworzyły budynki o konstrukcji wieńcowej z dwuspadowym dachem na kamiennej podbudowie. Dziś sprawiają one wraz z otoczeniem (nie tylko ciekawe zabudowania gospodarcze, ale i wyniosłe drzewa, jak np. lipy czy jawory, sadzone czasem i po kilka sztuk w celu ochrony przed piorunem), że tutejszy pejzaż jest tak malowniczy. Do ich budowy używano miejscowych materiałów pochodzenia naturalnego (takich, jak drzewo, kamień czy glina). Dawna zabudowa zrębowa - zarówno ta mieszkaniowa, jak i gospodarcza – oraz towarzysząca jej zieleń to nie tylko ważny czynnik krajobrazotwórczy, ale także istotne kulturalne i zabytkowe bogactwo gminy.

Mraveniště
Mrowisko

Z šípků se dělá léčivý čaj
Z owoców dzikiej róży można przygotować herbatę leczniczą

Hvozdík kropenatý
Goździk kropkowany

Zralé trnky
Dojrzałe owoce śliwy tarniny

Bez černý
Bez czarny

Kvetoucí křoviny
Kwitnące zarośla

Červenka obecná
Rudzik

Historická stodola
Zabytkowa stodoła

Vápenné pece
Wapiennik (piec wapienny)

Skorec vodní
Pluszcz zwyczajny

Hřib smrkový
Borowik szlachetny

Podběl lékařský
Podbiał pospolity

Gnieźnik leśny
Hlístník hníždák

Žindava evropská
Żankiel zwyczajny

*Kora graba
Kůra habru*

*Kwitnący głóg
Kvetoucí hloh*

*Górna Leszna w Republice Czeskiej
Horní Lištná v ČR*

*Jeziorko Księżyc w dawnym kamieniołomie (Goleszów)
Jezírko Księżyc ve starém kamenolomu (Goleszów)*

*Ścieżka pod Tulem w zimie
Stezka pod Tulem v zimě*

*Kora klonu polnego
Kůra javoru babyka*

Kokorycz pusta
Dymnivka dutá

Kwiatostan leszczyny
Květenství lísky

Bodiszek żałobny
Kakost hnědočervený

Kwitnący szczaw
Kvetoucí šťovík

*Kwiat lilii złotogłów
Květ lilie zlatohlávek*

*Lilia złotogłów
Lilie zlatohlávek*

*Dzwonek rozpięchły
Zvonek rozkladitý*

*Sparceta siewna
Vičenec ligrus*

Szczelina skalna w wapieniach
Skalní trhlina ve vápenci

Jastrun właściwy czyli margaretka
Kopretina bílá

Zawilec żółty
Sasanka pryszytnikovitá

Gałązka cisa pospolitego
Větvíčka tisů

*Ścieżka wiosną
Stezka na jaře*

*Bluszcz pospolity
Břečtan popínavý*

*Paproć zanokcica murowa
Sleziník routička*

*Ostrożeń głowacz
Pcháč bělohlavý*

*Liść klonu polnego
Listy javoru babyka*

*Liść jesionu wyniosłego
List jasanu ztepilého*

*Listwy korkowe na gałązce klonu polnego
Korkové lišty na větévce javoru*

*Liść dębu szypułkowego
List dubu letního*

*Mapa ścieżki łączącej Golezów i Wędrzynę
Mapa stezky spojující Golezów a Wędrzyni*

*Miejsce ustawienia tablic
Místa umístění tabulí*

W ZDROWYM CIELE ZDROWY DUCH

Marynowany czosnek

Składniki: 0,5 kg czosnku, 1 szklanka octu 6%, 1 szklanka osolonej wody, 2 łyżki cukru, zmielone przyprawy (cynamon, pieprz, ziele angielskie, liść laurowy)
Czosnek odsączyć, ułożyć w niewielkich słoiczkach. Przygotować zalewę z octu, wody, cukru i przypraw. Zalewę zagotować i przestudzić. Zalać czosnek marynatą, słoiki zamknąć i pasteryzować przez kilkanaście minut. Taki czosnek jest zdrowym i doskonałym składnikiem różnych sałatek.

Sok z owoców bzu czarnego

Składniki: owoce bzu czarnego, woda, cukier.
Na sok przeznaczają się owoce mocno dojrzałe. Po oddzieleniu od baldachogron myje się je i krótko odsącza na sicie, umieszcza w emaliowanym garnku, wlewa się na jego dno trochę wody oraz bardzo wolno podgrzewa prawie do wrzenia, aż puszcza sok. Wtedy garnek odstawiamy na bok na około 2 godziny (nie zdejmując pokrywki). Następnie przystępujemy do odciedzania soku. Na litr soku przeznaczają się od ½ do 1 kg cukru. Sok z cukrem podgrzewa się aż do krótkiego wrzenia, ciągle mieszając. Wrzący sok zlewa się do wyparzonych, szczelnych butelek lub słoiczków, które umieszczamy 1-2 pod kocem lub krótko pasteryzujemy dla pewnego przechowywania. Sok z owoców bzu czarnego należy

przechowywać w ciemnym, chłodnym pomieszczeniu, bez przeciągów. Dobrze wykonany i zakonserwowany może służyć nawet kilka lat.

Sok taki warto wykorzystywać jako dodatek do herbaty, herbatek ziołowych, np. z kwiatostanów lipy, rumianku czy mięty. Chętnie dodaje się go także do kisielu. Stanowi doskonały domowy sposób m.in. na przeziębienie, grypę kaszel czy zimowe „łamanie w kościach”.

Herbatka lipowa z miodem

Składniki: 1 łyżka rozkruszonych kwiatostanów lipy, 1 łyżeczka (lub więcej) miodu – najlepiej lipowego lub spadziowego z drzew iglastych.
Zioła zalać wrzątkiem, przykryć spodeczkiem i parzyć 15-20 minut. Odcedzić, a kiedy napar nie będzie gorący (nie może być cieplejszy niż 40°C), dodać miód i wymieszać.
Herbatkę pijemy 3 razy dziennie, ostatni raz tuż przed snem. Posiada właściwości antybiotyczne i przeciwzapalne. Działa przeciwbólowo (łagodzi np. ból głowy) oraz rozgrzewająco.

W ZDROWYM CIELE ZDROWY DUCH

Przeciwbakteryjny syrop

Składniki: kilka cebul, kilka łyżek miodu lipowego.
Cebulę siekamy i wsypujemy warstwami do szklanego naczynia. Między warstwy dodajemy po łyżce miodu. Odstawiamy na kilka godzin. Powstały syrop jest doskonałym domowym antybiotykiem. Jest skuteczny m.in. przeciwko przeziębieniom, grypie, katarowi i zapaleniu gardła.

Kąpiel z dodatkiem szyszek chmielu

Składniki: 200-300 g ususzonych szyszek chmielu, 2-3 litry wody, 10-15 kropli olejku lawendowego.
Szyszki chmielu zalać w emaliowanym garnku wodą, gotować pod przykryciem 4-5 minut. Odstawić na 30 minut, odcedzić i wlać do wody przeznaczonej do kąpieli. Tuż przed skorzystaniem z kąpieli dodać kilkanaście kropli olejku. Z dobrodziejstwa tej kąpieli warto skorzystać raz w tygodniu, około godziny przed udaniem się na spoczynek. Powinna trwać z 15 minut przy temperaturze wody około 39°C. Kąpiel łagodzi objawy bezsenności, odgania senne koszmary. Wycisza złe emocje, poprawia humor u osób dotkniętych załamaniem nerwowym.

*Młoda gałązka lipy
Mladá větvička lípy*

VE ZDRAVÉM TĚLE ZDRAVÝ DUCH

Nakládaný česnek

Suroviny: 0,5 kilogramu česneku, 1 sklenice 6% octa, 1 sklenice osolené vody, 2 lžíce cukru, mleté koření (skořice, pepř, nové koření, bobkový list)

Česnek omyjeme, necháme okapat, poté dáme do menších lahviček. Z octa, vody, cukru a koření připravíme nálev. Nálev přivedeme k varu a necháme vystydnout. Česnek zalijeme nálevem, lahvičky uzavřeme a budeme pasterizovat několik minut. Takto naložený česnek je zdravý, výborně se hodí do různých salátů.

Šťáva z plodů černého bezu

Suroviny: plody černého bezu, voda, cukr

K výrobě šťávy použijeme dobře vyzrálé plody. Nejdříve plody otrháme, opláchneme, necháme na chvíli odkapat v sítku. Poté plody dáme do smaltovaného hrnce, přidáme trochu vody a pozvolna přivedeme k varu, až začne pouštět šťávu. V tu chvíli dáme hrnec bokem na přibližně dvě hodiny (poklici necháme na hrnci). Následně šťávu scedíme. Na litr šťávy se dává 0,5 kg až 1 kilogram cukru. Šťávu s cukrem přivedeme za stálého míchání k varu. Vroucí šťávu nalijeme do vyvařených, těsnýchahví nebo skleniček, které dáme na 1-2 hodiny pod deku nebo krátce pasterizujeme, aby nám šťáva vydržela. Šťávu z plodů černého

bezu musíme uchovávat na tmavém, chladném místě, kde není průvan. Dobře připravený a správně konzervovaný může vydržet i několik let.

Tuto šťávu můžeme přidávat do obyčejného čaje nebo bylinkového čaje, na příklad lipového, heřmánkového nebo máťového. Výborně se také hodí do každého ovocného rosolu. Je výborným domácím prostředkem na nachlazení, chřipku, kašel nebo zimní loupání v kostech.

Lipový čaj s medem

Suroviny: 1 lžíce drcených květů lípy, 1 lžička (nebo více) medu, nejlépe lipového nebo medovicového z medovice jehličnatých stromů

Bylinky zalijeme vroucí vodou, louhujeme pod pokličkou 15-20 minut. Scedíme a po mírném vystydnutí (teplota musí být nižší než 40 stupňů) přidáme med a zamícháme.

Čaj pijeme 3x denně, poslední těsně před spaním. Čaj má protizánětlivé a antibiotické účinky. Působí proti bolesti, zahřívá a mírní na příklad bolesti hlavy.

VE ZDRAVÉM TĚLE ZDRAVÝ DUCH

Antibakteriální sirup

Suroviny: několik cibulí, několik lžic lipového medu

Cibuli nakrájíme a poté vrstvíme do skleněné nádoby. Mezi každou vrstvu dáme lžici medu. Necháme několik hodin odležet. Vzniklý sirup je výborné domácí antibiotikum. Účinkuje při nachlazení, chřipce, rýmě a zánětu v krku.

Koupeľ s odvarem z chmelových šištíc

Suroviny: 200-300 g sušených chmelových šištíc, 2-3 litry vody, 10-15 kapek levandulového oleje

Ve smaltovaném hrnci zalijeme chmelové šištice vodou, vaříme pod pokličkou 4-5 minut. Necháme 30 minut louhovat, poté scedíme a přidáme do koupele. Těsně před koupelí přidáme několik kapek oleje. Tuto účinnou koupel si můžeme dopřát jednou týdně, přibližně hodinu před spaním. Měla by trvat asi 15 minut, voda by měla mít teplotu asi 39 stupňů. Koupel mírní nespavost, zahání noční můry. Mírní rozrušení, u osob s nervovými poruchami zlepšuje náladu.

*Těcza
Duha*

The nature trail that runs between Goleszów and Wędrynia municipality is approximately 15 km long. It was created as a part of "Nature without borders" project. It leads through the following towns: Goleszów, Dzięgielów, Leszna Górna and Wędrynia.

It was marked out taking into account the safety, and so its vast part runs through forest complexes and dirt roads. On the trail, one will find over a dozen of signs presenting examples of animate and inanimate nature.

On the sign and in the publication devoted to the project one can learn about the richness of the municipalities' nature, find description and photos of unique fauna and flora specimens as well as the more popular species growing along the trail. The publication is available in electronic version on www.goleszow.pl and www.vendryne.cz websites as well as in its printed version in the respective municipalities.

The main objective to purpose is the development of tourist facilities in partner municipalities, developing joint partnership and the use of natural and tourist values of the border region through creating a joint tourist offer.

The scope of the project included:

- marking out a nature trail between Goleszów and Wędrynia
- publishing a bilingual book and a leaflet
- placing 15 bilingual signs describing natural and religious

heritage of both municipalities

- delivering to providing parking space in Leszna Górna
- facilitating the access to the heritage described in the project
- revitalising place of worship; renovation of the cross on the Polish-Czech border
- delivering community venue on the Polish-Czech border

Some parts of the trail are marked out on or along public roads. On the Polish side, the trawl Leeds close to the still active quarry; therefore, we would like to ask for particular cautiousness and adherence to the road traffic regulations that apply in respective countries.

We invite you to walk our market trail. We would like to remind you to adhere to the rules of nature conservation. It is also vital that you take a valid ID (a passport or an ID card) that can authorise you to cross the countries' national borders.

Der 15 Kilometer lange Naturlehrpfad verbindet die Gemeinden Goleszów und Wędrynia.

Diese Wanderoute ist im Rahmen des Projekts „Die Natur kennt keine Grenzen“ erstellt und führt durch die Ortschaften: Goleszów, Dzięgielów, Leszna Górna und Wędrynia.

Um das Wandern so sicher wie möglich zu gestalten, ist die Route so geplant, dass der größte Teil der Wanderstrecke durch Waldgebiete oder Feldwege führt. Unterwegs finden Sie über ein Duzend Informationstafeln, die lokale belebte oder unbelebte Natur darstellen.

Sowohl aus den Informationstafeln, als auch aus dem bereits veröffentlichten Buch (elektronische Version finden Sie auf www.goleszow.pl und www.vendryne.cz; eine Papierversion ist in beiden Gemeinden zugänglich), können Sie viele Informationen über den Reichtum der Naturwelt der beiden Gemeinden entnehmen und eine interessante Beschreibung samt Fotos von einzigartigen Fauna und Flora Exemplaren, aber auch von gemeinen Pflanzenarten, die dem Pfad entlang wachsen, finden.

Hauptziel des Projekts ist naturtouristische und wirtschaftliche Entwicklung der Partnergemeinden, Erweiterung der Partnerzusammenarbeit und bessere Ausnutzung der Schönheit der Natur und guter touristischen Möglichkeiten des Grenzgebietes, um einen neuen, gemeinsamen touristischen Angebot, zu schaffen.

Das Projekt beinhaltet zwischen anderen:

- Erstellung eines Naturpfades zwischen Goleszów und Wędrynia,
- Herausgabe eines gemeinsamen zweisprachigen Buches und eines Flugblatts,
- Einrichtung von 15 zweisprachigen Informationstafeln, die unter anderen, die natürliche und religiöse Hinterlassenschaft der beiden Gemeinden, darstellen,
- Errichtung von Parkplätzen in Leszna Górna, die Ihnen einen besseren Zugang zu der, im Projekt geschilderten Natur, ermöglichen,
- Erneuerung einer religiösen Kultstätte-Sanierung eines Kreuzes an der polnisch-tschechischen Grenze.
- Vorbereitung von Rastplätzen und gemeinsamen Trefforten an der polnisch-tschechischen Grenze.

An manchen Orten läuft der Pfad auf den öffentlichen Straßen oder den öffentlichen Straßen entlang und auf der polnischen Grenzseite, führt er neben einem aktiven Steinbruch. Beim Spazieren in dieser Gegend lassen Sie bitte besondere Vorsicht walten und beachten Sie die, in beiden Staaten geltenden, Verkehrsregeln.

Wir laden Sie ein, unsere markierte Wanderstrecke zu benutzen. Denken Sie daran, die Regeln des Naturschutzes zu beachten und einen Identitätsausweis, der Sie zum Grenzübertritt berechtigt (d.i. einen gültigen Reisepass oder Personalausweis), mitzunehmen.

PRZYRODA NIE ZNA GRANIC

PŘÍRODA NEZNÁ HRANIC

Tekst / Text: Tomasz Beczała, Damian Chmura, Jiří Czernek

Zdjęcia / Fotografie: Tomasz Beczała, Daniel Křenek, Jiří Czernek, Jitka Kačalová, Agáta Krauzová, Tomáš Minks, Václav Tomášek, Leszek Madzia, Tomasz Lenkiewicz, Damian Chmura, Bartosz Czader

Archiwalne zdjęcia / Archivní fotografie: Jan Cichy

Tłumaczenie / Překlad: Tomasz Żur, Libor Ščasný, Kristýna Kalincová, Bronisław Ondraszek

Polska korekta językowa / Polská jazyková úprava: Iwona Cichy

Oprawa graficzna / Grafická úprava: Kateřina Ripperová

Druk / Tisk: Tiskárna Finidr, s.r.o., Lípová 1965, 737 01 Český Těšín

Wydawnictwo / Vydavatelství: Nakladatelství Beskydy, Bronisław Ondraszek

Pomysłodawca i koordynator projektu / Redakcja techniczna: Tomasz Lenkiewicz

Specjalista do spraw rozliczeń projektu: Zbigniew Kohut

Koordinátor projektu: Irena Ripperová

Ekonomická rozvaha projektu: Ivana Buzková

ISBN 978-80-87431-45-0

Przypominamy o przestrzeganiu zasad ochrony przyrody, jak również o zabraniu ze sobą dokumentu tożsamości (paszportu, dowodu osobistego), który upoważnia do przekraczania granicy państwowej.

Dodržujte, prosím, pravidla ochrany přírody. Mějte u sebe také doklad totožnosti (pas, občanský průkaz) potřebný k překročení státní hranice.